

Funkis-fedre

*Hvordan funksjonshemmede fedre
gjør farskap*

Hege M. Sundstrøm

Masteroppgave ved Institutt for Sosiologi og
Samfunnsgeografi

UNIVERSITETET I OSLO

30. juni 2015

Funkis-fedre

Hvordan funksjonshemmede fedre gjør farskap

Copyright Hege M. Sundstrøm

2015

Funkis-fedre. Hvordan funksjonshemmede fedre gjør farskap

Hege M. Sundstrøm

<http://www.duo.uio.no>

Trykk: Reprisentralen, Universitetet i Oslo

Sammendrag

I denne oppgaven ønsker jeg å finne ut noe om hvordan det oppleves å være far når man er funksjonshemmet. Det empiriske grunnlaget for studien er narrative dybdeintervjuer med seks fedre. Fem av disse sitter i rullestol, mens den sjettede har en nevrologisk forstyrrelse som gjør at han har svekket bevegelighet og styrke i bena. Samtlige har hatt sin funksjonshemming siden barndommen. For å få til en likhet med hensyn til type funksjonsnedsettelse så varierer fedrenes alder noe. Alle lever med eller har levd med sine barn og med barnas mor. De er eller har vært i jobb nesten hele livet. De fleste har høy utdanning og fremstår som svært ressurssterke middelklassemenn. Noen har ett barn, mens andre har to eller tre barn. De har også barn i forskjellig aldre, noen lever med små barn nå, andre har barn som har flyttet hjemmefra. Dette påvirker selvfølgelig hvordan de snakker om sitt farskap. Fortellingene blir noe ulike ettersom man ser det meste retrospektivt eller "her og nå" står midt oppi et hektisk liv med små barn. Såpass mange ulike kategorier blant informantene påvirker materialet og gjør tolkningen noen ganger vanskelig. Samtidig gir det bredde.

Stortingsmelding nr. 8, 2008-2009, *Om menn, mannsroller og likestilling*, peker på at det er et stort fravær av forskning om funksjonshemming i et maskulinitetsperspektiv. Meldingen etterlyser mer forskning på dette. Jeg har valgt å ta opp den hansken, og jeg har valgt å fokusere på farskap. Det har vært gjort noen få britiske studier som har omhandlet funksjonshemming og maskulinitet det siste tiåret, men enda mindre har vært gjort på funksjonshemmede fedre. Kilkey & Clarke (2010) peker på dette fraværet av forskning på funksjonshemmede menns erfaringer av eget kjønn, seksualitet og farskap. De mener også at forskningen på funksjonshemmede fedre til nå har vært basert på for uensartete typer funksjonsnedsettelse med for stor variasjon i kategorier som klasse, etnisitet, alder og *når* funksjonshemmingen fant sted i deres liv. Dette har gjort det vanskelig å si noe om felles hverdags-opplevelser og utfordringer knyttet til farskap.

Derfor har jeg lagt vekt på at informantene til denne studien skulle ha, i størst mulig grad, lik form for funksjonshemming og det at de alle sammen har hatt

funksjonshemningen siden de var barn. Jeg har valgt å fokusere på nedsatt bevegelighet da dette særlig kan være utfordrende i forhold til idealet om mannlig fysisk styrke og moderne fedres deltagelse med barn. Teoretisk fokuserer jeg mest på nordiske studier rundt maskulinitet, mannlighet vs. umannlighet og moderne farskap. Jeg velger å gå inn i materialet med et maskulinitetsperspektiv fremfor et funksjonshemmingsperspektiv. Deres "førsteskap", for å låne et uttrykk fra Holter og Aarseth (1993), er farskap i denne sammenhengen.

Det jeg har vært ute etter å undersøke i denne oppgaven er hvordan fedrene har opplevd eller opplever, hverdagslivet med barn. Hva slags fedre ønsker de selv å være? Hvilke forventninger hadde de selv til det å bli far? Hvordan deltar de i aktiviteter med barna? Er de likestilte fedre? Hvilke fordommer møter de som funksjonshemmede fedre? Jeg ønsker å få vite noe om hvordan de får til farskap når de har en funksjonshemmet kropp. Ved å høre fortellingene om hvordan farskap oppleves, skal vi få vite noe om dette. Det er også viktig for funksjonshemmede fedres egen del at deres historier kommer frem. At deres stemmer og opplevelser blir hørt. Jeg håper at denne oppgaven kan være et bidrag til dette.

Forord

Etter en lang og strevsom prosess er endelig masteroppgaven ferdig. Det har vært en opplevelse å ha et slikt skriveprosjekt. Det har gått opp og ned. Det har vært vondt og vanskelig. Men det har også vært perioder med fin skriveflyt og boblende glede. En ting er sikkert; det hadde ikke gått uten alle menneskene som har støttet meg og hjulpet meg på ulikt vis gjennom denne perioden.

Aller først vil jeg rette en takk til mine informanter som har deltatt i intervjuer. De har åpent og ivrig delt sine fortellinger om hvordan det oppleves å være far med en funksjonshemmet kropp. De har fortalt om sorger og gleder. De har lært meg så ufattelig mye. Og uten deres hjelp hadde ikke denne oppgaven blitt noe av.

Deretter vil jeg takke hovedveilederen min Nina Jon og biveilederen min Jan Grue. Uten førstnevnte hadde jeg aldri klart meg. Nina har vært en bauta for meg underveis. Hun har trøstet og oppmuntret meg når jeg trengte det. Hun har presset meg når det var behov for det. Uten henne hadde jeg aldri kommet i havn. Hun har hele veien hatt et klart hode, kommet med nyttige faglige innspill og hatt et blikk for hva som trengtes.

Tilslutt vil jeg takke min fine familie og gode venner. Dere som hele tiden har oppmuntret meg. Spesielt må jeg trekke frem min mor, min mann Finn Ståle og mine seks barn Filip, Sander, Nora, Jonas, Peder og Hedda. Dere har vært så uendelig tålmodig og støttende. Dere har lidd under mine nedturer, da alt virket håpløst, og dere har lidd under mine oppturer, da jeg nesten ikke var hadde tid til å være hjemme. Uten Finn Ståles støtte hadde jeg aldri hatt ressurser, tid eller mulighet å gjennomføre denne oppgaven. Han er en helt usedvanlig raus og forståelsesfull mann og far.

Hege M. Sundstrøm

Oslo, 30.06.2015

Innholdsfortegnelse

1	Introduksjon.....	1
1.1	Problemstilling.....	2
1.2	Bakgrunn for valg av tema.....	3
1.3	Funksjonshemming i Norden.....	4
1.4	Funksjonshemmede fedre	5
1.5	Oppgavens oppbygning.....	8
2	Teoretiske perspektiver	9
2.1	Forskning på menn og maskuliniteter	9
2.2	Nordisk mannsforskning	11
2.3	Nye fedre.....	14
2.4	Maskuline stereotyper vs. funksjonshemmede menn	17
2.5	Maskulinitet og funksjonshemming.....	19
3	Metode.....	23
3.1	Utvalgsriterier og intervju personer	23
3.2	Rekrutteringsprosessen.....	24
3.3	Forberedelser	25
3.4	Valg av metode	26
3.5	Praktisk gjennomføring.....	27
3.6	Troverdige data?	28
3.7	Analyseprosessen	30
3.8	Bekreftbare tolkninger?	32
3.9	Etiske betraktninger	34
4	Fedre med uvanlige kroppar	37
4.1	Innledning	37
4.2	Manglende forventninger om farskap	38
4.3	Moderne menn med "handy" koner.....	40
4.4	Nærværende farskap.....	44

5	Utfordrende farskap.....	47
5.1	Fysiske utfordringer	47
5.2	Friluftsliv – utfordringene spisses til	50
5.3	Ferier – over grensen for gjennomførbart	54
5.4	Fordommer som utfordrer	56
5.5	Egne bekymringer	61
6	Håndtering av utfordringene	65
6.1	Ansvarlige fedre	65
6.2	Planleggende fedre.....	66
6.3	Assistenten	68
6.4	Føles ikke så bra.....	71
6.5	Ressurssterke menn	73
7	Avslutning.....	79
	Litteraturliste.....	83
	Vedlegg 1 - Intervjuguide.....	91

1 Introduksjon

Denne oppgaven skal handle om Funkis-fedre. Funkis-fedre, er kanskje ikke selvforklarende for alle lesere. Og om det er forståelig, er det kanskje overraskende for mange. Da jeg startet arbeidet med denne oppgaven så var jeg usikker på hvilke betegnelser jeg skulle bruke rundt funksjonshemming. Det er ulike og til dels sterke meninger om begrepsbruk i funksjonshemmingsmiljøene. Ordet handikap oppleves av mange som krenkende, selv om det forekommer i samfunnet fra tid til annen. Norges Handikapforbund hadde en sak om navneendring oppe i mars 2014. Der diskuterte de rundt begrepet handikap. De var klar over at det kunne være problematisk for noen, men langt fra alle, så navnet ble stående (Sentralstyremøte mars 2014, NHF.no). Jeg finner at begrepene funksjonshemming og funksjonsnedsettelse er mye brukt i forskning. Jeg velger derfor å bruke disse begrepene nesten gjennomgående i denne oppgaven. Riktignok peker Grue (2014) i boka *Kroppsspråk* på at begrepet funksjonshemming trekker i en bestemt retning, mot en bestemt forskningstradisjon. Men samtidig så gjør det at en del fellestrekk hos ulike individer med uvanlige kropper trer frem (Grue 2014:9-10). Grue (2014) bruker begrepene "vanlig" og "uvanlig". Begrepet funksjonsulik er et ord en av informantene mine foretrekker fremfor begrepene funksjonshemmet og funksjonsnedsettelse. Han sa: "Jeg har en funksjonsulikhet som gjør at jeg sitter i rullestol." Han følte det var bedre å fokusere på *ulik* fremfor *hemmet* og *nedsett* for det var nedgraderende og diskriminerende for han. En annen jeg snakket med vil heller kalle seg funksjonshindret for det peker mot at hindringen ligger *utenfor* personen fremfor *i* personen. Noen av rullestolbrukerne jeg har snakket med i miljøet kaller seg "rullingser". Flere av disse kaller ikke-rullestolbrukere for "fotgjengere". I disse to begrepene kan vi ane en del humor. En kvinne jeg snakket med insisterte på at hun ville ta tilbake ordet krøpling om seg selv. Hun mente at det uttrykte en styrke og seighet "(...) jeg vil ta tilbake ordet krøpling for jeg ser for meg at det kommer av en forkrøpla bjørk som klorer seg fast på fjellet". Hun pekte på at det har en likhet med ordet "homse", og på samme måte som de homofile miljøene har tatt tilbake ordet homse, vil hun ta tilbake ordet krøpling. Dette er interessant, for som Jan Grue (2014:9) skriver, så er ord viktige. Hva man blir kalt av

andre eller kaller seg selv har mye å si for hvordan man oppfatter seg selv og griper an tilværelsen.

Språk er makt. Begreper og meningskategorier former oppfatningen av virkelighet, påkaller følelser og gir assosiasjoner. I interessekamp mellom grupper kan noen slå igjennom og oppnå overtak gjennom hegemoniske begreper og kategorier. Kampen om begrepene og ordvalget blir en del av samfunnets maktkamp. Kamp om makt utspiller seg ikke bare i språket, men er også en kamp om språket. Språket er en del av den meningshorisonten vi lever innenfor. (Østerud, Engelstad og Selle 2003:281).

Det handler om identitet (Goffman 1963). Og om samfunnets og kulturens forventninger (Grue 2014:11), eller mangel på forventninger. Kvinnen som ville ha tilbake ordet krøpling, begrunner det slik: "Det er en måte å slå tilbake, man må reise seg og kløre seg fast".

1.1 Problemstilling

Noe av målet for denne oppgaven er nettopp å "reise" eller løfte frem kunnskap om funksjonshemmede fedre. Når man har en funksjonshemmet kropp, hvilken betydning har det for mannlighet og farskap? Når "nye" nærværende og tilstedeværende fedre er blitt idealet ønsker jeg å få vite om hvordan det er å være en funksjonshemmet far. Tema for denne oppgaven er derfor hvordan funksjonshemmede fedre gjør farskap. Det er en ganske åpen problemstilling. Jeg ønsker å få vite noe om hvordan de blir møtt som fedre av andre og hvordan de takler hverdagslige utfordringer. Derfor ville jeg vite noe om deres opplevelser knyttet til det å være fedre med en funksjonshemning. Hvordan tenker de selv at en god far skal være? Hvordan løser de hverdagslige utfordringer knyttet til det å leve med barn? Hva oppleves som uproblematisk og hva oppleves som uoverstigelig? Hvordan opplever de samfunnets forventninger, eller mangel på forventninger til dem som fedre? Det er deres egne fortellinger og opplevelser rundt et funksjonshemmet farskap som skal stå sentralt.

1.2 Bakgrunn for valg av tema

Det var Stortingsmelding nr. 8 i 2008-2009 *Om menn, mansroller og likestilling* som satte meg på sporet av temaet for denne oppgaven. Denne Stortingsmeldingen ser spesielt på menn i et likestillingsperspektiv og peker på at kjønn er noe vi skaper daglig både individuelt og i fellesskap gjennom deltagelse på ulike samfunnsarenaer. Det er ikke noe vi er eller har (Stortingsmld.nr. 8, 2008-2009:145). Men dette rommet for å skape kjønn på individnivå, har noen strukturelle rammer og begrensninger. På samme måte kan man forstå funksjonshemming. Ulike funksjonsnedsettelse gir ulike muligheter og begrensninger hos individet, men det er samtidig de strukturelle rammene rundt som gjør dette til et problem eller ikke. Og på denne måten påvirker individets oppfattelse av seg selv og sin identitet, sier Stortingsmeldingen (nr. 8, 2008-2009:145-146). Stortingsmeldingen forsetter med at funksjonshemming kan ofte bli regnet som en egenskap ved individet, men er i stor grad noe som blir til i relasjon mellom individet og miljøet rundt. Forhold i samfunnet kan ofte være de virkelige barrierene for personer med funksjonsnedsettelse. Dessuten oppleve ulike grader av funksjonshemming i ulike situasjoner (Stortingsmelding nr.8, 2008-2009:145-146).

Stortingsmeldingen (nr. 8, 2008-2009:146) peker på at personer med funksjonsnedsettelse er underrepresenterte i arbeidslivet, organisasjonslivet, i politikk og i fritidsaktiviteter. Det er stort sett fysiske strukturer her som setter grenser for deltakingen på disse områdene. Disse begrensningene finner man også på symbolsk nivå over hva samfunnet forventer og finner som passende for personer med nedsatt funksjonsevne å være og gjøre. Hvordan blir for eksempel funksjonshemmede framstilt når vi snakker om omsorgsarbeid og arbeidsdeltaking? Blir de framstilt som ofre som må hjelpes eller som handlende individ? Hvordan samfunnet tenker og snakker om ulike sosiale grupper, påvirker disse i stor grad for hvordan de selv opplever rommet for handling (Stortingsmld.nr.8, 2008-2009:146).

Stortingsmeldingen viser til at "forskning om funksjonshemming har i svært liten grad hatt eit kjønnsperspektiv, samtidig som kjønnsforskningen har mangla fokus på personer med nedsett funksjonsevne" (Stortingsmld.nr .8, 2008-2009:145).

Kjønnsforskningen har for det meste handlet om forskning på kvinner. I de siste tiårene har det vokst frem forskning på maskulinitet. Men forskning på funksjonshemmede menn har vært nærmest fraværende. I vår tid har likestilling ført til endrede kjønnsroller, mest for kvinner, men også for menn. Særlig farsrollen har blitt endret. Noe forskning har vært gjort om mødre med nedsatt funksjonsevne, se for eksempel Grue & Lærum (2002).

1.3 Funksjonshemming i Norden

Lars Grue har skrevet en NOVA Rapport i 2001 som heter *Motstand og mestring. Om funksjonshemming og livsvilkår*. I innledningen sier han at i en nordisk sammenheng kan oppmerksomhet i samfunnet rundt funksjonshemmedes situasjon og denne gruppens manglende mulighet til å delta i samfunnet, spores tilbake til en diskusjon i Sverige rundt velferdsstatens innhold og mål i 1943. Et regjeringsoppnevnt utvalg kom med en rekke anbefalinger som kunne bidra til å gjøre livet til funksjonshemmede bedre. Funksjonshemmedes rett til å benytte de tjenester som fantes for den øvrige befolkningen var noen av forslagene. Intensjonen var at funksjonshemmede skulle kunne ha mulighet til å leve et normalt liv i det vanlige samfunnet. Dette ble kalt normalisering av levetilstandene. Først på sekstitallet ble dette perspektivet for alvor tatt opp i norsk velferdspolitik. Begrepet normalisering ble første gang introdusert i Stortingsmelding *Om utviklingen av omsorgen for funksjonshemmede* (Stortingsmeld. nr. 88,1966-1967). Med denne meldingen kom et klart signal om at man ville vekk fra segregeringspolitikken overfor funksjonshemmede som hadde vært rådene til da, sier Grue (2001:14-15). Det var først etter FNs internasjonale år for funksjonshemmede i 1981 at den generelle bevissthet i befolkningen endret seg i forhold til funksjonshemming og at den første nasjonale handlingsplanen kom. Denne planen dekket perioden 1990-1993 og hadde som mål å sikre funksjonshemmede like rettigheter og full deltagelse i samfunnet. Senere kom to nye planer som dekket til sammen årene 1994- 2001 sier Grue (2001:16-17). De nasjonale planene førte til noen konkrete endringer men det viktigste var at de dreide oppmerksomheten mot "den sosiale modellen av funksjonshemming, funksjonshemmede barrierer i samfunnet" (Grue 2001:17).

Den sosiale modellen, eller den sosiale forståelsen av funksjonshemming, retter perspektivet mot barrierer i samfunnet. Der den medisinske modellen tar utgangspunkt i individet og hva som "feiler" det, ser den sosiale modellen på hva som " (...) stenger enkelte mennesker ute fra bygninger, aktiviteter og andre hendelser" sier Grue (2011:14) i *Hinderløype. Foreldre, barn og funksjonshemming*. Den medisinske modellen tar utgangspunkt i individet og har vært den dominerende forståelsen av funksjonshemming i vår tid, sier Grue (2011:12). I denne forståelsen eller modellen er oppmerksomheten rettet mot at man med hjelp av ekspertise og medisinske hjelpemidler kan hjelpe individet med å få helbredet eller kureret det som er "feil" slik at vedkommende best mulig kan fungere i samfunnet (Grue 2011:13-14). Den sosiale modellen eller forståelsen, fokuserer på barrierene som stenger personer med nedsatt funksjonsevne ute fra samfunnet. Barrierene kan være både fysiske og sosiale. Grue (2011:14). sier at denne forståelsen har nå blitt utbredt over store deler av verden i dag. En kombinasjon av disse modellene brukes i Norge i dag, sier Grue (2011:15).

I artikkelen "The Dilemma of Disabled Masculinity" peker Shuttleworth , Wedgwood & Wilson (2012) på at forskningen som studerer hvordan maskulinitet og funksjonshemming virker sammen, viser at funksjonshemming og maskulinitet står i konflikt med hverandre. Funksjonshemming er forbundet med å være avhengig, barnlig og hjelpeløs, mens maskulinitet er forbundet med det å være autonom, viril og sterk, sier Shuttleworth m. fl. og viser til Asch & Fine (1988). Dette fører til et kroppslig dilemma for mange funksjonshemmede menn, sier Shuttleworth, m.fl. (2012:175). Hvordan forhandles disse kategoriene av opplevelser opp mot hverandre hos funksjonshemmede menn, spør de videre (Shuttleworth m.fl. 2012:175).

1.4 Funksjonshemmede fedre

Det har de siste tiårene vært en økt bevissthet i samfunnet rundt viktigheten av fedres deltagelse i familielivet og i barns oppvekst. Forventninger rundt farskap har endret seg. Som vi skal se nærmere på i teorikapittelet så er nærværende farskap et ideal i dag. Brandth og Kvandes (2003) bok *Fleksible fedre* viste dette allerede i 2003. Fedrene i deres undersøkelse var fedre på 1990-tallet, etter at fedrekvoten var blitt innført. Disse fedrene ønsket å være nær og deltagende med sine barn. De posisjonerte seg motsatt til

egne fedre som de opplevde som fraværende. I dag, noen tiår senere vil nok mange unge fedre ikke lenger dele de samme erfaringene angående egne fedre som informantene fra 1990-tallet. Men nærværende farskap er fortsatt idealet, sammen med ønske om likestilt samliv, sier Lorentzen (2012: del 3) i boka *Fra farskapets historie i Norge, 1850-2012*. Nærværende farskap er både å være mentalt og fysisk deltagende i hverdagslivet med barn. Det å snakke med barna, lytte til hva de har å fortelle og delta i daglig stell og omsorg etter barnas behov og alder. Et godt farskap dreier seg for mange også i høyeste grad om fysisk deltagelse på barns arenaer. Mange moderne fedre opplever det som viktig å være med barna på deres aktiviteter for å ta del i det som er viktig for barna (Lorentzen 2012: del 3). Men idealer og praksis er to forskjellige ting. Dessuten lever vi i en tid med mye migrasjon. Enkeltindivider vil ha ulike forutsetninger for, og fortolkninger av, hvordan et godt farskap skal gjøres. Kunnskap rundt mangfoldet av farskap i moderne tid er viktig å belyse. Det er også viktig å ikke overse funksjonshemmede fedre. For funksjonshemmede fedre og deres familier er dette viktig i seg selv.

Det er vanskelig å vite akkurat hvor mange fedre som er funksjonshemmet i Norge i dag. Statistisk informasjon mangler på dette området. Mye grunnet vanskeligheter med å definere de ulike funksjonsnedsettelse. For når blir man egentlig funksjonshemmet? For å si det som Grue (2011:15); er man funksjonshemmet hvis man synes det er vanskelig å komme frem i skog og mark, men fungerer helt fint på flate gulv og underlag? Er man funksjonshemmet hvis man må bruke briller for å kunne lese? Går grensen ved styrke 6? Hva da med en som bruker styrke 5? Men et anslag fra Storbritannia viser at 12 prosent av alle som er foreldre er funksjonshemmet. En god del av disse foreldrene vil være fedre, sier Kilkey & Clarke (2010:128) i artikkelen "Disabled men and fathering: opportunities and constraints". Sannsynligvis er disse tallene nokså likt i Norge. Med andre ord er det snakk om en god del fedre. Likevel vet vi nesten ingenting om denne gruppen. Funksjonshemmede fedre har blitt marginalisert innen all relevant forskning sier Kilkey & Clarke (2010:128). Internasjonalt er det gjort noen få studier på funksjonshemmede fedre. Kilkey & Clarke (2010) oppsummerer det som finnes av forskning rundt funksjonshemming og farskap. De konkluderer med at det finnes alt for lite forskning på dette. Den lille forskningen som finnes, består av informanter med for store ulikheter, også med hensyn til typer funksjonsnedsettelse.

Dette gjør det vanskelig å si noe særlig om felles opplevelser av utfordringer og muligheter, sier de (Kilkey & Clarke 2010:143). Kilkey & Clarke (2010) viser til to studier som har handlet om funksjonshemmede fedre. Den første studien *Parenting and Disability* (Olsen & Clarke 2003) ble gjort av helsedepartementet i Storbritannia mellom 1997 og 2000. Den kartla hverdags erfaringer for funksjonshemmede foreldre. Denne studien var ikke spesifikk på type funksjonshemming. Neste studie fokuserte spesifikt på fedre (Kilkey 2007). Den besto av 16 semi-strukturerte dyp-intervjuer som ønsket å finne ut av identiteter, praksis og opplevelser av farskap for funksjonshemmede fedre. Også her var det ulike former for funksjonsnedsettelse. Dessuten omfattet studien både fedre som hadde blitt funksjonshemmet mens de var fedre og de som hadde hatt funksjonshemming siden egen barndom (Kilkey & Clarke 2010:135).

I denne oppgaven vil jeg se på hvordan et utvalg funksjonshemmede fedre opplever farskap i Norge i dag. Da fortsatt mange forventninger til farskap i dag er knyttet til fysisk deltagelse, så ønsket jeg å intervju fedre med nedsatt bevegelse i bena. Siden det viser seg at tidligere studier rundt funksjonshemmede fedre har sammenlignet for uensartet funksjonsnedsettelse (Kilkey & Clarke 2010) så ble utvalget til denne oppgaven begrenset til fem fedre i rullestol og en far som har en nevrologisk forstyrrelse. Denne nevrologiske forstyrrelsen er av en slik art/grad at han ikke like lett kan løfte og bære barna sine, eller delta fysisk med barna i deres fysiske aktiviteter. Hørselsvekkede opplever kommunikasjonsproblemer og synssvekkede opplever informasjonsproblemer. En bevegelseshemmet person møter fysiske barrierer som stenger for en del fysisk deltagelse. En blind, døv eller en person i rullestol har ikke noe mer til felles i hverdagen enn en "gående" eller en "rullende". Bortsett fra at alle gruppene opplever ulike diskriminerende barrierer og fordommer i hverdagen. Dessuten har alle mine informanter hatt sin funksjonsnedsettelse siden de selv var barn, selv om graden av funksjonsnedsettelsen har endret seg for noen av dem gjennom livet, så har de alle vokst opp med dette. De har ikke måttet endre sin maskuline identitet i voksenlivet. Ei heller endret identitet og praksis underveis som fedre.

Selv om det har etter hvert vokst frem en forståelse for funksjonshemmede foreldre som omsorgs-givende og ikke omsorgstrengende, så har dette i hovedsak dreiet seg rundt mødre. Fokus på fedre har vært fraværende. Arbeid og forsørging har vært viktige

kjennetegn for godt farskap. Dette passer dårlig sammen med diskursen om funksjonshemmede som omsorgstrengende, og derfor har funksjonshemmede fedre blitt usynliggjort sier Kilkey & Clarke (2010:134). Her virker det som om Kilkey & Clarke (2010) tar utgangspunkt i at funksjonshemmede fedre står utenfor arbeidslivet. Alle mine informanter har deltatt i arbeidslivet, mer eller mindre hele livet.

1.5 Oppgavens oppbygning

Først i oppgaven vil jeg i metodekapittelet redegjøre for hvordan arbeidet med det empiriske materiale foregikk. Hvordan jeg trinn for trinn gikk frem med hensyn til rekrutteringen, intervjuene, analyseprosessen i flere trinn og hvordan det til slutt ledet frem til det endelige resultatet. I det kapittelet gjør jeg også noen refleksjoner rundt arbeidet med denne oppgaven.

Jeg tenker at mine informanter først og fremst er fedre. For å låne et uttrykk fra Holter og Aarseth (1993) så er farskapet deres "førsteskap" i denne sammenhengen. Jeg vil derfor konsentrere meg om teorier og perspektiver fra mannsforskningen. Særlig fra nordisk mannsforskning hvor relasjonen mellom mannlighet og umannlighet har vært sentral. Derfor vil jeg i teorikapittelet fokusere på forskning rundt maskulinitet og mannlighet/umannlighet for å se og drøfte fortellingene til disse fedrene i et maskulinitetsperspektiv.

I kapittel 4, 5 og 6 presenteres fedrenes fortellinger rundt det å være fedre med funksjonshemmede kropper. Kapittel 4 handler mest om hva de selv og andre tenkte om at de en gang skulle bli fedre da de var unge. Hvilke forventningene hadde de selv og andre til at de skulle bli fedre? Vi møter dem også i dette kapittelet som moderne menn som ønsker likestilt familieliv og nærværenhet. I kapittel 5 får vi høre noe om når farskapet deres møter større utfordringer. Her står fysiske utfordringer sentralt sammen med fordommer de møter. Dessuten får vi vite noe om hvilke bekymringer knyttet til farskap de har eller har hatt selv. Kapittel 6 handler om håndteringene av utfordringene. De er ansvarlige fedre som er svært flinke på planlegging for å få ting til. Tilslutt vil jeg i avslutningskapittelet gjøre noen oppsummerende betraktninger rundt det jeg finner i oppgaven.

2 Teoretiske perspektiver

2.1 Forskning på menn og maskuliniteter

I vår kultur har vi ofte sett på menn som det "normale subjektet" (Messerschmidt 1993:1). Denne innsikten var også det som utgjorde utgangspunktet for Simone de Beauvoirs berømte bok *Det annet kjønn* (2000) skrevet i 1949. Denne boken ble inspirasjonskilde for mange feminister. Mennene har tradisjonelt stått som subjektet. Men man kan likevel med Ambjörnsson (2001:7) si at man ikke har sett mannen for bare menn. Michael Kimmel (1996) pekte på dette paradokset. Han sier i begynnelsen av boka *Manhood in America* at selv om det meste av historier og forskning handler om menn, så har ikke vært forsket på eller skrevet om *opplevelser* av å være mann:

Yet such works do not explore how the experience of being a man, of *manhood*, structured the lives of the men who are their subjects, the organizations and institutions they created and staffed, the events in which they participated. American men have no history of themselves *as men* (Kimmel 1996:2).

Enhver forskning om menn og menns bedrifter er ikke mannsforskning. Det er forskning der man viser at menn har et kjønn og at menn står i kjønnsrelasjon til kvinner og andre menn sier Lorentzen (2006:21) i boka *Kjønnsforskning*. Mannsforskningens perspektiv ligger i dette. Innen mannsforskning har studier av sosiale konstruksjoner av ulike maskuliniteter stått sentralt (Jon 2007:13).

I 1995 kom R. Connell med boka *Masculinities*. Denne boka har vært en kjernetekst innen mannsforskningen. I boka presenteres et etter hvert mye brukt teoretisk rammeverk for å forstå hvordan ulike mannligheter og ulike maskuliniteter i et samfunn virker sammen. Connells viktigste bidrag var å flytte fokuset fra "mannsrolle" til "maskulinitet". Connell fokuserte på maskuliniteter i flertall og løste opp rolleteoriens statiske karakter. Han mente at i begrepet kjønnsroller ble handling for mye koblet til oppdelingen mellom kvinnelig og mannlig (Connell 1995:68). Kjønn blir på denne måten redusert til to homogene og komplementære kategorier. Biologiske forskjeller ble viktigere enn sosiale relasjoner (Connell 1995:26). Connell mener at kjønn er en

måte å organisere sosial praksis (Connell 1995:71). Klasse, etnisitet, seksualitet og kjønn er tett knyttet sammen og kan ikke sees hver for seg (Connell 1995:75). Menn står også i kjønnete relasjoner til hverandre (Connell 1995:75). På denne måten løfter Connell frem ulike former for relasjoner mellom maskuliniteter. Relasjoner som for eksempel dominering, allianser og underordning (Connell 1995:37).

Hegemonisk maskulinitet er et sentralt punkt i Connells teoretiske rammeverk. Den hegemoniske maskuliniteten er den dominerende ideologiske forestillingen om mannlighet i et samfunn. Det er den dominerende gruppe menn i et samfunn eller i et sosialt system. De besitter egenskaper som er knyttet til kulturelle mannsidealene. De har ofte de ledende posisjonene i samfunnet (Connell 1995:77). Men den hegemoniske maskuliniteten vil variere i tid og rom; den vil forandres over tid og varierer mellom ulike sosiale systemer. Den hegemoniske maskuliniteten er heller ikke gitt en gang for alle. Den utfordres hele tiden (Connell 1995:77). Mellom menn er makt ujevnt fordelt. Noen menn er overordnet andre menn, men kan samtidig befinne seg i forskjellige posisjoner av under- og overordning. Hegemonisk, underordnet, marginalisert og medvirkende maskulinitet står i et dynamisk og relasjonelt forhold til hverandre. Den hegemoniske maskuliniteten står ofte i et direkte forhold til en underordnet maskulinitet. Den underordnede maskuliniteten er ofte politisk og kulturelt diskriminert. Den hegemoniske maskuliniteten oppfatter ofte den underordnede maskuliniteten som truende. Et eksempel Connell trekker frem er homofobi hos heteroseksuelle menn i vårt samfunn (Connell 1995:78). Men det kan også gjelde heterofile gutter som blir stemplet som feige, svake og "feminine" og på den måten utfordrer det hegemoniske mannsidealet (Connell 1995:79). Den medvirkende maskuliniteten er betegnelse på de menn som aksepterer patriarkatet, hvor menns posisjon over kvinner synes å gi dem noen fordeler, uten at de har ambisjoner om å innta hegemonisk posisjon selv (Connell 1995:79). Den marginaliserte maskuliniteten er de menn som nærmest blir oversett i et sosialt system. Et eksempel er fargede menn på enkelte steder og i visse perioder i historien (Connell 1995:80).

Connells teoretiske rammeverk har også blitt mye kritisert fremhever Lorentzen (2006:127) i boka *Kjønnsforskning*. Kritikken gjelder særlig det at modellen blir for statisk og universell som om den gjelder menns relasjoner i alle kulturer. Den klarer

heller ikke vise hvor endringer kommer fra. Den er for rasjonalistisk og funksjonalistisk så den tar ikke inn over seg menns kroppslige og emosjonelle aspekter og tilslutt at modellen knytter begrepet maskulinitet utelukkende til menn, og ikke noe som også gjelder kvinner (Lorentzen 2006:127).

2.2 Nordisk mannsforskning

Innen nordisk mannsforskning har man siden 2000-tallet skiftet fokus fra Connells hegemoniske maskulinitetsmodell til å se på relasjonen mellom det mannlige og det umannlige, sier Lorentzen (2006:128). Mannlighet konstrueres også mellom ulike grupper menn. Ulike mannsideal og mannligheter defineres i forhold til hverandre, så vel som i forhold til kvinnelighet, sier Ekenstam (2006:33) i "Män, manlighet och omanlighet i historien". Lorentzen (2004) skriver i boka *Maskulinitet*:

Menns livsverden har vært preget av strenge ideer om hvordan en mann skal være, og av tanken om at ethvert lite brudd med denne ideen er en risikoatferd som kan føre mannen inn i umannlighetens sumpete tilværelse. Bak den iherdige etableringen av "et ekte mannfolk" lurer alltid muligheten for umannlighet: enten det er for mye alkohol (eller for lite), for mye femininitet, for feig, at man er for feit, har for mange følelser, eller andre kroppslige eller identitetspregete spor som kan føre mennene ut i marginalen (Lorentzen 2004:10).

Flere, blant andre Jon (2007) i boka *En skikkelig gutt*, løfter frem at historikeren Jonas Liliequist (1999) var den som først og fremst bidro til at umannlighetsbegrepet ble sett på som relevant for mannsforskningen i Norden. I artikkelen *Från niding till sprätt. En studie i det svenska omanlighetsbegreppets historia från vikingtid till sent 1700-tal* peker Liliequist på at "den kulturella och sociala konstruktionen av manlighet också producerar omanlighet" (Liliequist 1999:73). Liliequist får vist gjennom sin analyse, at ved å studere umannlighet så får man tilgang til hva som oppfattes som manlighet (Jon 2007:19). Både manlighet og umannlighet gjennomgår historiske og kulturelle endringer. Det vil si at de varierer gjennom ulike tider, og er forskjellige fra sted til sted. Liliequist mener at manlighet i et samfunn kommer tydeligst frem når den trues av umannliggjøring, sier Jon (2007:19). Den samme prosessen som underordner kvinner, underordner og utstøter også menn ved å karakterisere dem som umannlige. Et eksempel på dette er hvordan visse menns stil og praksis blir karakterisert som kvinnelige eller feminine, sier Lorentzen (2006:129).

Umannlighetsbegrepet ligner noe på George Mosses begrep om mot-typer. I boka *The Image of Man: The Creation of Modern Masculinities* (1996), beskriver Mosse hovedtrekkene i den moderne vestlige mannlighetens historie. Ekenstam (2006:24) peker på at Mosse beskriver fremveksten av det han kaller moderne maskuline stereotyper eller moderne mannlighet og de idemessige forutsetningene for fremveksten av disse. Selv om maskuline stereotyper er konstruksjoner, og selv om idé og virkelig liv ofte er forskjellig, så har disse ideene hatt en enorm innvirkning på menn i vår kultur, særlig i Nord Europa og Nord Amerika. I kontrast til den stereotype mannlighet finnes mot-typene. Mot-typene var "de andre", eller outsiderne, som styrket stereotype mannsideal forklarer Lorentzen (2006:130). De sto utenfor den sosiale normen eller var marginaliserte (Ekenstam 2006:33).

Ekenstam (2006:25) løfter frem at Mosse mener at slutten på 1700tallet og begynnelsen av 1800tallet er avgjørende perioder. Den kristne kulturarv og aristokratiet hadde innflytelse på mannlighetsideal som selvkontroll, mot, styrke, måtehold, arbeidsomhet, ærlighet og følelseskontroll. Opplysningstiden forsterket sider som fornuft og ideen om alle frie menns likeverd. Et etterhvert fremtredende trekk ved mannlighet er fysisk styrke, den sterke fysiske mannskroppen. Sterk moral og karakterstyrke og eventuell viljen til å ofre seg for noe større blir etterhvert kjennetegnet for den nye mannen. Være berett til å gi sitt liv for sitt land eller sine ideal. Dette ser Mosse som knyttet til fremveksten av moderne nasjonalstater og tilhørende medborgerideal i Europa og Nordamerika, sier Ekenstam (2006:25). Mannsidealer beskrives ofte som karakterfast og med egenskaper som viljestyrke, selvbeherskelse, handlingskraft, moralsk holdning og selvdisiplin, sier Ekenstam (2006:16). Han viser til Stearns (1990) i *Be a Man!* at selvkontroll har vært sentral for vestlig mannlighet. Både muskelstyrke og intellektuelle evner har vært forbundet med mannlighet selv om de ikke har vært enkle å forene (Ekenstam 2006:16).

Den nordiske retningen innen mannsforskning er blant andre også inspirert av Michael Kimmel. Hans bok *Manhood in America* kom i 1996 og begynte som et arbeid ut fra et feministisk perspektiv om menns behov for å dominere. Han kommer frem til at

mannlighet ikke først og fremst handler om å dominere. Det handler mer om angsten for å bli dominert:

Manhood is less about the drive for domination and more about the fear of others dominating us, having power or control over us. Throughout American history American men have been afraid that others will see us as less manly, as weak, timid, frightened. And men have been afraid of not measuring up to some vaguely defined notions of what it means to be a man, afraid of failure. (Kimmel 1996:6).

For å bli vurdert som en ekte mann, sier Kimmel, må man hele tiden gå rundt og oppføre seg "real masculine" (1996:100). Å være en mann betyr å ikke lenger være en gutt. En mann er uavhengig, har selvkontroll og er ansvarlig. En gutt er avhengig av andre, uansvarlig og mangler selvkontroll (Kimmel 1996:18). Å være en "ekte mann" blir et krav som man hele tiden må vise at man mestrer. Hvis mannlighet er noe som skal oppnås, kan det også stå i fare for å mistes (Kimmel 1996:124). Det er denne redselen for å bli dominert og redselen for å mislykkes som mann som har vært sentral innenfor nordisk mannsforskning. Oppmerksomheten har særlig vært rettet mot grenseflaten mellom mannlighet og umannlighet (Lander, Ravn & Jon 2014:9). Titlene til to antologier *Sprickor i fasaden* fra 2001 og *Rädd att falla* fra 1998, sier også noe om denne tematikken. I "Kroppen, viljan och skräkcnen för att falla" fra 1998 sier Ekenstam, at det "å falle" likestilles med det å mislykkes, og at det oppfattes som skremmende av mange i vår kultur hvor prestasjon er viktig (Ekenstam 1998:19). "Rädd att falla" kan forstås som en generell redsel for å miste kontrollen eller miste grepet om tilværelsen (Ekenstam 2007:182).

Mannlighet forstås som motsatt av kvinnelighet. Det innebærer hardhet, styrke og fysisk størrelse. Mannlighet assosieres også med stabilitet og selvstendighet (Ekenstam 2007:183). Mannlighet er heftet med vedvarende usikkerhet fordi det er noe som hele tiden må bevises og presteres, sier Ekenstam i "Rädslan att falla" (2005). Det er noe som stadig må oppnås:

Rådslan att falla, att tappa greppet och bli omanlig, är en ständigt hotande skugga för män både som individer och grupp. En öppet proklamerad överordning tycks på intet sätt göra manligheten mindre sårbar i detta avseende, snarare tvärtom. Begreppsparet manligt/omanligt tycks därför hänga i hop som lera och långhalm (Ekenstam 2005:8).

Umannlighetsbegrepets styrke er at den viser oss hvor høy kostnaden er for enkelte menn i forhold til spesifikke mannsideal, sier Ekenstam (2005:8). Både emosjonelle og personlige kostnader. Ekenstam (2007:117) sier "Ju hårdare kraven är på en man att leva upp till svåruppnådda ideal, desto större är samtidigt rädslan för att demaskuliniseras". Redselen for å mislykkes og sees på som umannlig er overhengende til enhver tid.

2.3 Nye fedre

Begrepene maskulint og feminint er ofte brukt i dagligtalen. Hva som oppfattes som maskulint og feminint er i stadig endring. Med kvinnekampen og kjønnsforskningen på 1970-tallet har disse forståelsene endret seg. Normene for maskulinitet og mansrollen har utvidet seg. "Den nye mannen" er likestillingsorientert. Særlig yngre menn deltar aktivt i matlaging og husarbeid. Mennene er dessuten særlig delaktige i omsorgsarbeidet rundt barna. Endringene i farsrollen er derfor store (Stortingsmeld.nr. 8, 2008-2009:135-136). Idealene har forandret seg, selv om ikke alle fedre har likestillingsorientert praksis, så er det i dag ikke legitimt for fedre å ikke prioritere tid til barna. Hele 90% av både menn og kvinner mener i dag at arbeidet i hjemmet og forsørgeransvaret for familien bør deles likt mellom kjønnene (Stortingsmeld.nr. 8, 2008-2009:136). De fleste mener også at barna bør oppdras til å bli kjønnslikestilte voksne (Stortingsmeld.nr. 8, 2008-2009:136-137).

Vi ser en utvikling fra en farsrolle med hovedvekt på å være økonomisk forsørger til i større grad å føle mer ansvar for de emosjonelle deler av omsorgsrollen (Stortingsmeld.nr. 8, 2008-2009:74). I dag jobber både menn og kvinner og begge forsørger familien, derfor er grunnlaget for eneforsørgeren ("the breadwinner") borte. Det er ikke lenger forsørgelse som gir menn posisjon som fedre. Både kvinnelig og mannlig foreldreskap er i endring, og dette fører til nye forventninger om hva godt

foreldreskap er (Brandth & Kvande 2003:128). Menns økende delaktighet i omsorg for barn blir en del av den moderne maskuliniteten (Stortingsmeld.nr.8, 2008-2009:75).

Brandth og Kvande (2003) peker på i boka *Fleksible fedre*, at fedrene ha gått fra å være fraværende fedre til å bli nærværende fedre. Brandth og Kvande finner at det ikke er idealet om den forsørgende far som settes opp mot ideen om en "omsørgende" far. Det er fraværende farsskap versus nærværende farsskap som er sentralt (2003:147). Det er den nærværende far som er det dominerende idealet for nye fedre (Brandth og Kvande 2003:129). Tradisjonelt har omsorg vært overført fra mor til datter. Nå når fedrene deltar mer er det tydelig at omsorg er en kompetanse som også gutter og menn kan og må tilegne seg, fremheves det i Stortingsmeldingen *Om menn, mansroller og likestilling* (nr. 8, 2008-2009:74). I stedet for å betrakte omsorg som noe kvinnelig-naturlig er det viktig å se på omsorg som *praksis*. Nye fedre markerer seg som forskjellig til tidligere og fraværende fedres praksiser, ved å gjøre farskap på egen måte (Brandth og Kvande 2003:148, Lorentzen 2012:119).

Samtidig vil omsorgsevne som egenskap variere ut fra blant annet personlighetstrekk og individuelle forutsetninger. Å få barn er en livshendelse som medfører store endringer i livet i forhold til ansvar, omsorg og avhengighet (Lorentzen 2012:120). Et likestilt foreldreskap innebærer at mor og far anses som like viktige for barns oppvekst og trygghet, og begge foreldre har plikt til etter evne å forsørge sine barn (Stortingsmld.nr. 8, 2008-2009:69). Stortingsmeldingen (nr. 8, 2008-2009:69) viser at yngre fedre i dag viser en merkbart større interesse for sin rolle som fedre enn tidligere generasjoner, og de ønsker et mer likestilt foreldreskap. Forskning viser at unge menn i dag ser frem til et farskap hvor de virkelig kjenner barna sine. Dette ønsket har de også *før* de får barn (Hoel 2009:92-93).

Er menns omsorg for barn noe helt nytt? Flere, blant annet Lorentzen (2012), sier at det er det ikke. Perioden 1927 til 1970, husmorens tidsalder, er heller å regne som en parentes i historien om familien, sier Lorentzen (2012:12). I boka *Om farskapets historie i Norge fra 1850 til 2012* redegjør Lorentzen for utviklingen av farskap gjennom denne perioden. Han deler perioden inn i 3 faser basert på to viktige endringer i historien.

Den første perioden, fra 1850 til begynnelsen av 1900-tallet kjennetegnes av at fedre i hovedsak var hjemme og kunne utøve sitt farskap i daglig virke. Faren hadde det overordnede ansvar for barn og hjem. Lorentzen kaller den første perioden fra midten av 1800-tallet og frem til 1927 for "patriarkatet". Her legger han vekt på at patriarkalsk farsnærver og hjemmekjærhet var rådende (Lorentzen 2012: del 1).

I den neste perioden, som får sitt springende punkt ved innføringen av ekteskapsreformen av 1927, skyves mannen ut av familien, hjemmet og dermed også oppdragelsen. Farens plass er i den offentlige sfæren. Han er ute for å forsørge familien, hun arbeider hjemme for å sørge for familien. Perioden kalles ofte for "husmorens gullalder". Det er svært kjønnsdualistisk midt på 1900-tallet. Man finner en klar arbeid- og ansvarsdeling i familiene. Mor går ut av det profesjonelle og økonomisk arbeidsliv. Far går ut av familien, sier Lorentzen (2012: del 2).

Perioden etter kvinneopprøret på 1970-tallet og frem til i dag, kaller Lorentzen for den tredje perioden. Etter 1970 kommer far hjem (igjen), og mor går ut (igjen). Begge er ute, begge er hjemme (Lorentzen 2012:115-165). Denne forsørgermodellen kalles internasjonalt for dual earner/dual carer, hvor begge bidrar økonomisk og til husholdsarbeid eller barneomsorg (Aisenbrey m.fl. 2009, Korpi m.fl. 2010). Fedre fra perioden fra 1970-årene og fremover kaller Lorentzen de nye fedrene. De nye fedrene er nærværende fedre, slik også Brandth og Kvande (2003) finner. Man ser en økende demokratisering av intimiteten og de nye fedrene tar i større grad del av omsorgen for hjemmet og barna. Dette er en ny familieorientert tilnærming, som ligner litt på perioden før 1927, men med fokus på individualisme. Både mor og far er nå profesjonelle arbeidere. Og begge deler ansvaret for hjemmet og barna (Lorentzen 2012: 170).

Fedre har gått fra å være nærværende til fraværende til å være nærværende igjen. Men det er viktig å huske på at det er snakk om to ulike nærværenheter. Tidligere var det en klar patriarkalsk nærværenhet, hvor far var familiens overhode. I dag er nærværenhet basert på ønske om et likestilt familieliv. På 1950-tallet i "husmorens glansdager", var fedre forsørgere, i dag har de blitt selvsagt nærværende. Endrede praksiser og diskurser har lagt føringer for en endring av farsrollen. Mesteparten av farsforskningen de

seneste årene viser at maskulinitet og omsorg lar seg kombinere. Brandth og Kvande (2003: 148) skriver i sin bok *Fleksible fedre* at "(...) faderskapet har stor betydning for etablering av maskulin subjektivitet. Det vi ser, er at maskulinitet og barneomsorg ikke er uvenner, men lar seg integrere".

Det er heller det å kombinere farskap og arbeid som settes opp som sentrale konflikter. Lorentzen (2012:164) peker også på at dette er to konfliktfelter i det nye farskapet. Lorentzen (2012:12) skiller mellom forståelsen av faren *i* familien og faren *for* familien. Fedre opplever vanskeligheter med å kombinere rollen som forsørger for familien og samtidig være nærværende i familien. Fedre forteller om vanskeligheter med å kombinere tid til arbeid og tid til familien. Ikke ulik tidsklemma som mange kvinner opplever. Sånn sett har likestillingen ført til at menn og kvinner opplever de samme konfliktene i livet (Lorentzen 2012:164).

2.4 Maskuline stereotypier vs. funksjonshemmede menn

Stereotypiene om menn går ofte ut på å være uavhengige, utholdende, konkurranseorientert, dominerende og aggressive. Menn blir dessuten fremstilt som resultatrettet, instrumentelle og teknisk orienterte. I motsetning til kvinner som typisk relasjonelt rettet, omsorgsfulle og emosjonelle (Stortingsmld.nr. 8, 2008-2009: 139). Selv om menn har fått et utvidet rom for handling, som omfatter omsorg for barn, åpenhet og nære relasjoner, så er dette handlingsrommet fortsatt trangt (Stortingsmld.nr. 8, 2008-2009:139).

Ulike ideal er knyttet til det å være mann gjennom ulike livsfaser. For unge menn blir maskuline idealer ofte knyttet til det å være fysisk sterk, tøff og det å kunne prestere. Selvrealisering, vekt på individualisme og utvikling av egne evner har også vært knyttet til det å bli voksen i vår tid. Verdier, livssyn og livsstil er ikke lenger noe man arver av sine foreldre. I vår tid og kultur er mye åpent og opp til hver enkelt å skape og konstruere. I en slik situasjon vil ofte kjønn være det eneste konstante. På grunnlag av dette blir kjønn utgangspunktet for selvrealisering og sosialisering. Særlig for de unge (Stortingsmld.nr. 8, 2008-2009:141). Gutter og menn dømmer fortsatt seg selv og andre etter ytre standarder, med særlig vekt på muskler og fysisk styrke. Arbeidet med å

forme en passende maskulinitet går gjennom disiplinering av følelser og disiplineringen av kroppen. Det hefter fortsatt skam ved å være sårbar og dermed feminin. Det er høyt fokus på selvkontroll og kroppskontroll (Stortingsmld.nr. 8, 2008-2009:140).

Ambjörnsson (2001) analyserer kjente superhelter i moderne vestlig kultur i boka *Mansmyter, James Bond, Don Juan, Tarzan och andra grabbar*. Det er visse egenskaper som går igjen hos disse heltene; behersking av kroppen, evnen til å skape seg selv og spesielt evnen til selvkontroll. Disse beveger seg hele tiden på grensen mellom det gode og elendigheten. Deres selvkontroll blir hele tiden poengtert ved at de befinner seg på grensen og i nærhet til fristelsene (Ambjörnsson 2001:13).

Det moderne media spiller en avgjørende rolle i formidlingen av kjønnsroller og idealer. Der blir de mannlige heltene mest tilgjengelige modeller for gutter og unge menn. I et samfunn hvor tradisjonelle kategorier som religion, sosial klasse og familie har blitt mindre viktige, vil medias stereotypier etter hvert få større påvirkning (Stortingsmld.nr. 8, 2008-2009:138). Media tar over som vår felles historieforteller og skaper moderne mytologier. Disse mytologiene blir ofte framstilt som naturlige, og påvirker vårt syn på kjønn og kjønnsidentitet.

I boka *En skikkelig gutt* (2007) av Nina Jon, fremheves det at i populærkulturen i dag står idealer som snarrådighet, mot, selvkontroll og tøffhet sentralt. Historien om cowboyen er kjent i denne forbindelse (Jon 2007:201). Connell bruker begrepet protestmaskulinitet om maskulinitetsprosjektene til noen fattige og marginaliserte unge menn, sier Jon og peker på at det ikke nødvendigvis er protest *mot* noe (Jon 2007:29). Jon vil heller bruke begrepet cowboymaskulinitet som bedre fanger hva disse mennene drar kulturell veksel på. Cowboyen er en representant for mytiske helteskikkelser i vår kultur med sentrale kjennetegn som uavhengighet og selvstendighet (Jon 2007:31-32). Populærkulturen kan være verdt å analysere for å komme på sporet av kulturelle forestillinger i et samfunn. Enten det er for å finne idealene eller avvikerne i en kultur.

Boka *Kroppsspråk* (2014) handler om "(...) kropp i sin alminnerlighet og uvanlige kropper i særdeleshet" (Grue 2014:7). Grue vil med denne boka vise oss "(...) hvordan vi

tenker, skriver og forteller om kropper, og om hvordan det i kulturen og samfunnet vi lever i, går et hovedskille mellom mennesker med kropper som klassifiseres som vanlige, og mennesker med kropper som klassifiseres som uvanlige” (Grue 2014:7). Kroppen blir ofte fremstilt som sjelens speil sier Grue (2014:56). Dette perspektivet er det kanskje Hollywood-filmer i vår tid som viderefører sterkest. Heltene i disse filmene er ofte vakre. Skurkene er ofte ikke det. Grue peker på at fysisk groteskhet, deformiteter og skader på personene, ofte brukes som virkemiddel til å understreke hvem skurken i dramaet er (Grue 2014:59). Mens heltene har *positivt* uvanlige kropper, så har skurkene de *negativt* uvanlige kroppene (Grue 2014:61). Funksjonsnedsettelse har blitt mye brukt i både film og litteratur gjennom tidene for å ”merke” karakterene på et fysisk-kroppslig plan som et effektivt narrativt grep sier Grue (2014:57). Dette sier oss noe om hvordan samfunnet ser på funksjonshemmede kropper.

2.5 Maskulinitet og funksjonshemming

Inspirert av feministisk forskning, kom det på 1980- og 1990-tallet en del forskning om funksjonshemmede kvinners opplevelser. Det første bidraget om maskulinitet og funksjonshemming kom i artikkelen ”Masculinity and Disability” av Harlan Hahn (1989), sier Shuttleworth, Wedgwood & Wilson (2012). I ”The Dilemma of Disabled Masculinity” (2012) redegjør de for den forskning som finnes internasjonalt om maskulinitet. De sier at Harlan Hahn (1989) bygget videre på Asch & Fines (1988) innsikter om maskuline idealer og funksjonshemming som konfliktfylte og motstridende kategorier i boka *Women with Disabilities*. Funksjonshemmede menn identifiserte seg mot hegemoniske maskulinitetsidealene som uavhengighet og tilsynelatende heltet, enn til det å være funksjonshemmet. Dette førte til en del personlige problemer og dilemmaer for disse mennene (Shuttleworth m.fl. 2012:176).

Gerschick og Miller (1994) gjorde en studie på funksjonshemmede menn og deres opplevelse av maskulinitet. De bygget på Connells (1995) rammeverk om hegemonisk maskulinitet. De fokuserte på kategorien marginalisert maskulinitet. Gerschick og Miller utviklet tre typer relasjonelle reaksjoner til hegemonisk maskulinitet; støttende, reforhandlende og avvisende (reliance, reformulation og rejection) sier Robertson i ”Men and Disability” (2004:77). Dette ble et vendepunkt i studier av funksjonshemmede

menn, sier Shuttleworth m.fl., fordi Gerswick & Miller knyttet funksjonshemmede menns dilemmaer til maskulinitetsstudier (Shuttleworth m.fl. 2012:177-178).

Tom Shakespeare (1999) gjorde en større studie på seksualitet og funksjonshemming i Storbritannia i *The Sexual Politics of Disabled Masculinity*. Han tok utgangspunkt i den sosiale modellen som var inspirert av marxisme og strukturalisme. Den modellen ble mye brukt i sosiologien på 1970-tallet sier Shuttleworth m.fl. (2012:178). Shakespeares bidrag var i hovedsak en økt forståelse av at dilemmaene knyttet til funksjonshemmet maskulinitet oppleves ulikt alt ettersom hvilken type funksjonshemming man har, etnisitet, seksualitet og klasse. Han sier "(...) disabled men (not only) differ from one another, but (...) individual disabled men receive and embody contradictory and confusing messages" (Shakespeare 1999:60).

Disse forskningsarbeidene fra 1980- og 1990-årene la et viktig grunnlag for videre forskning på funksjonshemming og maskulinitet, da de åpnet opp for empirisk arbeid og teoretisk retning videre. Likevel kan det reises noe kritikk mot dette arbeidet, sier Shuttleworth m.fl. (2012:179-180). Det var blant annet for uensartet funksjonshemminger som ble studert. Ulikhet rundt forskjellige funksjonsnedsettelse ble ikke tematisert. Funksjonshemmede ble behandlet som en homogen gruppe uavhengig av type funksjonshemming. Viktige ulikheter ble ikke løftet frem. Dette kan delvis skyldes denne tidens ønske om å se funksjonshemmede som en ensartet gruppe for å kunne mobilisere politisk (Shuttleworth m.fl. 2012:179).

På 1990-tallet ble den sosiale modellen mye kritisert, særlig i Storbritannia, i følge Shuttleworth m.fl. (2012). Kritikken gikk på modellens konseptuelle begrensninger ved at for eksempel kroppen ble sett på som irrelevant. Det hadde vært et for stort skille mellom opplevelser av kroppen og funksjonshindrende strukturer. Modellen hadde ikke tatt inn over seg både hvordan funksjonshemming oppleves og hvordan opplevelser kroppslig-gjøres (Shuttleworth m.fl. 2012:181). Som følge av denne kritikken ble det et økt fokus på ulikhet innen funksjonshemmingsstudier. Å ta kroppen inn igjen i studier rundt funksjonshemming var viktig for å kunne teoretisere dilemmaer knyttet til funksjonshemmet maskulinitet på flere viktige måter. Det førte til blant annet at man fikk økt fokus på den dynamiske interaksjonen mellom agency, praksis og struktur (se

Bourdieu 1977), sier Shuttleworth m.fl. (2012:181). Samtidig beveget kritiske studier om menn og maskuliniteter seg mot mer tverrfaglig forskning. Etter Connells *Masculinities* kom i 1995, så ble mannsforskning opptatt av maskuliniteter i flertall, og hegemoni. Samtidig vokste det frem annen forskning som la vekt på multiple former for maskulinitet, ved bruk av ulike teorier og metodologiske tilnærminger. Til sammen førte dette til et mer kompleks forståelse av funksjonshemmede menns kjønnete opplevelser. Dette var viktig, for selv om strukturer som kjønn uten tvil påvirker menneskers praksiser, så virker det ikke bare en vei, sier Shuttleworth m.fl. (2012:181). Mennesker med funksjonsnedsettelse er ikke bare passive medlemmer av et samfunn som mislykkes med å inkludere dem (Watson 1998:150). Forskning har beveget seg fra en statisk forståelse av funksjonshemming og maskulinitet, til et mer dynamisk perspektiv hvor man ser interaksjonen mellom disse to sosiale strukturene, sier Shuttleworth m.fl. (2012: 186). De sier videre at helt siden Connell, har man ønsket mer dyp-studier, livs-historier og etnografisk kontekstualisering av menns livserfaringer, for tydeligere forstå "social structures and their dynamics as they impinge on (and are reconstructed in) personal life" (Connell 1990:84). Forskningen har stort sett studert forskjellige funksjonsnedsettelse som om de var en homogen gruppe. Mindre forskning har vært gjort på spesifikke funksjonsnedsettelse, særlig de som oppstår tidlig i livet (Shuttleworth m.fl. 2012:188). Og det har vært mye mindre systematisk forskning på dilemmaer rundt maskulinitet for menn med tidlig ervervede funksjonsnedsettelse (Shuttleworth m.fl. 2012: 183). Mitt prosjekt med denne oppgaven er at jeg ønsker å bidra her.

3 Metode

Det empiriske materiale i denne oppgaven består av kvalitative intervjuer med funksjonshemmede fedre. I dette kapittelet vil jeg si noe om hvordan innsamlingen av materialet foregikk. Jeg vil gjøre rede for metodologiske avveielser og for hvordan jeg har tolket disse fedrenes opplevelser av farskap. Aspekter ved etikk, bekreftbarhet og troverdighet vil jeg også komme inn på i slutten av dette kapittelet. Men først vil jeg gjøre rede for utvalgsriteriene mine.

3.1 Utvalgsriterier og intervjupersoner

Alle fedrene jeg har intervjuet har fysiske funksjonsnedsettelse som går ut over bevegelse, hovedsakelig i bena. Seks intervjuer med menn som er fedre med en funksjonshemmet kropp danner altså grunnlaget for kommende analyser. Som vist i introduksjonskapittelet (se Kilkey & Clarke 2010:143) så er det et viktig poeng med lik funksjonshemming for å få frem felles opplevelser av utfordringer og muligheter. For å få til et utvalg som hadde omtrent samme type fysisk funksjonsnedsettelse som mulig, ble konsekvensen av dette valget at det ble noe variasjon på alder blant informantene og blant barna deres. To av informantene er i 50-60-års alderen. Fire er pluss/minus 40 år. Alle bortsett fra en informant har per i dag hjemmeboende barn. Det er Birger. Han har to barn, men begge er voksne og har flyttet hjemmefra nå. Erik har to barn fra første ekteskap. Disse er voksne og har også flyttet hjemmefra. Erik har opplevd samlivsbrudd, men er gift igjen og har fått ett barn til med ny kone. Denne datteren bor hjemme. Reidar har en sønn som går i barnehage. Han har også en stesønn som har bodd på fulltid hos seg. Amund har en datter som er voksen og to barn i skolealder. Stein har ett barn som går i barnehage. Helge har to små barn i barnehage-/skolealder. Alle er (eller har vært) gift med barnas mor. Det er klart at fortellinger blir farget av om det fortelles retrospektivt eller om det er her-og-nå-fortellinger av travle og slitne småbarnsfedre. Dessuten må det legges til at endel har forandret seg de siste tiårene med hensyn til hvordan samfunnet ser på både farskap og funksjonshemming slik vi så i introduksjonskapittelet (Grue 2001, Grue og Lærum 2002) og i teorikapittelet (Brandth og Kvande 2003, Lorentzen 2012).

Alle konene er gående, bortsett fra en. Det er kona til Reidar. Hun sitter også i rullestol. Stein forteller at han føler at det er et "usagt hierarki", som han uttrykker det, innad i funksjonshemmingsmiljøet. De som er gift med gående partner, de som har jobb og barn er liksom "elite-gruppa", sier han. Det å være gift stadfester en posisjon i samfunnet, tenker han.

(...) det tror jeg er tett knyttet sammen med det å være lik andre da, og liksom ha den rollen og ikke bli sett ned på. Hvis du er gift så er du gift, da har du på en måte...Kanskje du må kjempe mindre for å befeste rollen din i samfunnet. For da kan du si du er gift da.

Informantene er bosatt litt ulike steder i Norge. Tre av dem bor i Oslo-regionen. Tre i andre deler av landet. Alle er etnisk norske. Alle er i jobb eller har inntil nylig vært i jobb i flere tiår. Tre har høy høyere utdanning (5 år+). To av informantene har høyere utdanning (høyskole). En har videregående som høyeste utdanning. Alle er politisk engasjerte på funksjonshemmingsfeltet, men på ulikt vis. De fremstår som ressurssterke alle sammen.

3.2 Rekrutteringsprosessen

Jeg fryktet at rekrutteringsprosessen skulle bli vanskelig. Jeg var redd for at det skulle bli vanskelig å finne fedre med funksjonsnedsettelse. Jeg trodde ikke at det var så veldig mange. Det hele gikk mye greiere enn først antatt. Det første jeg gjorde var å rekrutterte ved hjelp av venner som har kontakter i funksjonshemmingsmiljøet. Dette kalles for *snøballmetoden*, en fremgangsmåte som går ut på at man gjennom noen kontakter oppnår kontakt med flere kontakter og så videre. (Thagaard 2003:54). Jeg spurte direkte to venner om de kjente noen som kunne passe. Disse to vennene satte meg i kontakt med tilsammen tre kandidater. Mine venner sendte forespørsel på mine vegne om de kunne tenke seg å være med i studien. Og alle tre sa ja. Deretter spredte jeg generelt i vennekretsen min at jeg lette etter fedre som kunne passe. En venn svarte meg positivt på noen hun trodde hun kjente kunne passe. Hun sendte forespørsel på mine vegne, og han svarte positivt. Samtidig tok jeg kontakt med en interesseorganisasjon. Denne organisasjonen sendte forespørsel på mine vegne til

aktuelle kandidater. Begge som ble spurt svarte ja. Med til sammen seks informanter sa jeg meg fornøyd.

Thagaard (2003:54) peker på boka *Systematikk og innlevelse* at folk med høyere utdanning lettere stiller opp til slike undersøkelser. Et problem med snøballmetoden som jeg benyttet, kan være at man får informanter som kommer fra samme nettverk, advarer Thagaard (2003:54). Måten jeg rekrutterte informanter gjennom eget ytre nettverk og gjennom en interesseorganisasjon la noen føringer på hvem jeg fant og det at de svarte ja på å bli med i studien og la seg intervju. Samtlige informanter er svært høyt utdannet og/eller er politisk aktive og bevisste i forhold til det å være funksjonshemmet. Det gjorde nok at de var særdeles velartikulerte og hadde tenkt mye på sin situasjon før jeg snakket med dem. Det var derfor lett å komme til poenger og få frem fortellinger knyttet til utfordringer og mestring i hverdagspraksisene. Thagaard (2003:54) advarer mot at dette kan også føre til skjevheter i materialet fordi det gir mer informasjon om hvordan ting mestres, enn om problematiske forhold.

3.3 Forberedelser

Helt i starten av arbeidet rundt dette prosjektet gjorde jeg et forprosjekt. Jeg fikk med en to venner og sammen gjorde vi et en liten variant av minnearbeidsmetoden som er utviklet av Frigga Haug (1987). Widerberg (2001:40) anbefaler dette i boka *Historien om et kvalitativt forskningsprosjekt*, for å forstå erfaringer på ny måte. Vi brukte derimot denne metoden for å komme på sporet av og finne ut hva vi forbandt med godt farskap basert på egne minner om egne fedre. Vi skrev det ned hver for oss og sammenlignet i ettertid. Det vi fant var at vi alle hadde minner om fedre som "noen som ordnet opp", var praktisk løsningsorientert og var fysisk sterke. Dette var kanskje bare idealbilder vi hadde, for virkeligheten er jo mer sammensatt, men det satte oss på sporet av egne forventninger og førforståelse om hva en god far skal være. Disse tankene tok jeg med videre inn i arbeidet med oppgaven.

Jeg gjennomføre også et prøveintervju med en venn som er far til flere barn. Han er ikke funksjonshemmet, men det var ikke viktig, for det jeg ønsket var å få vite noe om hva en gjennomsnittlig far generelt syntes er viktig i hans farskap. Det han fortalte om, som han

opplevde som viktig for han, var ønsket om å være en god forsørger og en aktiv far som tok barna ut i skog og mark. Dette var ansvarlig farskap for han. Det satte meg på sporet av noen ideer til hvordan jeg skulle utforme intervjuguiden, samt at jeg fikk øvet meg litt på intervju-situasjonen.

3.4 Valg av metode

Ønsket om å finne ut mer om hvordan det oppleves å være funksjonshemmet far var utgangspunktet mitt da jeg gikk i gang med arbeidet med denne oppgaven. Det er jo et ganske åpent og vidt utgangspunkt. Ideen var i begynnelsen hovedsakelig å finne spennet mellom idealer om godt farskap og praksis. Derfor ønsket jeg å vite noe om hva informantene selv forbandt med godt farskap og hvilke hverdagslige utfordringer de opplevde i livet med barn. Jeg ville vite noe om hvordan de løste eventuelle utfordringer og hva de syntes var vanskelig.

For å oppnå en dypere forståelse for hvordan funksjonshemmede fedre opplever sitt farskap valgte jeg derfor en kvalitativ tilnærming for "å forstå sosiale fenomener på bakgrunn av fyldige data om personer og situasjoner" (Thagaard 2003:11). Kvalitative intervjuer er velegnet for å få innsikt i informantens erfaringer, følelser og tanker (Thagaard 2003:83). Jeg ønsket at informantene skulle få komme med sine egne fortellinger og ta opp det som var viktig for dem. Kvalitative intervjuer kan gjøres på forskjellig vis. Intervjuet kan ha en løs struktur eller stram struktur. Jeg valgte en mellomting, semistrukturert intervju, eller delvis strukturert tilnærming, et ganske vanlig valg. Temaene er her fastlagt på forhånd og utgjør intervjuguiden. Dette sikrer at svarene mellom informantene er sammenlignbare. Men rekkefølgen kan være fleksibel og det gir rom for bedre å kunne følge informantens fortelling, sier Thagaard (2003:85). Semistrukturerte og temabaserte intervjuer virket som den beste måten for å få fram hvordan fedrene opplevde farskap med en funksjonshemmet kropp. Jeg konstruerte derfor en intervjuguide med noen åpne spørsmål rundt temaet farskap (se vedlegg1). Det å kunne følge opp informantenes fortellinger der det føltes viktig å vite mer, vite om jeg hadde forstått rett eller der hvor det dukket opp momenter jeg ikke hadde tenkt på før, var viktig for mitt prosjekt siden jeg hadde lite innsikt og kunnskap på forhånd om hvordan det oppleves å være funksjonshemmet far. Jeg benyttet meg av det Hollway &

Jefferson (2000) kaller fri assosiasjons narrativ metode. Denne metoden ønsker å få frem fortellinger om bestemte temaer samtidig som den også gir rom for å følge opp assosiasjoner og andre ting som informanten underveis kommer inn på. Slike "frie assosiasjoner" fremstår ikke nødvendigvis umiddelbart som relevant til temaet, men kan gi forskeren bedre tilgang hva som er betydningsfullt for informanten i forbindelse med et gitt tema. Man skal stille så åpne spørsmål som mulig samtidig som de er konkrete (Hollway & Jefferson 2000:34).

Dette valget av narrativ metode henger sammen med ønsket om å få frem *fortellingene* til fedrene. Begrepet fortelling bruker jeg ofte, både i intervjuguiden og i analysearbeidet. Jeg bruker dette begrepet for å vise at det er fedrenes egne oppfatninger av sin situasjon som utgjør oppgavens empiriske materiale. Disse fortellingene danner grunnlaget for min fortolkning. Min fortolkning skal prøve å gi ytterligere mening til noe som allerede har en mening, og utgjør det som kalles sosiologisk fortolkende metode (Oftung 2009:102, Østerberg 1993).

3.5 Praktisk gjennomføring

Jeg gjorde tre av intervjuene over Skype. Til avtalt tidspunkt koblet vi oss på og ringte hverandre opp. Denne formen for samtale var helt ny for meg. Jeg strevde en del med det tekniske og fraværet av hva jeg forbinder med vanlig ansikt-til-ansikt samtale i et felles rom. Jeg følte det ukomfortabelt å snakke inn i en skjerm, jeg visste ikke helt hvor jeg skulle feste blikket og jeg ble kanskje mer fraværende og uoppmerksom enn det jeg ellers pleier å være. Dette gikk muligens ut over kvaliteten på samtalen. Fordi jeg ikke klarte å følge opp helt så kan det hende at jeg mistet noen momenter. Men de tre informantene som valgte dette som "møtested" virket som om at de var godt vant med dette mediet. På meg virket de både avslappet og imøtekommende. De var kanskje godt vant med Skype-møter. Det var på mange måter en smart og praktisk løsning. Disse informantene bodde et stykke unna Oslo, så ville det blitt en lengre reise og mer styr enn nødvendig hvis jeg eller de måtte reise fysisk for å treffes. Alt i alt anser jeg det som en god løsning.

Resten møtte jeg ansikt-til-ansikt. To stykker intervjuet jeg på deres arbeidsplass, den tredje på et sted ute. Denne møteplassen var det de selv som foreslo, så jeg regner med at dette føltes greit og praktisk for dem. Selve intervjusamtalen begynte med at vi snakket litt om hverdagslige ting. Med de tre informantene jeg møtte fysisk, så startet jeg med å dele ut informasjonsskriv og informert samtykke og ved å spørre om det var greit at jeg satte båndopptakeren på. Med de tre andre som jeg snakket med via Skype, så sendte jeg dette i forkant på mail.

Jeg tok utgangspunkt i at det skulle være både åpne og konkrete spørsmål, og begynte samtalen med å spørre om hva de tenkte hva det ville si for dem å være en god far. Noen informanter syntes dette var litt vanskelig å svare på helt umiddelbart. Derfor endret jeg det etter hvert til å begynne å spørre om hvordan en vanlig hverdag så ut for dem. Dette viste seg for flere å være lettere å svare på og fikk derfor samtalen bedre i gang. Utfordringen her ble fort at vi låste oss i detaljer som fort kunne bli blindveier.

Jeg prøvde å konsentrere meg om å være en god lytter selv om det var vanskelig med de som jeg snakket med via Skype. Jeg forsøkte å få informantene til å utdype temaer som de virket som om de var opptatt av selv. Jeg prøvde å stille oppfølgings spørsmål for å få vite mer eller for å være sikker på at jeg hadde forstått dem rett. Når samtalen gikk litt å stå eller at det virket som om informanten hadde fortalt ferdig, så tok jeg fram intervjuguiden og gikk videre til andre åpne spørsmål. Når jeg følte at vi hadde snakket ferdig om det som var viktig, at vi var slitne og det kanskje hadde gått halvannen time eller vel så det, så avsluttet vi. Så fort det lot seg gjøre etterpå, så skrev jeg et lite sammendrag av intervjuet på en til to sider slik Widerberg (2001:84) anbefaler.

3.6 Troverdige data?

Thagaard (2003:98) peker på at både kjønn, sosial bakgrunn og alder preger hvordan informanten og forskeren opplever hverandre. Dette vil ha betydning for hva slags kontakt de oppnår sammen og dermed også ha en betydning for kvaliteten på og innholdet i de empiriske dataene. Jeg ser i ettertid at jeg med noen informanter fikk rikere data enn fra andre. Det er vanskelig for meg å si noe om dette hadde noe med alder, sosial bakgrunn eller kjønn å gjøre. Det var litt variasjon i alder blant

informantene og de hadde noe ulik sosial bakgrunn. Ulikhetene med hensyn til hvor rik dataene ble, fulgte ikke helt disse forskjellene. Jeg opplevde heller at det var ulikt i forhold til hvor vant de var til å tenke rundt og snakke om sitt farskap som utgjorde forskjellen i hvor godt samtalen fløt. Dessuten merket jeg at min egen dagsform hadde noe å si, samt det at jeg fant det vanskeligere å intervju på Skype enn i å gjennomføre intervju sittende i samme rom. I noen av disse tilfellene ble jeg mer opptatt av å konsentrere meg om neste spørsmål enn å lytte godt nok til hva som ble sagt slik Thagaard (2003:86) advarer mot. I arbeidet med analysene ser jeg at jeg noen ganger ikke klarer å følge opp viktige spor som kunne vært interessant å vite mer om.

Alle informantene var menn, så der stilte alle likt i forhold til meg som kvinne. Det er kjent at datainnsamlingen kan bli preget av at forskeren og informant har ulikt kjønn. Særlig gjelder dette hvis forskeren er kvinne som intervjuer menn (Thagaard 2003:179). Jeg følte ikke helt at dette var tilfelle i min opplevelse av intervjusituasjonen. Det som derimot styrket tilliten mellom informantene og meg selv tror jeg var at vi har nokså like livsprosjekter. Jeg har også barn, i ulik alder, og det var ikke vanskelig å finne felles opplevelser knyttet til foreldreskap med disse fedrene. Informantene snakket ofte på en måte som om de tok for gitt at jeg kjente meg igjen eller forsto utfordringer med foreldreskap. Denne felles forståelsen for mange hverdagslige situasjoner knyttet til det å leve med barn i sin alminnelighet, gjorde kanskje at informantene lettere kunne fortelle om hvordan de opplevde foreldreskap. Selv om de er menn og har en funksjonshemmet kropp. Dette kan også være en utfordring for jeg kan ha mistet noe ved at informantene noen ganger tok for gitt at jeg skjønnte.

Begrepet troverdighet handler om at "forskningen utføres på en tillitsvekkende måte" Thagaard (2003:178). Dette er viktig når det gjelder hvordan datamaterialet er samlet inn og gjennomført. Forskeren må også redegjøre for hvordan dataene har blitt utviklet. I den forbindelse er det viktig at forskeren reflekterer over hvordan relasjonen til informanten var. Dette kan påvirke den informasjonen man sitter igjen med etter intervjuet. Jeg har også prøvd å tydeliggjøre i analysen hva som er informantens stemme og hva som er min tolkning av hva informanten sier. (Thagaard 2003:178-179). Refleksjoner rundt hvilke data man får ved bruk av ulike metodologiske tilnærminger, samt redegjøre for hvilke verktøy som ble brukt til innsamlingen, og hvilken stemme

man "hører" er viktig for å gi leseren innsikt i hvordan man har gått frem og hvordan dette påvirker hvilke data man så sitter igjen med. Metoden jeg brukte ga meg et svært åpent utgangspunkt. Det var informantene selv som i ganske stor grad fikk bestemme retningen samtalen tok. Det kan jo ha gitt rom for at fortellingene deres har blitt idealfremstillinger eller selvpresentasjon i positivt lys. Men idealer var jo også noe jeg ville vite noe om. De to fedrene som hadde voksne barn måtte nødvendigvis fortelle om sitt farskap retrospektivt. Det kan jo tenkes at glemselens slør hadde falt over noen av minnene og at de så det hele mindre problematisk enn det de hadde opplevd det som da de sto midt oppi småbarnslivet. Historiene blir selvfølgelig litt annerledes når man er en sliten småbarnsfar. Men disse fedrene hadde jo et blikk for hva som viste seg for dem å være viktigst i et funksjonshemmet farskap. Likevel fortalte de fleste uavhengig av alder, åpent om bekymringer de hadde hatt og eventuelt fortsatt hadde. De hadde ingen betenkeligheter med å trekke frem historier om situasjoner hvor de opplevde tilkortkommenhet og sårhet. Dette delte de fleste villig. Og selv om barna til to av informantene nå hadde blitt voksne så er informantene fortsatt fedre med både bekymringer og omsorg for barna sine.

3.7 Analyseprosessen

Selv om jeg har nevnt at jeg gjennom analyseprosessen oppdaget at jeg hadde latt passere noen interessante spor som jeg gjerne ville likt å vite mer om, så var det ikke det som ble problemet når jeg kom til analysen. Som Widerberg (2001:91) peker på er det snarere et problem at man får så mye interessant materiale at man nesten ikke vet hvordan det skal håndteres. Etter at alle intervjuene var gjort satt jeg igjen med om lag 120 sider intervjuutskrifter. Dette materialet skulle være utgangspunkt for analysen. Jeg var opptatt av å finne ut hvordan informantene selv opplevde farskap når de har en funksjonshemmet kropp. Forskningsspørsmålet mitt var ganske åpent. Jeg ville høre noe om hva de mestret og ikke mestret. Dette skulle sees i lys av hva de selv definerte som viktig for godt farskap. Jeg ønsket å finne spennet mellom idealer og praksis.

Analyseprosessen ble gjort i flere omganger. Prosessen startet allerede i intervjusituasjonen. Jeg gjorde meg noen analytiske tanker underveis i samtalen. Dette var jeg rask med å notere ned hver gang etter endt intervju. Sammen med øvrige

inntrykk jeg hadde fått av situasjonen og personen. Neste runde med analyse var under transkriberingen. Dette syntes jeg i utgangspunktet var både kjedelig og tidkrevende og noe jeg gjerne skulle satt bort hvis jeg hadde hatt midler til det. Men det ble klart for meg underveis at dette var viktig arbeid for videre arbeid med analysen. I transkriberingsprosessen fant jeg mange momenter jeg ikke husket eller hadde festet meg særlig ved i løpet av samtalen. Jeg begynte å få en ide om hva som var viktig for informantene og hva deres fortellinger handlet om. Så dette ble en viktig del av analysearbeidet for min del.

Etter at alle intervjuene var ferdig transkribert, satte jeg meg ned og gikk gjennom transkriberingene for hver person for å finne temaene som virket sentralt å få formidlet for hver enkelt informant. Dette var i likhet med det Thagaard (2003:131) kaller personsentrert tilnærming. Jeg leste gjennom intervjuutskriftene for hver enkelt person, og lette etter hva som fremsto som viktig. Temaene jeg fant fram til prøvde jeg så å sette sammen til en helhetlig forståelse av informanten. Sentrale temaer ble så knyttet til ulike kategorier som materialet senere ble inndelt etter. Disse kategoriene ble kodet med ulike kodeord som gjenspeilet hvordan jeg forsto innholdet i utsagnene (Thagaard 2003:131-136).

Deretter begynte arbeidet med en mer temasentrert tilnærming (Thagaard 2003:153). Jeg sammenlignet informasjonen jeg hadde fra alle informantene om hvert enkelt tema med hverandre. På denne måten kunne jeg gå i dybden på hver tema. Her var det viktig å ikke løsrive hver enkelt informants utsagn så mye at tekstbitene ikke mistet sin opprinnelige sammenheng. Det ble viktig for meg å umiddelbart begynne å skrive rundt disse tekstbitene for å ikke miste sammenhengen utsagnene kom i. Dette var en morsom og spennende del av analysen, for da var det første gang jeg virkelig så at opplevelser til informantene gikk igjen, hang sammen og at oppgaven begynte å ta form. Dessuten ble det også klart at noen informanter opplevde omtrent samme situasjoner ulikt og at dette kunne utgjøre grunnlaget for noen interessante diskusjoner og drøftinger i oppgaven.

Deretter begynte arbeidet med å sette sammen all informasjon til en helhetlig fortelling. Hvordan skulle historien gå? Hvordan skulle temaene ordnes i forhold til hverandre?

Her ble det virkelig vanskelig for meg, og jeg opplevde bråstopp i arbeidet flere ganger. Jeg tenkte lenge på hvordan jeg skulle sette dette sammen på best mulig måte. Jeg strevde med denne "røde tråden" i historien. Jeg måtte skrive analysen fire ganger før den ble bra. Å skrive er på mange måter et håndverk. Det skal for det første være godt å lese, slik at man vil lese mer. Deretter er det viktig å "ta leseren i hånden" gjennom teksten slik at leseren forstår hva historien dreier seg om og hva som er poengene. Som Thagaard (2003:193) sier så er formålet i en kvalitativ tekst å formidle en meningsammenheng og gi leseren en forståelse av hvilke sosiale fenomener som oppstår i teksten. Sist men ikke minst er det viktig at historien blir lagt frem på en måte som informantene kan gå god for, uten å være utleverende og gjenkjennende på noen måte.

Siste steg i analyseprosessen ble å se funnene i lys av teori på feltet. Veldig lite har tidligere blitt gjort om funksjonshemmet farskap. Det lille jeg fant var noen engelske studier som lente seg tungt mot R. Connells modell om hegemonisk maskulinitet. Dette fant jeg for "trangt" eller "tvunget" med for statiske kategorier, se (Lorentzen 2006:127). Derfor vendte jeg meg mer mot nordisk mannsforskning, blant andre (Ekenstam 2006, Ekenstam 2007) for å finne idealer og forventninger om hva som kjennetegner moderne farskap og mannlighet. Jeg ønsket å se om mine intervjupersoners fortellinger kunne forstås i lys av denne forskningen. Hvordan opplever man disse forventningene og idealene om moderne farskap og mannlighet i møte med hverdagspraksis når man har en funksjonshemmet kropp?

3.8 Bekreftbare tolkninger?

Thagaard (2003:179) sier at bekreftbarhet for et forskningsmateriale er knyttet til tolkningen av resultatene. Å være åpen om hele prosessen som har ledet fram til det endelige ferdigstilte materialet er i denne sammenheng viktig. På denne måten kan andre kan ha mulighet for å vurdere oppgavens funn og resonnementer. Det innebærer også at forskeren hele veien er kritisk og reflektert til egne tolkninger og vurderinger. I den forbindelse er det viktig å være åpen om eget ståsted og egen forforståelse. Thagaard (2003:182) peker på at det er viktig og nyttig for leseren å få vite noe om dette har påvirket resultatet.

Når det gjelder min forforståelse og eget ståsted i forhold til temaet funksjonshemmet farskap så har det både en personlig og faglig side. Jeg hadde jo hentet opp noen personlige tanker om farskap i minnearbeidet jeg gjorde i begynnelsen av prosjektet. Men jeg er ikke far selv, ei heller har jeg en funksjonshemming, men jeg har barn sammen med en mann som har en funksjonsnedsettelse. Han har sterkt hørseltap som han har levd med hele livet. Dette gir han noen særlige utfordringer i hverdagen og som far. Dette har gitt meg litt innblikk i hvordan det kan oppleves å være far med en funksjonsnedsettelse.

Min faglige forforståelse og ståsted i forhold til funksjonshemmet farskap var derimot lik null. Funksjonshemmingsstudier har vært totalt fraværende som emne på Institutt for Sosiologi og Samfunnsgeografi ved Universitet i Oslo i løpet av den tiden jeg har vært student der. Familieliv, farskap og maskulinitet derimot visste jeg mer om fra ulike emner ved UiO. Kombinasjonen farskap og funksjonshemming finnes det lite litteratur på. Min forforståelse av moderne farskap og mannlighet er basert på nordisk mannsforsknings skille mellom mannlighet og umannlighet (Ekenstam 2007). Det er også basert på en forforståelse om at idealene rundt maskulinitet og farskap er knyttet til å være økonomisk forsørgende, fysisk sterk og nærværende. Knyttet opp til dette så var nok min forforståelse at fedre med bevegelseshemmet kropp hadde store, nesten uovervinnelige utfordringer. Dessuten tenkte jeg nok på en måte at funksjonshemmingen var deres "førsteskap", for å låne et uttrykk fra Holter og Aarseth (1993), at funksjonshemmingen var det viktigste og mest premissgivende i deres liv. Denne forforståelsen av fedre med funksjonshemmede kropp var noe jeg måtte revidere underveis.

Å ha kjennskap til miljøet man skal studere kan som Thagaard (2003:181) sier være både en begrensning og en styrke. Dette er noe jeg har prøvd å være bevisst under hele prosessen. Det er vel likevel rimelig å anta at mitt ståsted og min egen forforståelse har påvirket hele prosjektet, både med hensyn til hva jeg ønsket å vite mer om, i forhold til utvalget, til intervjuguiden, intervjusituasjonen og fortolkningen av materialet.

En annen ting som er knyttet til bekreftbarhet er at det er viktig at resultatene man har kommet frem til kan bekreftes av annen forskning (Thagaard 2003:180). Dette ble ganske vanskelig for meg da det nesten ikke er gjort forskning på funksjonshemmet farskap. Jeg har derfor lent meg teoretisk mest mot mannsforskning generelt og forskning på moderne farskap spesielt underveis i analyseprosessen.

3.9 Etiske betraktninger

Det er et stort ansvar å forvalte den tilliten man er så heldig å bli gitt når man får anledning til å intervju mennesker om deres liv, opplevelser og tanker. Det etiske perspektivet bør være med gjennom hele forskningsprosessen (Widerberg (2001:165). Jeg sørget for at prosjekt og intervjuguide var meldt inn og godkjent av Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste (NSD), før jeg gikk i gang med intervjuene. Datamaterialet har hele veien blitt oppbevart i tråd med retningslinjene til NSD. Informantene har blitt anonymisert. Dette gjelder også deres ektefeller og deres barn, samt stedsnavn og navn på ulike institusjoner. Informantene har fått pseudonymer. De øvrige anonymiseringene er gjort ved å skrive for eksempel "(barn)" i sitater hvor informanten selv bruker barnets navn. Informantene ble gitt et kortfattet skriv med informasjon om prosjektet og informert samtykke i forkant av intervjuene. I dette skrivet sto det at de når som helst kunne trekke seg fra prosjektet og om hvilke anonymitetshensyn som skulle gjøres.

Temaet i oppgaven – hvordan man opplever farskap - var i utgangspunktet ikke spesielt sensitivt, og ga heller ikke de største etiske utfordringer. Det hendte likevel noen ganger at historiene rommet så mye sårhet og vanskelige personlige opplevelser, at det ble etisk betenkelig å ta det med. Noe av dette har jeg valgt å utelate fra analysene fordi det ble for sensitivt.

Hvordan man fremstiller informantene og resultatene i analysen gir en etisk ansvar. Skillet mellom hva en informant har sagt og min egen stemme i tolkningene er viktig å få frem. Jeg har prøvd å være så tro mot informantenes fortellinger som mulig ved å gjengi sitater i sin helhet. Jeg har ønsket at informantene i mitt materiale skal oppleve at

jeg har forstått dem og deres opplevelser rett, og at jeg har evnet å formidle dette på en god måte.

4 Fedre med uvanlige kropper

4.1 Innledning

Som vi så i introduksjonskapittelet så har samfunnets holdninger til det å ha en funksjonshemming endret seg. Fokus på det å leve med en funksjonsnedsettelse har økt. Mine informanter har vokst opp i disse årene hvor mye av denne endringen har skjedd. Reidar, som er født med en utviklingsforstyrrelse som påvirker bevegelighet i bena, forteller om hvordan foreldrene hans ble møtt av helsevesenet den gangen Reidar ble født for ca. 40 år siden, og om hva slags hjelp de ble tilbudt:

Da jeg ble født i (midten av 1970-tallet) ble foreldrene mine innkalt på kontoret til overlegen på barneklubben på (sykehuset) og fikk beskjed om at "nå har Gud stelt det verre til enn det vi kan ordne med". Så de foreslo at de skulle reise hjem igjen og lage en ny unge og så kunne jeg bli liggende på (sykehuset) og dø... (Foreldrene) sa det at "for noe tull, gutten skal være med hjem igjen". Og når de sa det så fikk de beskjed om at; "dere får komme tilbake med ham hvis det blir for tøft".

Det er slik historien til Reidar oppleves for han og fortelles videre. Helsevesenet ville vel neppe at ungen skulle dø. Men denne fortellingen om hva som skjedde med han den gang han var liten sier noe om hvordan han opplevde holdningene til sin funksjonshemming. Flere av fedrene i mitt utvalg har vokst opp i de samme holdningene. Amund er litt eldre enn Reidar. Amund ble skadet i en ulykke som liten gutt. Han forteller at "(...) det er veldig rart i dag", men "(...) bestefaren min da, han var opprørt over at jeg skulle komme hjem fra sykehuset for der måtte jeg være til jeg ble bra". Å komme hjem i rullestol var tydeligvis ikke "å være bra". Dette synes Amund er vanskelig å fortelle om, sier han. Og det er ikke noe rart, for det sier mye om hvilke forventninger, eller mangel på forventninger, Amund har vokst opp i. Det forteller oss noe om hvordan samfunnet vurderte mulighetene for Amund og andre funksjonshemmede gutter og menn, til å kunne få et godt og fullverdig liv. Slik er det på mange måter fortsatt i dag. I *Motstand og mestring* (2001:141-143) peker Lars Grue på det som han kaller "forventningsamneste". Det forventes ikke at man som funksjonshemmet skal bli et aktivt samfunnsmedlem, ta utdanning og få jobb på linje med andre mennesker.

4.2 Manglende forventninger om farskap

Informantene i mitt materiale lever egentlig ganske vanlige liv. Det er bare det at de har en funksjonshemmet kropp som skiller disse fra de fleste andre fedre. Dette har de alle levd med siden de var barn. Hva slags forventninger hadde informantene selv til å bli far en gang i fremtiden, da de var unge? Ble det snakket noe om dette? På hvilken måte ble det snakket om dette? Amund forteller at det var ingen som tenkte på eller snakket om at han skulle bli far, da han var ung. "(...) ikke mine foreldre, ikke mine søsken, ikke jeg". Mennesker rundt ham den gang, anså antagelig ikke at Amunds liv som funksjonshemmet kunne være forenelig med farskap og et aktivt voksenliv. Da Reidar var ung opplevde han det han kaller "(...) en realistisk forventning om at det på en måte ikke er sikkert at kommer til å skje deg" om farskap. Han forteller at det er veldig mange med hans type medfødt utviklingsforstyrrelse som ikke kan få barn. Det var mest moren hans som var opptatt av at det skulle være et ikke-tema, forteller han. Dette "ikke-temaet" var kanskje en måte å beskytte han mot forhåpninger om et farskap han muligens ikke kom til å oppleve. Likevel ble jo Reidar far. Han fikk både en egen sønn og ble stefar til konas sønn fra et tidligere forhold. Stein sitter også i rullestol, han har en datter på to år. Når jeg spør om det var noen forventninger om at han skulle bli far engang i fremtiden da han var ung, så sier han at han ikke følte noe press fra moren om at han skulle gifte seg å få barn. Han tror hun hadde avskrevet det. Han tenkte ikke noe særlig på det selv heller da han var i tyveårene, forteller han. Men etterhvert vokste det fram som et mål i livet; å oppleve farskap.

Reidar føler at det er mange vanskeligheter og fordommer å møte på som funksjonshemmet i samfunnet. Som foreldre blir det særlig tydelig. Han synes likevel at "(...) lege-etiske problemer er verst". Han forteller at han og kona på flere måter har måttet sloss for sin reproduktive helse. Dette gjelder både overfor helsevesenet og familien. Da de søkte om behandling for assistert befruktning på sykehuset fikk de avslag, noe de mente skyltes at de begge to sitter i rullestol. De måtte til utlandet for å få den hjelpen de trengte for å bli foreldre. "Man må kjempe for sin reproduksjonshelse", sier han. Han sier at man kommer for å få hjelp i sin ytterste ytterste sårbarhet. Men "Da jeg var ferdig med møtet på (sykehuset) så følte jeg meg både tygget, utspyttet og

tråkka på". Fortellingen til Reidar om hvordan han ble møtt av helsevesenet sier noe om fortvilelsen og sårheten som ligger i å bli vurdert ikke skikket til å få hjelp til å bli foreldre.

Men Reidar forteller også at siden han er mann, og det at menn ikke like lett er knyttet til foreldreskap som kvinner som han sier, har gjort at han dermed har unngått å bli anbefalt sterilisering i ung alder. Hans oppfattelse er at dette er vanlig for funksjonshemmede kvinner å måtte forholde seg til. Grue og Lærum (2003) skriver i artikkelen *Fysisk funksjonshemmede kvinner får også barn*, at flere kvinner i deres materiale hadde opplevd respektløshet fra helsepersonell: "Legene som påviste graviditeten, hadde forutsatt at kvinnene ønsket å avbryte svangerskap som var passert 12.uke og/eller å sterilisere seg for å forhindre flere svangerskap." (Grue & Lærum 2003:123). Funksjonshemmede kvinner strever med manglende anerkjennelse og manglende forventninger om at de kunne være mødre sier Grue & Lærum (2002: 673) i ""Doing Motherhood": Some experiences of mothers with physical disabilities". Amund forteller også om funksjonshemmede kvinner han kjenner som opplever skyldfølelse og fått spørsmål som "hvorfor skal du som funksjonshemmet få barn?" Han mener at han har blitt litt reddet av den tradisjonelle mansrollen i forhold til hvordan man forventer at man skal utføre omsorgsoppgaver. Siden han er mann så har ikke han kjent på presset mot, med dertil påfølgende skyldfølelse for, å bli far, sier han. Det har på mange måter vært et ikke-tema. Dette er interessant fordi det rører ved de kulturelle forestillingene om at kvinner er lik mor, men at menn ikke nødvendigvis er lik fedre. Menns farskap er ikke så viktig. Anita Skårstad Storhaug (2015) har i en nylig doktoravhandling funnet ut at fedre blir møtt med holdninger som er gammeldagse fra barnevernansatte. I en artikkel fra Kilden/Forskningsrådet sier hun at "en dominerende forståelse blant barnevernsarbeiderne ser også ut til å være at relasjonen mellom mor og barn er mer selvfølgelig og naturligjort enn far-barnrelasjonen". Hun mener å finne at mor blir på denne måten fortsatt ansett som den viktigste omsorgsgiveren. Relasjonen mellom barn og far ikke blir tillagt samme betydning og verdi (Storhaug 2015). Amund har som funksjonshemmet far opplevd at han ved for eksempel innleggelse på sykehus ikke har blitt spurt om han hadde barn, noe som er standard for de fleste påstår han.

Det var sånn at helseinstitusjoner hvor jeg har vært for min egen del og sånn... det var ikke noe de tenkte på. Det er sånn du må helt fram til nå for at de på en måte i det hele tatt spør om det. Jeg er sikker på at den lista over ting man spør personer som blir lagt inn på sykehus, den inneholdt spørsmål om "har du barn?" og så videre. Og jeg kan love deg at de spørsmålene har de hoppet over på meg noen ganger. Og så når jeg forteller det etterpå så "åja, det og ja!", sier han og ler.

Når han da selv påpekte det at han hadde barn, ble de ansatte ved sykehuset ofte litt satt ut og overrasket. Dette opplevde han flere ganger inntil helt nylig. Dette har altså forandret seg, men er likevel interessant for det sier oss noe om at holdningene mot funksjonshemmede i samfunnet er seiglivet. Noen holdninger har tydeligvis lenge vært tradisjonelle i den forstand at de ikke har regnet med at funksjonshemmede kunne leve et normalt liv i det vanlige samfunnet. Det har tydeligvis ikke vært slik for alle at kombinasjonen farskap og funksjonshemming er åpenbart, eller i det minste sett på som en mulighet. Heller ikke av ansatte i helsevesenet. utfordringer med å være funksjonshemmet har først og fremst vært knyttet til samfunnets forventninger, eller manglende forventninger, synes Reidar. Han forteller om motforestillinger om at de skulle kunne fungere som foreldre, også fra nær familie. Familien til Reidar ble veldig bekymret for hvordan det skulle gå for dem (Reidar og kona) å få barn. Særlig fordi kona til Reidar også sitter i rullestol. Familiens bekymring var mest rettet mot hvordan dette skulle gå rent praktisk når begge to satt i rullestol. Men den holdningen har endret seg etterhvert sier Reidar.

4.3 Moderne menn med "handy" koner

Fedre i dag viser merkbar interesse for sin rolle som fedre. Dette har sammenheng med en gradvis endring i menns holdninger til barn og familieliv. "Dei fleste menn i dag ønsker bedre balanse mellom heim og jobb, tid til omsorg, livskvalitet og eit likestilt forhold til kvinner" slås det fast i Stortingsmelding (nr. 8, 2008-2009:74) Likestilt samliv er et ideal i vår tid. Menn deltar mer i hjemarbeid enn tidligere. Det at fedre også tar mer hånd om og er mer følelsesmessig involvert i sine sped- og småbarn innebærer en utvidelse av maskuliniteten (Haavind 2006, Brandth og Kvande 2003, Lorentzen 2012). Men når en av foreldrene i en familie sitter i rullestol så er det kanskje ikke så enkelt å være likestilt og delta i hjemarbeid. Hvordan fordeler de arbeidsoppgavene i hjemmet? Hvordan får de løst praktiske arbeidsoppgaver?

Kilkey & Clarke (2010) har ved hjelp av to studier fra Storbritannia om funksjonshemmet foreldreskap og farskap og sett på hvordan en funksjonsnedsettelse hos far påvirker fars deltagelse i hjemarbeid. De poengterer at det å være funksjonshemmet far og utenfor inntektsbringende arbeid ikke nødvendigvis fører til mer tid til foreldrearbeid. Noen av informantene viste uvilje mot å bli mer involvert i hjemmet og i arbeid med barna. Kilkey & Clarke mener at det finnes en viss grunn til å tro at parene holder fast ved kjønnsstradisjonelle arbeidsoppgaver i hjemmet. For noen var også selve funksjonshemmingen en barriere for å ta likestilt del i hjemarbeid. Særlig hvis andre faktorer som helse, stress og mangel på offentlig støtte var gjeldene (Kilkey & Clarke 2010:138).

Men det er likevel ikke motstand mot å delta i hjemarbeid som det dominerende narrativet i disse undersøkelsene, sier Kilkey & Clarke. Mange av fedrene var involverte og deltagende i hverdagslivet med barna. Disse fedrene dro på eksterne diskurser om likestilling mellom kjønnene, det beste for barnet og viktigheten av fars-engasjement. Kilkey & Clarke kaller dette for re-artikulering, eller omformulering, av farskap og rasjonalisering av egen oppførsel. Noen av disse mennene opplevde visse spenninger og konflikter ved å ikke gjøre tradisjonell farskap gjennom forsørger-rolle. De følte et tap av maskulinitet og som menneske. Noen møtte også fordommer som truet deres selvtillit (Kilkey & Clarke 2010:137). Kilkey & Clarke peker på at endel av fedre i disse undersøkelsene, mente at funksjonsnedsettelsen ga dem større mulighet enn andre til å være der for barna. Og at tilknytningen til barna da ble bedre.

Det er viktig å huske på at fedrene i disse undersøkelsene ikke hadde inntektsbringende arbeid. Alle mine informanter er eller har vært i arbeid. Dessuten kan det være ulike kulturelle kontekster det er snakk om. I Norden er moderne farskap forbundet med deltagelse og nærvær, både med barn og med hjemarbeid. Det føles ikke som tap av maskulinitet å være deltagende med barn. En funksjonsnedsettelse som gjør at ens samvær med barna blir preget av lesing og kose seg sammen i sofaen, er ikke en re-artikulering av farskap eller et tap av maskulinitet i nordisk kontekst. Men det er mulig at et fravær av inntektsbringende arbeidsliv ville vært det. Og det å ikke få hjelp eller tilrettelegging for å kunne være likestilt partner og forelder i en norsk moderne familie.

Helge er opptatt av at en moderne far og mann skal være *grei*. Å være grei innebærer å ikke kommandere rundt familien. Dette idealet om å være grei, forstår jeg som at han ønsker et likestilt samliv og familieliv. Det han sier forstår jeg dit hen at han ikke ønsker å være en sjefete patriark. Ønske om likestilling er vanlig for moderne menn (Brandth og Kvande 2003).

"Jeg bruker å si at jeg er kjerringa i forholdet" sier Stein og ler. Han forklarer det med at kona hans "(...) må ta tak der tradisjonelt jeg skulle tatt tak" og sikter da til det å bære ved, legge gulv, pusse opp og ordne i huset. Stein viser her at han har klare forestillinger om hva som stereotypet er mannens oppgaver i hjemmet. Men han har et aktivt forhold til dette: "(...) da kan jeg velge å grave meg ned i det, eller finne meg noen andre styrker og da lager jeg mat i stedet og da må den smake godt da, så jeg hev meg på det. Så de kjønnsrollene er bare forstyrrende", sier han med et smil. Kjønnsrollene er bare forstyrrende sier han – men samtidig viser han at dette er et tema han kunne "grave seg ned i". Dette viser jo at det er et potensielt sårt tema. Også måten han fremhever at det ikke er nok å lage mat – "den må også smake godt" tenker jeg kan ses som et behov for ikke bare å finne en styrke, men en styrke man kan imponere med. Veldig mange av informantene sier som Stein at de lager middag. Matlaging har blitt en sentral oppgave for moderne menn. Aarseth (2007) finner i sine studier av fedre på 1990-tallet og 2000-tallet, at matlaging er sentralt for fedre. Moderne fedre ønsker å være med på å skape et likestilt samliv. Disse mennene deltok i, eller overtok, matlaging i hjemmet. Matlaging har etter hvert mistet sine kvinnelige konnotasjoner, så det oppleves ikke som noen trussel for maskuliniteten, sier Aarseth (2007:133). Fedrene ser på matlaging som bidrag til omsorg for familien. Mange moderne fedre har inntatt kjøkkenet som sin domene. Denne trenden kan kanskje sies å være sterkt hjulpet av TV-kokker som Jamie Oliver og Hellstrøm. Aarseth peker på at Joanne Hollows (2003) har analysert Jamie's måte å lage mat på og at hun ser det som et "uttrykk for maskulinisering av et tradisjonelt feminint felt" (Aarseth 2007:133). Aarseth argumenterer for at det like mye handler om en "romantisering av familien" (2007:136) og kjønnsnøytrale livsstilsprosjekter (2007:142). Matlaging var noe som utover mot 2000-tallet ble et fellesskapsprosjekt for parene og noe som begge kjønn tok del i.

Birger forteller at da han startet familie med kona, så sa kona klart i fra at hun ikke ville lage mat. Derfor gjør han det og han liker det. Han handler også mat. Selv mener han at har blitt god kokk gjennom årene. Intervjuet med Birger var det første jeg gjorde. I begynnelsen var jeg litt for mye opptatt av å lokalisere begrensningene til fedre som sitter i rullestol. Jeg hørte heller ikke godt nok etter og forsto først det Birger sa om at det var han som lagde maten, som noe relatert til hans funksjonshemming. Som at dette var det (eneste) han kunne bidra med. Dette arresterte han meg på og presiserte igjen at det var *kona* som *ikke* likte å lage mat, og det var derfor det falt på han. Det skyltes ikke at det var det han lettest kunne bidra med fremfor støvsuging og gulvvask. For Birger som for Steinar ble matlaging noe han ble god på og som han satte sin ære i å lykkes med. Men for Birger virker det som at det ikke er en sårhet i at matlaging er det beste han kunne bidra med i hjemmet. Han gjorde dette fordi kona hans rett og slett ikke ville lage mat.

Flere sier at de er gift med "handy" og spreke koner som fikser og ordner det meste. De berømmer konenes arbeidsinnsats og arbeidsevne. De er stolte av disse kvinnene som er så flinke. De fleste informantene snakker en del om hvor mye som faller på konene. Hvis de skal fordele husarbeid etter funksjonsevne, så blir det nødvendigvis mer som faller på dem. Selv om de forteller at de ønsker å bidra og at kjønnsroller ikke er så viktig, så peker Helge på at det er langt fra en 50-50 arbeidsfordeling med hensyn til hjemarbeid hjemme hos han. Hjemarbeid består av mye praktisk og fysisk arbeid. Dette er ikke lett å få gjennomført når man har en funksjonshemmet kropp. Men selv en sprek kone kan ikke gjøre alt. To av informantene betaler for praktisk hjelp i huset. "Jeg kjøper meg ut av det," sier Helge. Han tenker på kona som får ekstra mye å gjøre. "For det er ikke sånn at jeg gjør en masse tradisjonelle dame-ting i stedet. Sånn er det jo ikke. Så hun gjør på en måte det hun normalt sett ellers ville gjort *pluss* det som jeg ikke egner meg så godt til," sier Helge. Flere informanter forteller om hvordan de fordeler og løser disse arbeidsoppgavene i hjemmet på en praktisk og løsningsorientert måte. De legger til rette for at hjemarbeid skal gå lettere for den andre parten enten ved å betale for private rengjøringstjenester eller bruke assistenter til husarbeidet.

4.4 Nærværende farskap

I intervjuene jeg gjorde med mine informanter, ønsket jeg å få vite noe om hva de hadde som ideal for godt farskap. Noen hadde tenkt på dette allerede og hadde klare svar. Men ikke alle visste helt hvordan de skulle svare på dette spørsmålet. Det kom likevel frem underveis i deres fortellinger hva de syntes var viktig for godt farskap. Alle fedrene jeg har intervjuet trekker frem det å være nærværende eller være tilstede i barnas liv, som noe de synes er viktig for godt farskap. Birger sier: "Hvis man skal se ideelt på det så er det første en god far skal være, å være tilstede." Som vi så i teorikapittelet, er det et typisk trekk ved moderne fedre i dag å ønske å være en nærværende far. I 2003, fant Brandth og Kvande at idealet om å være en forsørgende far var på vikende front, og at det var "(...) diskursen om den nærværende far, eller den omsørgende far" som var den dominerende modellen for moderne fedre (Brandth og Kvande 2003:129). De nærværende fedrene, eller "nye fedre" som Lorentzen (2012) kaller fedrene fra 1970-tallet og fremover til i dag, setter av tid til tilstedeværelse og nærhet til barna. Fedrene vektlegger det å bli kjent med barna. Flere og flere fedre i dag klarer å ta mer del i barnas hverdag. Nærværenhet er et ideal i vår tid. Også for mine informanter.

Fedrene vektlegger det å prate med barna og høre hva de er opptatt av, og det å delta på barnas fritidsaktiviteter, som viktig for godt farskap. Mange synes de har greid å være nærværende og deltagende. Andre har ikke greid det i den grad de hadde ønsket. Erik er en mann i sekstiårene, han har to voksne barn fra første ekteskap, som begge har flyttet hjemmefra. I tillegg har han en datter i tenårene som fortsatt bor hjemme. Erik snakker også om nærværenhet som viktig for godt farskap. Han sier at han har vektlagt å være åpen og tolerant og nettopp lære disse verdiene videre til barna. Men han sier: "Jeg har nok som mange fedre, menn, vært mindre nærværende enn det jeg burde". Han har gjort seg noen tanker om at hjemme hos han, har mødrene til barna vært mer nærværende enn han. "Noen ganger kan det kanskje være lett å skylde på funksjonshemmingen, jeg tror det kanskje blir en billig unnskyldning for jeg har nok brukt mesteparten av tiden min på jobb og politikk." Han presiserer at dette ikke har noe med funksjonshemmingen hans å gjøre. Han har valgt å prioritere andre ting i livet.

For å være nær må man delta. Dette er to ting som henger sammen. Når man har små barn, så går mye av nærværende hjemarbeid ut på praktisk stell. For eksempel morgenstell og kveldsstell. Brandth og Kvande (2003:132) fant at fedre opplevde seg som nærværende fedre når de deltok i det daglige stellet med mating og skifting. Dette er det flere av fedrene i mitt materiale som gjør. Men hvordan fordeler og løser de omsorgsoppgaver knyttet til det å små barn når den ene eller begge av foreldrene sitter i rullestol? Stein er så mye han kan sammen med datteren på 2 år. Han tar morgen- og kveldsstellet med datteren. Stein liker dette samværet med datteren og sier videre: "Jeg hater å stå opp om morgenen men jeg synes det er veldig stas å ha morgenen sammen med (datter)". De koser seg, ser på fuglene sammen om morgenen og synger og leser om kvelden. Stein fremhever at han tar morgenstellet fordi det er vanlig i de fleste moderne familier å innrette seg slik at far også gjør dette. "Det der med morgen- og kveldsstellet er fordi jeg er far. Det har ikke noe med funksjonshemmingen å gjøre. Jeg synes det er kvalitetstid, rett og slett" sier Stein. For Reidar er morgenstellet et praktisk greie fordi kona hans har større assistansebehov. Han gjør det meste sammen med sine assistenter. Sønnen til Reidar er fire-fem år nå, men da han var mindre var det Reidar som tok morgenstellet. "Da han var liten var det ofte jeg eller assistenter som tok han opp av senga og fikk han inn på badet og sånne ting".

Deltagelse med barna på deres aktiviteter er også viktig for å være nær. Birger presiserer at det er nødvendig å prioritere vekk en del ting. Ikke være opptatt av at barna skulle være med på så veldig mange aktiviteter. Birger er klar på at man må bruke ressursene rundt seg for å *normalisere*. Han sier at han ikke kunne være med på alt, ferier og sånn, men at det var viktig å "(...) også være tilstede der de er, der også du kan fullføre. Så bøker og alt sånt var huset fullt av, rent akademiske ting og fotografering. Og så har vi en hytte ved sjøen. Fisking og sånt kunne jeg være med på å gjøre". For han ble det viktigste å lese, synge og kose med ungene. Han deltok i sønnens interesse for film, og de fylte hjemmet med bøker og interesserte seg for fotografering. På søndagene prøvde de å gjøre minst mulig for å slappe av. Ellers fisket han sammen med barna i feriene. Dette var aktivitet han kunne gjøre, også etterhvert da han ble sittende i rullestol. Han og barna fant interesser som de kunne dele. Birger vektlegger intimitet og samvær med barna og familien. Det var viktig å snakke, lese og kose. Dette er uproblematisk med en funksjonshemmet kropp. Stein har en datter på to-tre år. Han og

datteren er mye sammen. "Vi leser og synger. Det var et stort øyeblikk her forrige uke da vi skulle synge, og så spurte jeg hva vi skulle synge, og som regel er det "Lillekattopus" eller... og da var hun litt lei seg, og så sa jeg; hva skal vi synge? Rosenborg-sangen sa hun!" og han forteller videre: "Da smelta hjertet mitt! Og da ble det mye synging den kvelden!" sier han og ler. Stein er fotballinteressert og ser fram til å ta med datteren på kamper etter hvert som hun blir større "Ja det blir koselig! Når hun allerede liker sangen! Det blir veldig fint!". Dessuten regner han med at hun kanskje skal begynne på dans etter hvert, og da vil han gjerne gjøre alt han kan for å være med. Sønnen til Reidar er fire-fem år. "Han er veldig pappagutt" forteller Reidar. Både Reidar og kona jobber, og i perioder blir det mye reising på begge. Når det er Reidar som er alene hjemme med ansvaret så koser de seg. "Da kan det være at vi ser ett eller annet på TV eller at vi har vært på Lekeland borti her som jeg pleier å få han med på". Dette liker sønnen godt. Han er en aktiv gutt. "Han er veldig til å klatre. Klatrer omtrent overalt og klatrer over ryggen på rullestolen og er veldig sånn høyt og lavt." Reidar drar til Lekeland slik at sønnen får aktivisert seg når han trenger det. På Lekeland er det mulig for Reidar å være med for å passe på sønnen og være der i tilfelle han behøver litt drikke eller noe å spise. Gutten kan da kan løpe rundt og klatre i et trygt og sikkert miljø.

Amund sier at: "Det er veldig fint å kunne være tilstede og se hva de bryr seg om og høre hva de tenker og ta del i det, det synes jeg er veldig fint". Stein sier at det å være god far for han også handler om å bygge opp under datteren slik at hun kan få troen på seg selv og lære å være trygg på seg selv. Han ønsker å hjelpe henne å strekke seg men samtidig passe på så hun ikke "misser", som han kaller det. I dette forteller fedrene om ønsket om å være nærværende, deltagende og støttende fedre i barnas oppvekst. For mange moderne fedre oppleves farskapet som nærmest et eksistensielt prosjekt fylt med grenseløs kjærlighet (Brandth og Kvande 2003:137). Stereotype oppfatninger om at menn ikke snakker om følelser gjøres til skamme når fedrene snakker om sine barn. Når Stein forteller om følelsene han har for datteren sin, så blir han helt rørt og litt stille. Han sier at da han ble far så ble han "tatt litt på senga", som han uttrykker det, at følelsene bare blir sterkere og sterkere. "Ja følelsene blir bare sterkere og sterkere" og "Det blir bare mer og mer. Det blir mer av alt. Hjertet vokser. Alt bare vokser."

5 Utfordrende farskap

5.1 Fysiske utfordringer

Å være en moderne, likestilt, nærværende og deltagende far med en kropp som gir motstand i form av funksjonsnedsettelse gir utfordringer. Hverdagslige rutiner som å følge i barnehagen er viktig for foreldre flest, så også for fedrene jeg har snakket med. Flere av informantene forteller at de liker å følge til barnehagen om morgenen. Slike «vanlige» rutiner kan, for fedrene jeg har snakket med til tider gi store utfordringer. De møter hindringer som isete bakker, igjen-snødde porter, dårlig brøyta gårdsplasser og gravearbeid. Noen løser dette med å bruke assistenter, særlig om vinteren når det er vanskelig med føret for rullestolen. Andre forteller at de løser dette med å ringe inn til personalet og be dem hente barnet ute. Men ved å løse det på denne måten opplever fedrene at de mister noe viktig. Amund sier det slik:

(...) men det fratar jo kontakten med de andre foreldrene og de andre ungene, du får ikke treffe de barna som ditt barn bruker masse tid sammen med og sånt, så det er litt sånn at du mister en del av den vanlige sosiale omgangen med de du normalt skulle hatt en del sosial omgang med da. Da mister man litt av sammenhengen og oversikten og sånn.

For han er dette et problem som gir en del såre følelser. Han opplever seg avskåret fra den kontakten med barnehagen som andre foreldre har, når han ikke kan komme frem til barnehagen eller ikke kan være med inn. Når det ikke er fremkommelig for rullestol får ikke Amund vært den deltagende faren han helst vil være. Det å følge til og fra barnehagen kan være en stor og anstrengende affære hvis ikke alt går som det skal. Helge sitter ikke i rullestol, men han har en nevrologisk forstyrrelse og har derfor ikke full styrke eller kontroll med kroppen. Han forteller om en episode der hans da tre år gamle sønn slo seg helt vrang på vei hjem fra barnehagen. Det var ikke mye annet Helge kunne gjøre enn å vente. Vente på at hans treåring, med farens hjelp, hadde samlet seg såpass at han gikk med videre hjem. Helge hadde ingen mulighet til å løfte han opp og bære han i armene de siste få meterne hjem og inn i huset. Det tok en og en halv times venting. Han forteller at han følte på det at det gikk "(...) hundretusen mødre forbi der og lurte på hva dette var for slags merkelig foreldreskap liksom!" sier han og ler. "Men

det var ikke noe fest liksom. Med hele situasjonen. Og sånn er det med ganske mange ting. Egentlig.”

Grue og Lærum (2002:680) forteller i artikkelen ””Doing Motherhood”: Some experiences of mothers with physical disabilities” om hvordan funksjonshemmede mødre i deres studie, bekymret seg over det å klare å kontrollere barna i farlige situasjoner og om hvilke strategier de benyttet. Stein forteller også om hvordan foreldreskap utfordrer han. Han forteller at han opplever det å være far som veldig bra, samtidig sier han: ”Men man blir jo og, ja hva kan man si, man blir litt synliggjort på svakhetene sine”. Han forteller om hvordan han har vært bekymret for at hans 2 år gamle datter skulle løpe fra han når de har vært ute. Han kan ikke så lett kunne komme etter i rullestolen, særlig når det er snø. Han sier at han prøver å tenke positivt og kreativt for å finne løsninger i sånne situasjoner. Han forteller at han er bevisst hvordan han bruker stemmen slik at hun skal skjønne når hun må høre etter:

(...) så da vi var på kjøpesenter skal man ikke bruke opp frustrasjonen på at for eksempel at hun søler når vi spiser mat, det går ikke an, det må bare være sånn, for det er mye viktigere at hun ikke springer opp rulletrappa for da klarer jeg ikke ta igjen henne.

Stein forteller at han må bruke stemmen. Være veldig overtydelig som han sier. ”Når jeg skal få henne til å komme til meg er det ikke noe vits i å være streng, jeg må være artig så hun får lyst til å komme til meg, at man er lett og lys i stemmen”. Stein forteller videre:

Ja det er slitsomt, men.., det kan være slitsomt men det kommer an på hvor man har fokuset. Hvis man har fokuset på at det går bare akkurat, da blir det veldig slitsomt, men hvis man har fokuset på at det her gikk jo bare fint! For det er jo helt annerledes. Altså jeg har jo utviklet meg på disse to årene, ikke bare (datter) men jeg og har gjort det. Hvis jeg hadde blitt satt i den situasjonen jeg er nå for to år siden, sånn plutselig, så hadde jeg jo ikke mestret det.

Og sånn har vel alle det på sett og vis, man vokser med oppgaver. Stein har funnet en strategi for hvordan han skal greie å være med datteren ute på tur. Han er en positiv fyr som ofte gjennom samtalen forteller hvordan det finnes løsninger på vanskelige situasjoner og at det er viktig ”hvor man har fokuset”. Likevel er han noen ganger litt

bekymret for at han som far i rullestol skal komme til kort fysisk sett. Han forteller om hvordan fysiske utfordringer og situasjoner synliggjør svakhetene hans. Andre er mindre bekymret i forhold til det å håndtere barn som eventuelt slår seg vrang eller stikker av når de er ute. Reidar forteller at hans erfaring er at barn ikke løper fra foreldrene hvis ikke foreldrene kommer etter. "Vi kommer ikke etter. Dermed blir det ikke så veldig gøy. Så han er ikke noe veldig til å løpe unna og stikke av. Vi er tryggheten, vi er foreldre så vi er trygge" sier han. Han sier at han og kona er enig om at dette er måten å gjøre det på for dem. Både han og kona sitter i rullestol så de opplever noen av de samme utfordringene i det å være foreldre.

Helge har tenkt mye å dette med at så mange ting for han ligger nær grensen for at det går. Han presiserer at det er mange ting han kan få til alene. Han sier at det er masse snakk om hva man som funksjonshemmet *ikke* kan gjøre. Men føyer til at "(...) veldig mange av de tingene du kan gjøre, de kan du *akkurat* gjøre. Det er ikke noe å gå på, på en måte og det er jo krevende for barna". Og videre: "Du er så *nær* mange ting ... som du kan gjøre". Han forteller om en gang han prøvde å stoppe datteren fra å løpe fra han. Det endte med at han falt og dro med seg datteren i fallet. "Men for meg er det allikevel veldig talende eksempel på hvordan det å være forelder avslører deg på en måte, viser hvor kort avstand det er til at det ikke går, ikke sant" sier han. "Det er ikke masse *slækk*" sier han og ler. Helge er en munter mann med godt humør og som ler ganske ofte. Men han forteller ofte om vanskelige opplevelser, såre følelser og følelsen av tilkortkommenhet. Selv om han er munter så kan vi anta at dette er et vanskelig tema for han.

En annen ting som følger med det å være så nær grensen da, er jo det at det er mange ting som andre klarer som jeg også klarer, men som koster meg mer. Så vi gjør det samme med samme resultat, men kostnaden for meg er høyere. Og det kan være ganske tungt.

Med kostnaden mener Helge innsatskostnaden. "Jeg står ganske på da for å si det sånn ikke sant? Jeg er ikke noe lat. Det kan man si. Og det er ikke så lett for andre å se det!". Helge forteller at han er nær komfortgrensen hele tiden:

Jeg er sliten mange ganger hver dag på grunn av praktisk innsats ikke sant. Man blir ikke så veldig svett av å være gjennomsnittlig norsk småbarnsfar som kjører barna sine til barnehagen på en måte. Da må du stresse veldig for å si det sånn! Så det er forskjell på... og det er nesten usynlig. Og det kan være litt vanskelig, problem. Og så lager det litt problemer i forhold til mine venner og sånn. Fordi... det blir jo litt sånn at andres klaging går egentlig ikke inn på meg! Jeg må anstrenge meg for å ikke si "slutt å klag ditt fjols" liksom.

Det Helge forteller her illustrerer hvor anstrengende det kan være å følge et lite barn til eller fra barnehagen hvis man har en funksjonsnedsettelse. Han sier mye om hvor sårbar han føler seg, hvor nært grensen det er hele tiden og hvor høy innsatskostnaden hans er. Dette synliggjør hans svakheter, sier han. Det å ha en funksjonshemmet kropp gjør at man opplever mange ting som svært strevsomt og nær grensen for hva man klarer. Det medfører at man blir nesten utslitt av ting andre ikke tenker over.

5.2 Friluftsliv – utfordringene spisses til

Noen av mine informanter har drevet aktivt med idrett. Stein har svømt på elitenivå. Reidar driver med kjelkehockey. Og Helge har aktivt drevet med ski. De har selv opplevd stor glede ved fysisk trening og aktiviteter. Muskelstyrke har tradisjonelt vært forbundet med mannlighet, "hårdhet, styrka och fysisk storlek" (Ekenstam 2007:183) Fysisk svakhet, blant andre ting, var kjennetegnet på umannlighet (Liljequist 1999). Menn forbindes med fysisk styrke og muskler, med fysisk vold og den harde kroppen, sier Herz og Johansson (2011) i *Maskuliniteter*. Ekenstam skriver i *Män i Rörelse* (2007) at svenske menn i større grad enn kvinner bruker tid på utendørsaktiviteter som fiske, jakt og friluftsliv (2007:183). Det samme gjelder antageligvis også norske menn. Erik snakker en del om disse idealene knyttet til fysisk mannlighet og farskap. Han sier:

Ehm, så tror jeg nettopp at funksjonshemmede fedre vi blir enten ofre for eller opprørere mot de der utopiene som knyttes til farsbegrepet, ikke sant. Fordi forestillingen om at en far skal være full av testosteron og bære barna sine på skuldrene gjennom skogen og opp i vannet, dette villmarksidealet, med Lars Monsen fedrene, kunne man si. Jeg vet ikke om han er far engang. I hvert fall den forestillingen. Der kommer veldig mange av oss til kort.

Erik sier selv at han har vært en av de med opprørstrang i forhold til dette idealet, så han har aldri følt det som et savn. Men han er inne på noe viktig. Hvor lett er det å leve

opp til idealet om å være fysisk deltagende far når man sitter i rullestol eller har en bevegelseshemming?

Maskuline fellesskap kjennetegnes ofte av å være aktivitetsstyrte heller enn samtalestyrte. Sett i forhold til kvinners fortrolige og intime samtalevennskap fremstår menns fellesskap som tause fellesskap. Men også slik "tause fellesskap" er viktige for menns livsglede og identitetsdannelse. Jakt- og fisketurer er eksempler på slike fellesskap (Stortingsmld.nr. 8, 2008-2009:140). Brandth og Kvande fant at mange fedre ønsker å utvikle vennskap med barna sine. De vil være kompiser, være sammen med og gjøre ting sammen med barna. Gå på tur i skog og mark for eksempel (Brandth og Kvande 2003:143). Mange forteller om et ønske om å få være forelder på menns premisser, og ikke gjøre det som assosieres med hva kvinnene fyller foreldrerollen med (Brandth og Kvande 2003:143). Mange snakker om at det er viktig å få til gode relasjoner med barna. De vil at barna skal bli kjent med dem. De ønsker å gi barna positive minner og være venner for livet (Brandth og Kvande 2003:143). Et poeng her er også at på denne måten får fedrene gjort emosjonelt arbeid med barna ved å ta vare på relasjonen til barna. Ønsket om å være en god far som deltar med barna i fysisk lek og aktivitet, er derfor nærliggende. Flere av informantene mine er opptatt av fysiske aktiviteter og friluftsopplevelser som en del av barns oppvekst og gir uttrykk for ønsket om å være fedre som deltar i fysisk fostring. De har dessuten hatt egne gode opplevelser da de selv var barn som de vil gi videre til egne barn. At dette kan by på en rekke praktiske problemer når man er far og sitter i rullestol er lett å forstå. Reidar vil gjerne gi sønnen noen av de samme naturopplevelsene han selv hadde sammen med faren sin da han var ung. Han og faren var på kanoturer og fjellturer i Jotunheimen før Reidar ble så dårlig at han måtte sitte i rullestol. Han mener at ved hjelp av assistent vil han kunne få til telturer og kano-turer med sønnen etterhvert.

Jeg har barn selv og mitt inntrykk er at norske barn i skolealder forventes å beherske ski, skøyter, sykling og svømming. Og jeg kjenner selv på det å komme til kort. Denne forventningen er muligens noe varierende i ulike landsdeler. Generelt sett så tilbyr skolen i Norge bare systematisk opplæring i svømming. Denne opplæringen er nedfelt i læreplanen Kunnskapsløftet (LK06). Likevel er det vanlig å ha både skøytegyms og skidager og skoleutflukter på sykkel etter femte klasse i flere deler av Norge der hvor

vær, føre og geografisk terreng tillater dette. Det er da forventet at elevene skal ha med seg erfaring og kunnskap nok hjemmefra til å delta helt eller delvis i disse aktivitetene. Opplevelsen for barna av disse aktivitetene vil avhenge av hvor godt man behersker disse ulike "idrettsgrenene". Foreldre vil stort sett ønske å gjøre hva de kan for å lære barna sine disse ferdighetene. Det er like viktig for barna til funksjonshemmede foreldre å kunne delta på disse "norske fellesarenaene" som det er for alle barn i det norske samfunnet. (Mer om barn og deltagelse på "norske fellesarenaer" i artikkelen "Å rane en barndom" på *Dagbladet.no* av Cathrine Sandnes (2015)).

Birger er ferdig med småbarn-livet nå. Barna hans har begge flyttet hjemmefra. Han forteller med stolthet om barnas fritidsaktiviteter i voksenlivet. Stoltheten han fremviser tydeliggjør at dette er et viktig tema for disse fedrene. Birger var litt bekymret over sønnen manglende interesse for fysiske aktiviteter da han var yngre:

(...) og så var vi veldig nervøse for treningen og sånn. Vi hadde jo lært ham å svømme da. Og vi gikk søndagsturer og da var han med. Men vi var veldig nervøse for at den fysiske aktiviteten hans var dårlig. Han var helt uinteressert i gym og sånt.

Birger forteller at han også til dels hadde den ideen om at en skikkelig far skulle være fysisk aktiv " (...) det der at han ikke likte gym og sånn i begynnelsen på skolen, det ble jeg veldig nervøs for, og fikk sånn skyldfølelse for at det kanskje var min feil". Men etterhvert oppdaget han at fysiske aktiviteter ikke var så viktig. Birger forteller åpent om bekymringer, sårhet og skyldfølelse han hadde rundt det å være funksjonshemmet far da sønnen var liten og han selv ikke kunne leve opp til ideen om å være fysisk aktiv far. Dette viser at forventningene til maskulinitet som litteraturen beskriver gjenfinnes hos den enkelte. Men han opplevde etter hvert at sønnen likevel fikk interesse for idrett og fysiske aktiviteter.

Erik har to barn fra første ekteskap som er voksne nå og som har flyttet hjemmefra. Han ser jo nå at disse klarte seg veldig bra. Han er stolt av de eldste barnas utdannelse og løfter særlig frem hvor fysisk aktive de nå har blitt. Men Erik benekter at han var bekymret for om det at han satt i rullestol da de var små, skulle ha noen negativ innvirkning på dem. Han sier: "Nei. Dette spørsmålet har jeg fått før også. Og det kan jeg

si med sikkerhet at det aldri har plaget meg noe som helst. Men det kunne det gjort hvis det hadde vært viktig for dem. Ikke sant". På denne måten normaliserer han dette temaet. Han ser ikke sin funksjonshemming som en negativ påvirkning på barnas aktiviteter. For Eriks barn var det ikke viktig med en deltagende fysisk far.

Alt i alt ser Erik på seg selv som ganske "laidback" i forhold til bekymringer. Noen av fedrene sier som Erik at de ikke er eller var bekymret. I utgangspunktet påstår de at det ikke betydde så mye for dem å delta i fysiske fritidsaktiviteter med barna. De hadde falt til ro med å la andre, koner, øvrige familie, venner og assistenter eventuelt gjøre dette. Likevel blir det tydelig at det betyr en hel del for dem likevel. For de forteller uoppfordret gjennom samtalen om barnas fysiske bedrifter.

Amund derimot forteller at han er lei seg for at eldste datter sto over endel aktiviteter på grunn av at han ikke kunne delta. Derfor lærte hun aldri å like å gå på ski, sier han. Amund forteller også om utflukter de har sammen som familie og som alle setter pris på og gjerne skulle gjort oftere fordi "(...) det er jo sånn at når det oppleves som hyggelig og trivelig og positivt så vil man gjerne ha noe mer av det, og så har jeg ikke noe mer" sier han tankefullt. Han forteller om hvordan det føles å mangle dette ekstra for å kunne være med og om hvor praktisk vanskelig og utilgjengelig det kan være for han å være ute i skog og mark med familien. For Amund har dette vært sårt.

Sønnen til Helge er veldig opptatt av å gå på skøyter. Og det har det mest vært kona til Helge som har fulgt sønnen på denne aktiviteten. Helge selv har drevet aktivt med ski og det liker han veldig godt. Men han har ingen mulighet til å ta med sønnen og dele gleden ved skigåing med han:

Men det å gå på ski og sånn har vært ganske smertefullt for meg. Fordi jeg kan jo i og for seg gå på ski, og jeg liker det veldig godt, men jeg har ikke noe overskudd, funksjonelt sett, kroppslig sett, så jeg kan ikke hjelpe noen. I noen særlig grad. Og det gjelder for meg med ganske mange ting. At det er mange ting jeg kan gjøre, som jeg på en måte, når jeg bare er meg, får til å funke med litt ekstra anstrengelse og litt egne teknikker og litt fysisk triks og sånn. Men som foreldre er man ganske avhengig av et overskudd på en måte. Du skal både bestyre deg selv og bestyre dem da, og det er ikke så lett. Så det har vært et av de viktigste og ekleste tingene for meg oppe på hytta og sånn. For det er en av mine store seire i min egen kamp med situasjonen både helsemessig og ellers, og så oppdager jeg på en måte at når jeg er forelder så er den seieren ingenting verdt.

Det er vanskelig for Helge å dele med sønnen den gleden han selv har hatt med skigåing. Det at han sier at det både oppleves som smertefullt, viktig og en "ekkel" ting for han, forteller oss at dette er et sårt område. Han er en mann som er vant til å ordne og tilrettelegge rundt sin egen funksjonshemming, og han får til mye. Men det å "bestyre" både seg selv og sønnen i fysiske aktiviteter blir rett og slett for mye. Det føles som at hans egne seiere blir "ingenting verdt" lengre. Her blir det så mye strev at det rett og slett ikke går. Han overlater disse aktivitetene med barna til kona og til kurs han betaler for, men vi forstår at dette er et vanskelig og sårt tema. Her ligger det antageligvis en følelse av tilkortkommenhet når det kommer til det å være en fysisk deltagende far.

5.3 Ferier – over grensen for gjennomførbart

Hverdagsrutiner går greit for de fleste. De har funnet måter å ordne ting på. Som Helge sier: "Hvor ofte skjer det at som småbarnsforeldre... at du går i en matbutikk du aldri har vært i før? Det er jagggu meg ikke så ofte." Det er det som er utenfor rutinene som er utfordrende og "(...) foreldreskap er utfordrende", sier han. Her peker han på at mange utfordringer knyttet til foreldreskap er helt vanlige for de aller fleste småbarnsforeldre, enten de har en funksjonshemmet kropp eller ikke. De aller fleste småbarnsfamilier fungerer best innenfor de hverdagslige rutinene, uansett funksjonsevne. Det meste i livet er hverdagslige problemer som koker ned til praktiske utfordringer som de ofte finner en løsning på for å få gjennomført. Det som virkelig blir vanskelig er når man skal ta familien sin ut av det hverdagslige. Helge sier at han gjerne vil være:

(...) en av de som bringer dem (barna) ut av hverdagen og bidrar med opplevelser ... og det er nok der jeg har mest sånn følelse av tilkortkommenhet ... at jeg lever veldig på en måte sånn at det jeg får til å funke best er liksom hverdagens drift.

Ferier er utenfor det man kan administrere seg til og praktisk tilrettelegge for. Her kolliderer det fort. Det er dyrt å ta med assistenter på ferie. Så for de fire informantene som trenger assistenter blir det å ta en utenlandsreise med familien, bare en fjern drøm. Reidar og kona har begge to assistentbehov. De synes at de ikke har råd til å ta med barna på utenlandsferie. "Da må man passe på å ha nok lønnsmidler og nok penger på driftsbudsjettet sånn at man kan få dekket reiseutgifter og det ekstra hotellrommet til assistenter og kostgodtgjørelse og sånne ting". Han forteller videre at man må ha to

ekstra billetter til fornøylesparker og sånne ting hvis man vil ha med seg slike opplevelser i ferien og;

(...) passe på at assistenter får nok fritid og skal ha sammenhengende fri 35 timer i løpet av en 7 dagers periode, og sånne ting. Så det er litt utfordrende. Fire dager på reise går greit, over det blir det fort klabb og babb for å få det til.

Utenlandsferier over en viss tid blir for komplisert. Det blir for dyrt og derfor vanskelig å gjennomføre. Det er også forbundet med en del praktiske vanskeligheter Særlig i forbindelse med selve reisen til feriemålet eller det å komme seg fram. Det er flere som forteller om utfordringer knyttet til flyplasser i seg selv. Reidar som sitter i rullestol synes at behandlingen man får på flyplasser er ubehagelige. Man kan ikke bruke sin egen rullestol fram til gaten, man får låne en av flyplassens egne. Dette har endel å si for personer som mer eller mindre er avhengige av egen stol. Deretter blir man båret inn på flyet. "Du føler deg liksom som en pakke som skal fram" sier han. Helge er den eneste i utvalget som ikke trenger rullestol, men han har svekket styrke og kontroll i bena og noe problemer med å komme seg frem. Han har funnet metoder og teknikker som fungerer for han på flyplasser når han flyr, alene uten barn. Men når han reiser med barn er det en annen skål. Han forteller om ferieturer som har utmattet han voldsomt på flyplassen. Helge forteller også om hvordan han med nød og neppe klarer seg på svaberg og i båt alene i sommerferiene ved hytta som familien har. Dette klarer han *ikke* når han er med barna. Han forteller at de derfor velger å dra til annen badestrand hvor det er lettere for han å bevege seg. Men fordi han ikke kan kjøre bil så må de få noen til å kjøre seg og han føler at det "(...) blir så mye mikk og makk". Ønsket om å ta familien ut av det hverdagslige, på for eksempel en ferie som inkluderer flyreise, oppleves derfor som svært vanskelig for fedre med funksjonsnedsettelse. Her kommer evnen til planlegging og praktisk tilrettelegging til kort. Slik vi skal se i neste kapittel at de er gode på. Det er vanskelig å administrere seg til dette. Det er ikke lett å finne løsninger på dette uten at det blir for dyrt og ut fra hvordan det er tilrettelagt per i dag på flyplasser og på flyreiser. Det medfører også ofte at de må være avhengig av hjelp av andre og det gir det en del vonde følelser.

5.4 Fordommer som utfordrer

Noen av fedrene har også møtt fordommer og spørsmål rundt sitt eget farskap. Det gjør at de må ha nesten ha alt på stell og gjøre ting minst like bra. Dette forteller også mødrene i studien til Grue og Lærum (2002:677). Da Reidar ble far så hadde han øvet seg litt på farsrollen ved å leve sammen med stesønn i noen år. Men "(...) småbarnstiden den var ny for meg, og da var jeg nok veldig på tuppa, og hun lo litt godt av meg, at jeg var litt vel bekymra for alt mulig rart" sier han og ler. Det var kona som lo litt av han. Hun hadde jo erfaring fra før. Reidar var bekymret for om "(...) får han nok mat? Legger han på seg nok? Har han ren bleie? Er han ren i klærne når vi leverer han i barnehagen igjen?" Dette er helt vanlige bekymringer for fedre når de opplever farskap for første gang. Men når jeg spør om hvorfor akkurat disse bekymringene så sier han "Det er vel i forhold at en vil vise at en har orden på ting da". Reidar og kona føler at de noen ganger har blitt møtt med mistenksomhet i forhold til å være gode nok foreldre til sønnen sin. Reidar føler nesten at de må bevise noe. Han sier "(...) føler litt at man må gjøre ting *minst* like bra som alle andre." Dette har gitt denne faren en del sårhet og vonde følelser.

Helge forteller at han er veldig glad i barn. Han hadde vært onkel i mange år før han selv ble pappa. Han vil gjerne bruke tid til å være med i barnehagen og bli kjent med de barna og de voksne som barna hans er sammen med der hele dagen. Han tenker at;

(...) det er nok en respons på det å være bekymret for sånn underkjenning og fordommer og sånn at jeg *søker* veldig tilstedeværelse. Og hvis man skulle drive litt sånn selv-psykoanalyse så kan man sikkert si at det er en slags respons på den bekymringen også. Selvfølgelig handler det mest om at jeg er veldig opptatt av barn og ... jobber med barn og det er veldig naturlig for meg. Men jeg tror også at det er en ubevisst respons på en litt sånn... så lenge man...det er jo en grunn til å ha en sånn frykt for å bli ansett som irrelevant da! (....) Og jeg har nok respondert ved å gjøre meg relevant da. Tror jeg. I hvert fall som gjelder barnehage og skole og sånn. Men sikkert litt hjemme og. Jeg er minst like mye sammen med barna mine som vennene mine på en måte. Og viktig for meg å *vise* på alle mulige ting at jeg kan gjøre det. Jeg skal vise dem og sånn at det går bra.

Der Reidar følte at han måtte bevise at det går greit rent praktisk å være foreldre i rullestol, så forteller Helge om at han kanskje har vært bekymret for underkjenning og fordommer i forbindelse med sitt farskap. Både Reidar og Helge forteller at de har følt

på at de har hatt behov for å bevise noe. Amund synes han noen ganger har blitt møtt på annen måte enn andre foreldre av de ansatte i barnehagen. Og også av andre foreldre i barnehage- og skolesammenheng. Dette plager han. Han forteller at når han dukker opp så synes han å merke at samtalen dreier fra det hverdagslige rundt barna, til å handle om hans person mer eller mindre. Han opplever at de heller ikke spør han eller snakker til han om de samme tingene som de snakker til kona hans om. Det såreste er likevel at andre foreldre spør barna hans hvordan det går hjemme hos dem i forbindelse med at faren sitter i rullestol:

Det var mye nysgjerrighet, uvitenhet som lå bak. Men så er det den manglende... jeg vet ikke... jeg kunne jo aldri finne på å spørre barna til naboen min om hvordan foreldrene fungerer praktisk i hverdagen, men det gjøres andre veien! humrer han lavt.

Amund finner det nesten utrolig at fremmede folk spør ut barna hans om hvordan det går hjemme. Han sier det med en liten latter. Ikke fordi det er særlig morsomt, men heller fordi det er merkelig at voksne folk kan gjøre det. Det at barna hans møtte mange spørsmål om hjemmet deres fra andre voksne syntes Amund var ufølsomt:

Nei jeg syntes det var både sårt og ubehagelig, for det syntes jeg at andre voksne kunne la mine barn få lov til å være barn de også. Det er jo ikke vanlig at voksne går rundt og spør barn om hvordan foreldrene fungerer i ulike livssammenhenger.

Det er opprørende og krenkende at andre voksne forhører barna om hvordan de har det hjemme. Det er det ikke mange som ville funnet seg i. Det er som Amund sier, både sårende og ubehagelig fordi det setter spørsmålsteget ved farskapet hans. Og selv om det bunner i et ønske om å vise omsorg og medfølelse, så er det ganske infantiliserende (Kilkey & Clarke 2010:134) eller nedlatende og det bommer totalt på situasjonen. Det forteller mye om de manglende forventningene man ofte har om at farskap kan utmerket godt ivaretas fra en rullestol. Erik har også en historie om at yngste datteren hans ble sint på foreldre til en venninne da de kom til å si "stakkars" om faren hennes. Dette liker Erik godt at hun ikke fant seg i. Han er stolt over at datteren hans svarte tilbake at det ikke var synd på faren hennes.

Fedrene i mitt utvalg forteller om ønsket om nærværenhet i hverdagen og deltagelse på barnas arenaer på i hverdagslivet og i fritiden. Når man har barn som deltar på aktiviteter, går i barnehage, eller skole, så følger det ofte med en forventning om å delta på dugnader knyttet til dette. Det samme hvis man bor i et sameie eller borettslag. Denne forventningen, eller det vi snart skal høre mer om, den manglende forventningen om deltagelse, plager noen av fedrene.

Amund er opprørt over "(...) denne manglende forventningen da" sier han. Han synes at det er mye enklere og greiere å bli innkalt til dugnader på linje med andre, for selv kunne bestemme hva han kan gjøre eller ikke gjøre. Han vil ha det som sin egen hodepine å finne ut av hva han klarer å bidra med og hvordan han kan løse det.

Det synes jeg er veldig provoserende rett og slett. Når jeg... både forvaltning og naboer og alt rundt ikke har samme forventning til meg som de ville hatt til andre fedre. Det er fryktelig provoserende og det er på en måte... skulle ønske at det gikk an å gjøre noe med!

Amund synes at han blir behandlet ulikt sammenlignet med andre fedre. Det liker han dårlig. Han er ikke sint, bare oppgitt over folks manglende forventninger og fordommer. Han tror ikke det er bevisst, men at det kommer av at folk ikke tenker seg om og at de unnlater å høre med han om hva han kan bidra med. Han vil helst selv ha bryet med å vurdere om han makter en arbeidsoppgave eller ikke:

Ja det er kanskje ikke bevisste handlinger eller at de tenker at det må være sånn eller, men det blir en konsekvens av det de gjør. Når de skal ha foreldre til å delta på ett eller annet, gjøre ting i noen sammenhenger, enten det er å bake kake eller være tilstede på noen arrangementer og sånt noe, så filtrerer de litt muligheter, og da tenker jeg at de veldig raskt kommer til den konklusjonen at de ikke spør meg fordi de ikke tror jeg kan, eller tenker at det er for mye eller... de har ett eller annet sånt i seg, og så gjør de på en måte halvparten av min vurdering før de eventuelt snakker med meg. Og en av tingene de gjør da er å uttrykke det som at det går det ikke an å snakke med meg om, men det kan vi snakke med mammaen om ikke sant. Og det er... det blir jo feil.

Amund synes at det blir feil at de henvender seg til kona i stedet for han. På den måten blir han satt på sidelinjen også som jevnbyrdig partner i foreldreskapet de har sammen. Forventningene til han som far er ikke de samme som vanlige fedre opplever.

Birger deltok hvert år på dugnader da barna var med i korpset. Han ble innkalt på dette på lik linje med andre korps-foreldre. Birger sitter i rullestol og det er naturlig nok ganske vanskelig for han å delta med for eksempel lemping og bæring av "lopper". "Da var det sånn at jeg slapp å være med på all sjauingen, men loppemarked-sjefen sa; hva vil du gjøre her Birger? Jo jeg kan selge bøker sa jeg. Og det gjorde jeg." Birger fant en måte og en løsning. Han ble tydeligvis spurt og fikk selv vurdere hva som han best kunne bidra med. Birger snakker en del om hvor viktig det er å delta i samfunnet for å være en del av "flokket". Også Reidar vekter at det er viktig å være frempå og by på seg selv i forbindelse med dugnader knyttet til barnas aktiviteter. Reidar har stilt opp en hel del. Alt fra å være foreldrekontakt i klassen, sittet i Foreldre Arbeids Utvalget (FAU) som er knyttet til skoler i Norge, til å steke vafler på 17.mai. Han sier at han har vært frampå med å tilby seg å gjøre ting han kunne gjøre, og da har han blitt tatt seriøst som alle andre. Dette er viktig for å kunne være en deltagende far.

Stein føler også at han blir regnet med som en ressurs og "(...) jeg oppfatter at de ser på meg som en vanlig pappa". Han tror at grunnen til at han blir regnet som en ressurs i bygda blant annet skyldes at det er en liten plass, og det er stedet han selv har vokst opp og hvor alle kjenner han. Stein holder på med politikk, driver kulturelle arrangementer og har vært eliteidrettsutøver. Han er jo med disse merittene helt eksepsjonell i enhver sammenheng. Men han har tenkt på dette før og er klar på at det ikke nødvendigvis er slik for alle. Han vet at andre opplever å bli sett ned på og at det må oppleves slitsomt. Han sier at: "Jeg tenker at jeg faktisk har blitt møtt med respekt hele veien og ikke noe sett ned på. Og det der er viktige ting. Jeg tror det blir veldig slitsomt hvis man opplever det sånn." Stein virker som et glødende engasjert og glad menneske. Han er opptatt av at funksjonshemmede ikke må "melde seg ut" eller "avskilte seg" som han kaller det. Han sier at funksjonshemmede foreldre har et selvstendig ansvar for å delta og bidra. Man må tenke ut hva man kan bidra med og tilby seg å gjøre det. Det kan jo være så mye sier han; "(...) skrive referat fra møter, bake, komme med kaffe og sitte i styre og stell". Stein tenker at dette med å bidra gjør at man opprettholder rollen sin og blir tatt på alvor som forelder. Birger, Reidar og Stein er enig om at det som funksjonshemmet far er viktig å by seg frem og bidra på aktiviteter som for eksempel dugnader. Dette er viktig for at man ikke skal "avskilte seg selv" som Stein kalte det. På denne måten blir man sett på som relevant i lokalsamfunnet. De er med å dra lasset i forbindelse med

aktiviteter knyttet til for eksempel barnas fritidsaktiviteter. De blir kjent med andre foreldre og de blir bedre kjent med de voksne som driver barnas aktiviteter. Dette er også bra for barna for det styrker følelsen av fellesskap og tilhørighet.

Ikke alle er like såret eller like irritert på manglende forventninger og fordommer. Erik har ikke tenkt så mye på om han har blitt bedt med på dugnader eller ei. Han sier selv at han heller har tenkt at han har vært mer heldig enn uheldig hvis noen har fratatt han oppgaver han ville slitt med fysisk. Erik synes med andre ord at det ikke gjør noe å ikke bli tildelt oppgaver i dugnads-sammenheng. Dette virker det som at Helge er helt enig i. Helge sier:

Det er derfor jeg ikke skjønner hvorfor folk blir sure for ikke bli spurt om å ta på seg enda mer kostnader! Herregud! Du har det slitsommere enn alle de andre og så skal du attpåtil klage over at de ikke vil ha deg til å gjøre enda mer! Det forstår jeg ikke, egentlig ass. Merkelig opplegg!

Både Erik og Helge synes det er greit å ikke bli spurt, i motsetning til de fire andre som gjerne vil bli spurt, for så selv kunne vurdere om det er noe de makter eller ikke. Helge har tenkt en god del på dette med fordommer og har ganske interessante meninger om dette. Han sier at han synes det er barnslig å bli sur for at andre mennesker legger til grunn at det faktisk er sannsynlig at det er veldig krevende for han å gjøre visse ting. Han har venner som klager på det. "Det er jo det de andre gjør. De tenker at andre mennesker, såkalt funksjonsfriske mennesker, skal ikke få lov til å tenke noe som helst om min situasjon. Og det synes jeg er helt urimelig" sier han. "Da er det også umoralsk å reise seg på bussen", sier han videre. "Det gjør man jo for eldre som man tenker har vansker med å stå. Det kunne jo også kalles krenkende", legger han til. Helge mener at fordommer er naturlig på en måte. Alternativet er at folk ikke har formening om noen ting. "Litt av det samme tullete tingene (...)", sier han, er de som har personlige assistenter og insisterer at man ikke skal hilse på dem:

Idioti! Ideen om at det skal være opp til *dem* om jeg får lov til å hilse på mine medmennesker er helt skrullete, og da vekter du jaggu meg din egen situasjonskontroll veldig høyt, hvis du faktisk mener det er opptil *deg* å kontrollere hvem en tredjepart skal hilse på! Og litt det samme gjelder i barnehagen ikke sant. At hvis jeg skal bli sur for det, så mener jeg faktisk at jeg skal *bestemme* hva de skal tenke, og sånn er det jo ikke. Så jeg blir ikke spurt om

sånne dugnader og sånn og det ser jeg positivt på... egentlig. Det synes jeg er greit. Det kan de andre gjøre! Det synes jeg er helt rimelig, det er jo grenser for hvor mange fordeler det medfører å være funksjonshemmet! sier han og ler.

Helge snakker om at fordommer ikke bare er noe negativt, men at mennesker bruker det for å navigere i et samfunn. Og så kan man jo "(...) diskutere om fordommene er urimelige og sånne ting" sier han. Det fremstår som om han har et ganske avslappet forhold til eventuelle fordommer han møter som funksjonshemmet far. Han blir verken støtt, såret eller fornærmet over det. Helge viser gjennom sine fortellinger at han står på helt utrolig mye i hverdagen. Men akkurat det at andre tenker at for eksempel deltagelse på dugnad i barnehage kan bli litt mye for han det tar han ikke tungt.

5.5 Egne bekymringer

Amund forteller at han har hatt en del andre bekymringer knyttet til eldste datters barndom på grunn av at han sitter i rullestol. Denne datteren som nå er i tjuårene, hadde mye omsorg for farens funksjonshemming. Han sier at han vet at hun avsto fra å delta på en rekke aktiviteter og arrangementer fordi hun visste at faren ikke kunne være med rent fysisk, og hvis moren ikke hadde tid. Dette ga Amund en god del bekymringer knyttet til det å være far i rullestol. En del bekymringer, vonde og kanskje såre følelser om å ikke strekke til på grunn av funksjonsnedsettelsen. Slik som mødrene i studien til Grue og Lærum (2002:679) var han sterkt i mot at datteren skulle være hans hjelper. Han utdyper:

Med hun eldste så ble det veldig nært forhold men på en litt rar måte. For jeg ble avhengig av at hun kunne ordne ting selv. Og så hun lærte tidlig å fikse ting og ordne seg og var vant med at hvis vi skulle ett eller annet sted så kunne jeg frakte henne til ett punkt i veldig nærheten, men kunne ikke være med helt frem. Bare det å gå i bursdager eller sånne ting ikke sant. Da var det gjerne sånn at hun hadde full oversikt over hvor klassekamerater bodde og om jeg kunne komme inn eller ikke. Og det fortalte hun meg "at der kommer du ikke inn" og "der kommer du ikke inn" og "der går det bra" og "der går det ikke bra". Da får du disse der at... eh... hun kunne på en måte ikke tillate seg å være sjenert på samme måten som mange andre barn gjør, for det fikk større konsekvenser for henne hvis hun var det. Det har jo preget henne.

Denne datterens omsorg for om faren kunne delta eller følge til og fra arrangementer gjorde at hun avsto fra å delta på en rekke ting. Dessuten måtte hun tidlig lære å ordne

seg selv og være selvstendig. Dette synes Amund er litt sårt å tenke på. Han klarte ikke helt å være den faren som ordnet opp for datteren. Tvert i mot noen ganger. Det var en rekke ting datteren måtte ordne for han og for seg selv. Kilkey & Clarke (2010) sier at det på 1990-tallet i Storbritannia var en del forskning som fokuserte på at barna til funksjonshemmede foreldre endte opp med å være "unge omsorgsgivere" (young-carers), det vil si at mye av omsorgen i familien gikk fra barna til foreldrene. Denne forskningen satte søkelys på det faktum at mange funksjonshemmede foreldre ikke fikk tilstrekkelig hjelp (Kilkey & Clarke 2010:133). Amunds bekymringer rundt det at eldste datter mistet litt av sin barndom vitner om slik mangel på tilrettelegging fra det offentlige og muligheter for å få nok assistanse. Dette sier noe om hvor viktig det er med nok assistanse.

Stein sier at han er litt bekymret for om datteren kommer til å bli mobbet når hun begynner på skolen fordi faren hennes sitter i rullestol. Men han tror at det at han bor på et lite sted, hvor han er godt kjent og respektert av de andre, hjelper. Det ville vært annerledes på et større sted, tror han. Barna som datteren hans går sammen med i barnehagen gjør ikke noe vesen av at han sitter i rullestol. Og siden det vil være omtrent de samme barna som datteren hans senere skal begynne på skole sammen med så regner han med at det kommer til å gå greit. Birger forteller at han som far i rullestol har opplevd hvor naturlig små barn tar annerledeshet. En gang han skulle hente sønnen sin i barnehagen så ble en annen liten gutt misunnelig fordi sønnen til Birger fikk sitte på i den elektriske rullestolen hjem og dermed slapp å gå. Gutten sa til faren sin: "Fattern hvorfor kan ikke du også få deg en sånn elektrisk rullestol som faren til (sønn) har? Jeg orker ikke gå!" Dette var morsomt fra et lite barn, men han har hørt mye dumt sagt fra voksne mennesker i sitt liv. Dette ler han av nå. Han har etter hvert lært seg å blåse i hva andre folk mener om at han er en far og mann i rullestol. "Folk sier så mye rart når de ikke vet bedre", sier han.

Stein forteller også om en del praktiske bekymringer knyttet til den første småbarnstiden. Han forteller hva han tenkte på og gruete for, men han presiserer at dette er noe han tror alle førstegangs-fedre tenker på uansett funksjonsevne. Han legger vekt på at disse bekymringene ikke var knyttet til det at han sitter i rullestol:

Klarer jeg å bade henne? Klarer jeg å bytte bleie? Enn om jeg mister henne i bakken? Det er sikkert sånn alle tenker og er redde for. Enn om hun ligger sammen med oss i senga og så legger jeg meg oppå? Det som alle sammen tenker på. Eller som jeg tror alle er redde for da. Jeg tror ikke jeg har vært veldig engstelig for (...) at jeg sitter i rullestol. Det tror jeg ikke at jeg har. Jeg kommer i hvert fall ikke på det nå.

Stein understreker at det han tenkte på og var bekymret for stort sett var vanlige bekymringer som de fleste fedre har. Også Helge er gjennom samtalen jeg har med han, generelt opptatt av at han er som fedre flest på de aller fleste områder. Han forteller likevel at han har hatt flere bekymringer knyttet til det at han har en funksjonshemming. Helge sier at bekymringer og negative følelser "(...) har liksom kommet mere hver gang jeg skal inn i en ny praktisk situasjon. Og så har jeg hatt noen sånne ulykker da." Og litt senere i samtalen: "Men i den grad jeg har hatt noen vonde følelser så er det som regel knyttet til bestemte praktiske situasjoner da. Det er ikke min allmenne egnethet og sånn." Han skyver ikke utfordringene han har knyttet til det å være en funksjonshemmet far, under stol. Han snakker åpent rundt dette. Han forteller både om sårhet og tilkortkommenhet knyttet til funksjonsnedsettelsen.

Erik forteller at han har knyttet sine egne bekymringer mest til foreldrerollen enn funksjonshemmingen sin: "Ja, men det er mer knyttet til foreldrerollen, ikke det at jeg selv har vært funksjonshemmet for evig" sier han når jeg spør. Også Birgers bekymringer var mest knyttet til farsrollen i seg selv og mindre til at han var funksjonshemmet. Erik og Birger er generelt ikke så opptatt av funksjonshemmingene sine. Erik og Birger har begge voksne barn i dag som har flyttet hjemmefra. Erik har riktignok en datter i tenårene som bor hjemme fortsatt. Men det er en stund siden de var småbarnsforeldre. Det kan jo hende at de ville fortalt om flere bekymringer knyttet til å være en funksjonshemmet far hvis de akkurat nå hadde trådd inn i farskapet. Men siden de ser det hele mest retrospektivt, så vet de jo noe om hvordan det gikk. De vet noe om hvor uviktig selve funksjonsnedsettelsen var i de store sammenhengene i et godt foreldreskap. Og de vet det at det stort sett kokte ned til problemer av praktisk art som lot seg løse på ulikt vis. Som for eksempel ved bruk av assistanse og god organisering og planlegging. Dette skal vi få høre mer om i neste kapittel.

6 Håndtering av utfordringene

6.1 Ansvarlige fedre

I forrige kapittel så vi at fedrene hadde opplevd å ha en del bekymringer rundt det å klare å delta i fysiske aktiviteter med barna. Noen var bekymret for barna og om det å vokse opp med en funksjonshemmet far hadde påvirket dem negativt. I boka *Fleksible fedre* til Brandth og Kvande (2003:146), forteller fedrene at da de fikk barn og dermed ansvaret for et annet menneske innebar det at de ble mer engstelige og bekymret enn de var før. De ble mer redd for selv å bli syk eller skadet eller at andre ting skulle skje. Ting som de ikke tenkte på før de ble fedre. Man vil som foreldre gjerne gjøre så godt man kan for at barna skal ha det bra og få en god barndom. Å være bekymret om man får dette til, er helt vanlig, selv om mine informanter har noen utfordringer utover det vanlige.

Brandth og Kvande (2003) viser at bekymringer og ansvar henger sammen med faderskap hos deres informanter. De kan ikke bare forlate familien etter at de har fått barn; "For en skikkelig mann/far løper ikke fra sitt ansvar" (2003:146). Å være ansvarlig far vil gjerne si at man er sitt ansvar bevisst når det kommer til det å få barn og det å leve med barn. Underveis i samtalen med Helge vektlegger han ansvarlighet som viktig for godt farskap. Han vil gjerne være en ansvarlig far, sier han. Ansvarlighet kan være så mangt og det varierer i tid og rom. Å være familiens (hoved)forsørger har gjennom tidene også ofte vært et kjennetegn på en ansvarlig mann og far (Lorentzen 2012, Brandth og Kvande 2003). Slottemo (2003) skriver i *Fabrikkarbeider, far og forsørger* at den voksne, ansvarlige mannen var karakterisert ved fast arbeid. Den faste stillingen gjorde en til mann og en ansvarlig familieforsørger med fellesskapsforpliktelser, til forskjell fra en gutt og uansvarlig individualist. Det faste og stabile arbeidet ble vendepunktet i livsfortellinger om å bli voksen mann med ansvar og forpliktelser. Fast arbeid og ekteskap karakteriserte den voksne mannen (Slottemo 2003:66). I dag er moderne fedre opptatt av å vise ansvarlighet gjennom å være nærværende med barna sine. Mange viser ansvarlighet ved å delta i hverdagslig omsorgsarbeid (Lorentzen 2012, Brandth og Kvande 2003). Nordberg (2007:321) beskriver hvordan noen menn i dag deler inn livet før og etter at de har blitt fedre. En av

fedrene hun har intervjuet kalte foreldreskap for en metamorfose der den tidligere unge egosentriske mannen forvandles til en ansvarsbevisst, familieorientert og moden mann. En mann som setter samværet med barna og familien foran jobben.

I samtalen med Helge kommer han inn på det han selv kaller "håndteringsmaskulinitet". Gjennom fortellingene han har rundt sitt eget farskap føler jeg at han tydelig forteller hvordan *han* ordner opp i praktiske saker og ting. Han sier selv at "håndteringsmaskulinitet" er viktig for han. "(...) Det at det går bra, jeg tar det som det kommer på en måte (...)" og "(...) at hvis tidsplanen sprekker så plager det meg mer hvis det er min skyld enn hvis det er (kone) sin skyld (...)". Han tar tydeligvis ansvar for ting. Når Helge snakker om håndteringsmaskulinitet så tenker jeg at han mener både det å ha evnen til å gjennomføre ting, ha evnen til å stå i det som kommer og løse det.

Håndteringsmaskulinitet synes jeg er et fint ord for kulturelle forventninger knyttet til mannlig handlekraft og ansvarlighet. Mange av fedrene er opptatt av at mye rundt et funksjonshemmet farskap er av praktisk art. Og de er opptatt av planleggingen og organiseringen knyttet til dette. Å være en funksjonshemmet far er mest en praktisk situasjon som man "(...) må håndtere ved organisering og bestilling av assistanse til rette tidspunkt", sier Birger.

6.2 Planleggende fedre

Helges bekymringer rundt det å bli far for første gang var mye knyttet til praktisk planlegging. Men det hadde han jo gjort unna i forkant av fødselen. Alt var klart. Både spesialtilpasset vogn med håndbrems, stalleanordning som han kunne bruke på badet og så videre. Når jeg spør om dette var i orden før fødsel så sier han "Jaja er du gal! Man må planlegge ting." Er det noe disse fedrene virker som om de er virkelig gode på så er det praktisk planlegging. Denne planleggingskulturen har de vokst opp med. Helge forteller at i den grad det ble snakket i familien om at han kom til å bli far en gang, var det mest løsningsorientert prat og snakk om det på et praktisk nivå. Han forteller at det var mer stress knyttet til at han skulle flytte hjemmefra. Det er "(...) en uendelighet av praktiske spørsmål. Knyttet til utstyr, knyttet til bolig og knyttet til finansiering av boligen," forteller han.

Det å flytte hjemmefra i rullestol for eksempel er en *svær* prosess, med masse søknader og drit. Det er ikke noe du gjør når du er 18 år og *litt* lei av å bo hjemme hos mamma og pappa og så pakker du alt i to søppelsekker og flytter inn i kollektiv liksom! Det er ikke sånn! Så det er på en måte en sånn planleggingskultur".

Birger sier at; "Som funksjonshemmet må jeg si at jeg har hatt den fordel at jeg ble funksjonshemmet som barn. For det du gjør da er at du blir jævla god på å planlegge og forestille deg tidsfaktorer og hva som må gjøres for å få ting til". Birger snakker også mye om planlegging som viktig for å få hverdagen til å gå opp. Han forteller at funksjonshemmingen hans har gjort han særdeles god på dette. Å vokse opp med en funksjonshemming betyr på mange måter å inngå i en planleggingskultur, sier også han. Funksjonshemmede blir gode på planlegging og løsning av praktiske utfordringer "(...) for å redusere betydningen av de funksjonsbegrensningene man har" sier Grue (2001:169) i *Motstand og mestring*.

Som familiefedre har de fortsatt med denne planleggingen og tilretteleggingen. Et par familier har bosatt seg i byen med heis og nærmest mulig barnehage og skole for lettere få det til i hverdagen. Helge kaller dette for underliggende tilrettelegging. Slik tilretteleggingen virker det som at flere av fedrene er svært gode på i forbindelse med alle ting i livet. De er gode på å planlegge og organisere. Gjennom fedrenes fortellinger om hvordan de ordner seg i hverdagen så ser vi at det meste lar seg praktisk ordne. Stillebord var på plass før barnet kom, forteller Helge. Det måtte ha høye kanter på grunn av sikkerheten. Dessuten måtte stillebordet ikke være for stort. Helge og familien bor i en leilighet som ikke har all verdens plass på baderommet. Stillebordet fikk han snekret til ved hjelp av svigerfar. På den måten fikk han en løsning som integrerte både sikkerhetshensyn og plasshensyn. Hjelpemiddelsentralen hadde ikke noen løsninger som rommet begge behov. Helge følte ikke at Hjelpemiddelsentralen der han bor var til særlig hjelp i forbindelse med praktiske løsninger knyttet til utstyr til et nyfødt barn. Han valgte å finne ut av ting selv og ordne opp i det selv. Det ble en dyr barnevognløsning, forteller han. Nesten tjue tusen kroner for en barnevogn som han lette seg frem til på nettet. Den eneste vogna som hadde håndbrems, var en som var skikkelig dyr. Helge kan ikke basere seg på at han har nok styrke i beina til å bruke de vanlige fotbremsene som er på de fleste barnevogner. Han trengte en vogn som hadde håndbrems.

Stein derimot, føler at han har fått god hjelp av Hjelpemiddelsentralen der han bor. De var veldig løsningsorienterte og kom med tilbud, sier han. De kom opp med løsninger i forhold til håndbrems på barnevogn og et stativ til badestamp. Men det var et "(...) sånn beist av et sånn torturinstrument så det ut som" sier han og ler. Så det brukte han ikke. "Det kjørte jeg bort og lot kona bade datteren de første månedene helt til hun kunne stå og så brukte vi badekaret etterpå. Det var jo så enkelt ikke sant!". Selv om Stein ikke kan få fullrost Hjelpemiddelsentralen nok, så ble noen av løsningene de kunne komme opp med rett og slett for upraktiske. Så han og kona fordelte arbeidsoppgavene på sin måte i stedet for. De fant en løsning. Dette løsningsfokuserte synes jeg går igjen i mange av fedrenes historier. Disse fedrene er stort sett opptatt av at ting lar seg løse med praktisk tilrettelegging. De skaffet seg spesialtilpasset babyutstyr som gjorde det mulig for dem å delta i omsorgsoppgavene da barna var små.

6.3 Assistenter

Det finnes en rekke lover som skal sikre personer med en funksjonsnedsettelse tjenester som kan tilrettelegge for "(...) mestring av sykdom, skade, lidelse og nedsatt funksjonsevne" (Lov om kommunale helse- og omsorgstjenester: §1-1) og bidra til likeverd. Brukerne skal få tilbud tilpasset enkeltes behov slik at de kan ha en aktiv og meningsfylt tilværelse. Som for eksempel personlig assistanse. Det er kommunene som har ansvaret for dette og som avgjør hvilken aktør som brukes. Tjenesten kan "(...) ytes av kommunen selv eller ved at kommunen inngår avtale med andre offentlige eller private tjenesteytere" (Lov om kommunale helse- og omsorgstjenester: §3-1). Kommunene skal kunne tilby brukerstyrt personlig assistanse (BPA) som er en alternativ organisering av praktisk og personlig assistanse til funksjonshemmede. Ordningen er lovfestet i Lov om pasient- og brukerrettigheter §2-1 d. Den gir rett til brukerstyrt personlig assistanse. Man vil tro at intensjonen er at assistenten skal kunne bistå med det den funksjonshemmede ville gjort uten funksjonsnedsettelse. Samt at ordningen skal kunne kompensere for egen funksjonsnedsettelse og for barrierer i samfunnet.

En del fedre bruker assistenter for å ordne opp praktisk i hverdagen. Både med henting til og fra barnehagen. Og til annet praktisk omsorgsarbeid med små barn som for eksempel morgenstell. Noen forteller at de bevisst planlegger å få orden på tyngre arbeidsoppgaver i hjemmet når de har mannlige assistenter innom, for å avlaste konene. Birger sier at en forutsetning for at de skulle kunne få barn, var å begynne med assistenter. Selv om jeg forsto det som at assistentene til Birger ikke deltok i stellet av små barn, så avlastet de på annen måte. Birger visste at var avgjørende å ha assistenter for å kunne bedre fungere som tilstedeværende far. Dette var viktig for han. Dessuten var det viktig for Birger og kona å planlegge alderen mellom barna. De tenkte først og fremst på at det ikke skulle bli for tett mellom barna, for da ville det blitt for mye:

Og for (...) det andre var at jeg så det at hvis jeg skulle bli en skikkelig pappa så var jeg pokka nødt til å få inn, bruke personlig assistanse. Det var for at jeg skulle kunne fungere som far overfor (sønn) ved at jeg fikk avlastning på en del av oppgavene jeg ellers måtte gjøre, og dermed fokusere på å være sammen med ham, og gjøre ting sammen med ham.

For Birger er igjen funksjonshemmingen bare en praktisk greie som må løses. Birger sier også underveis i samtalen at ansvarlighet og tilstedeværelse også er å kunne vite hvordan og hvor hen man skal trekke inn eksterne ressurser. "(...) vite hvor er de ressursene man kan bruke for å normalisere", sier han. Han forteller at løsningen for han og kona ble at de brukte mer assistanse for at Birger skulle kunne være mer deltagende og nærværende far.

I forrige kapittel så vi at mange av Amunds bekymringer i forbindelse med å være en funksjonshemmet far, var knyttet til hvordan han opplevde at eldste datter hadde det:

Ja det er klart du bekymrer deg! Men nå er det noen ting man kan gjøre noe med og så er det noen ting man ikke kan gjøre noe med. Ja det er nå der, så da er det stor forskjell for meg å ha assistanse tilgjengelig, for da kan jeg tillate meg å ha de bekymringene som jeg selv ikke kan foreta meg noe med. da har jeg plutselig litt mulighet til å.. da kan jeg ordne det på den måten. Og det ser jeg jo med de to yngste, som har fått være med på skirenn og ... har hatt med seg assistenter ut på badestranda og alt sånn. Sånne steder hvor jeg ikke kommer.

Løsningen på bekymringene var assistenter for Amund. Dette forteller oss hvor viktig det er for noen av disse fedrene å ha assistenter. Assistentordningen gir mulighet til å

ordne opp med ting i livet og gjøre det mulig for at barna kan være med på helt vanlige aktiviteter på linje med andre barn.

Flere uttrykker at det er viktig for dem som fedre at de har personlig assistentordninger. Særlig viktig er fleksibilitet i forholdet til arbeidstidene til assistentene. Det man ofte trenger hjelp til er "(...) forberedning og gjennomføring av høytider og festligheter" sier Reidar. Dessuten er det ofte på ettermiddagene og i helgene fedrene trenger assistenter til å delta i aktiviteter med barna. Sist men ikke minst vil en fleksibel assistentløsning også ivareta følelsen av autonomi i eget liv ved at man selv får administrere egen hverdag. Det virker som at det å være en som ordner opp praktisk i eget liv og for familien er viktig for flere av disse fedrene.

Hjemme hos Amund ble det stor forandring da han fikk assistanse med timer han selv kunne disponere. Hans to yngre barn har ikke måttet begrense sine fritidsaktiviteter i forhold til farens fremkommelighet, slik som han opplevde at eldste datter måtte. "Nå har jeg hatt personlig assistanse i en del år, og det gjør at jeg kan delta mye mer enn det jeg kunne gjøre før da" sier Amund, og fortsetter "Når man gjør ting uten assistanse som jeg har gjort en del år så er du alltid nære den grensen hvor ting ikke går. Og små ting fører da til at alt klapper sammen". Her forteller Amund om hvor skjørt det er å være far med en funksjonshemmet kropp. Uten assistanse er mange ting nær grensen for hva han klarer. Det blir så slitsomt og man orker ikke det lille ekstra. Amund har kunnet bruke assistenter til å avhjelpe familieaktiviteter på ettermiddager og i helger og helligdager. Det har vært en viktig forskjell for familien, forteller han. Det gjør at barna kan være med på flere aktiviteter og han kan lettere være en nærværende og deltagende far.

Fysiske aktiviteter kan være svært utfordrende for foreldre å lære bort til ungene sine hvis de ikke kan det selv av ulike grunner. De fleste av fedrene jeg har intervjuet i denne oppgaven, har koner som ordner opp med dette. Noen benytter seg av nettverk som besteforeldre og venner. Andre bruker assistenter for å kunne lettere delta. Noen betaler for det gjennom kurs. Helge har brukt en del kursing for barna, noe han betaler for selv; "(...) sikkert fordi det kan erstatte noe av de tingene som jeg ikke kan gjøre. Svømming og sånn ski-kurs." Og han fortsetter "Og på en måte tenker jeg nok på deres

fritidsaktiviteter som litt sånn surrogat for de tingene som jeg ikke kan gjøre". Helge fikser dette med å kjøpe seg ut. Enkelt og greit. Men han sier også noe om at dette er et litt sårt tema for han.

Amund har noen timer med assistenter i uken. Jeg forstår det slik at for Amund er det viktig å delta selv i størst mulig grad med ungene på deres fritidsaktiviteter. Amund ønsker å kunne være med barna på kino og være med å se på når barna spilte håndballkamp om kvelden. Dette er lettere å få til med assistenter som kan jobbe ettermiddager, kvelder og helger. Han og Birger forteller også om assistenter som ved enkelte anledninger har vært stedfortredere i forbindelse med fysisk aktiviteter med barna. Men noen er sterkt i mot akkurat det. Reidar sier:

Det er greit å ha med assistenter på aktiviteter, men jeg synes ikke det skal være assistentens jobb å lære ham det, da vil jeg være der selv i så fall, og det er for å ivareta profesjonaliteten til assistenten, til binding og den barnet skal være bundet til da.

Reidar er bekymret for hvem sønnen skal knytte seg til. Det er tydelig viktig for Reidar at han selv er med og at assistenter ikke overtar. Disse tre fedrene er i hvert fall enig om én ting, og det er at det er viktig for dem å delta med barna for å være gode og nærværende fedre.

6.4 Føles ikke så bra

Selv om man har assistenter, og selv om man har nokså fleksibel ordning rundt dette som man selv administrerer, så er det ikke alltid ønskedrømmen i livet. Å være en praktisk organiserende far, er kanskje for noen ikke forbundet med å be om hjelp? Det hadde føltes bedre å kunne ordne opp selv. "Det føles ikke så bra alltid" sier Amund om det å måtte be om hjelp. Heller ikke av assistenter. Men må man så må man. Amund og jeg snakket om ulike ting som må ordnes i hjemmet og hvordan han organiserer det for å kunne delta i disse arbeidsoppgavene. Han bruker assistenter til en del av dette arbeidet:

Jeg: Men det er vel viktig da med disse timene da slik at du får gjort disse arbeidsoppgavene?

A: Jaja. Det er veldig viktig, for det er veldig lite...det kjennes ikke godt når man ikke kan gjøre det, og så synes jeg heller ikke at man kan be om det.

Jeg: Hva da? Be hvem om hva?

A: Å be ansatte om å gjøre ting for meg, det er ikke så mange andre å be, i hvert fall ikke når det bare er små barn da. Da blir det gjerne sånn at man prøver å ikke legge vekt på det, ser bort fra ting eller...men det blir sånn...det kjennes ikke så godt på noen måte. Kona mi synes heller ikke det er bra, men hun rekker ikke over det eventuelt, sånn må det på en måte bare bli da..

For Amund virker det som at det er vanskelig å måtte be om hjelp. Selv om det er til ansatte som nettopp har som jobb å gjøre diverse praktiske ting. Det virker som at han føler tungt på å ha rollen som hjelpetrengende. Dette peker også Grue (2001:168-169) på i *Motstand og mestring*. Grue sier at når man er avhengig av andre mennesker, må man tilpasse seg disse menneskenes væremåte eller tidsbudsjett, på en annen måte enn det andre mennesker må (Grue 2001:169). Det heller ikke så bra når man må ha hjelp av fremmede mennesker i praktiske situasjoner. Amund forteller at han en gang skulle på konsert med barna, bare for å finne at det var trapper opp til billettluke. Det endte med at han måtte be om hjelp av en fremmed forbipasserende. "Ja hvis man ikke har med assistanse så må man snakke med noen fremmede mennesker, og de er jo alltid hyggelig og grei og sånt noe, men da må jeg altså gi penger til fremmede mennesker og si at de skal hente billetten. De kan jo bare gå ikke sant!" og legger til at man blir tvunget til å "(...) gjøre ting som ingen andre finner på å gjøre!". Amund må stole på folk rundt seg på en annen måte enn andre. Det gjør han sårbar. Når man ikke kan ordne opp hele veien selv, slik de fleste mennesker tar for gitt, men må be om hjelp av tilfeldige andre forbipasserende, så mister man kontroll over eget liv. Man settes i taknemlighetsgjeld og man føler på spesialbehandling man fint kunne vært for uten. Da eldste sønn til Reidar gikk på skole så var det vanskelig å komme til foreldremøter på kveldstid. De måtte bruke heis, og den var låst og vaktmester hadde gått for dagen. "Da føler man seg så dum når man kommer halvtime for sent inn". Reidar forteller at han følte på en veldig spesialbehandling og annerledeshet. Andre synes at det er mindre vanskelig å be om hjelp. Stein synes det er helt greit han. Han sier at man "(...) må være tydelig å si at nå må noen steppe inn her!" Og når jeg lurte på hvem han spør da, så sier han at man må "(...) ta de som er tilgjengelige akkurat da".

Noen opplever å ikke engang bli snakket til som vanlige mennesker. Grue (2001:145-147) skriver at mange funksjonshemmede opplever å bli totalt oversett i sosiale situasjoner. At folk "ikke ser dem". Erik har opplevd at fremmede folk bare henvender seg til kona hans fremfor han når de er ute. Erik forteller at det ikke var så lenge siden han og kona var på teater i Oslo. Da de sto i billettluken og kjøpte billetter henvender han som selger billetter seg til kona til Erik og spør om han (Erik) kan klare å reise seg fra rullestolen og sette seg i vanlig stol. Han spør ikke Erik selv, men kona. "Ja nå er jeg spent på svaret", sa Erik da. Han ler når han forteller dette, men situasjonen var egentlig krenkende og ikke det minste morsom. Det illustrerer bare så alt for godt hvor klønete noen møter annerledeshet. Det peker også mot den infantiliseringen, å bli behandlet som et barn, mange funksjonshemmede opplever i hverdagen (Grue 2001:141, Kilkey & Clarke 2010:134). Og det sier noe om hvor prisgitt man blir andre mennesker rundt seg når man har en funksjonshemmet kropp og møter fysiske utfordringer (Grue 2001:168).

6.5 Ressurssterke menn

Mine informanter er svært ressurssterke menn. Slik vi så i metodekapittelet så har flere av dem høyere utdanning. Alle er eller har vært i jobb hele sitt voksne liv. Alle har barn og alle er gift. Flere har drevet med idrett. Ut i fra det Stein fortalte om et "usagt hierarki" internt i funksjonshemningsmiljøet så er de "elite-gruppe" å regne, de har høy status.

Menns status og identitet har lenge vært knyttet til posisjon i arbeidslivet. (Kimmel 1996:81-112). Å være en god forsørger har i mye av vestlig historie vært kjennetegnet på en ansvarsfull far. Lorentzen skriver at på 1800-tallet var det slik at menn først og fremst måtte skaffe seg et arbeid før de kunne stifte familie (Lorentzen 2012:53). Noe annet ble nesten sett på som ansvarsløst. Dette gjaldt også i høyeste grad fedrene i perioden som ofte omtales som "husmorens gullalder" som Lorentzen setter til å være fra 1927 til 1970-tallet. Slottemo (2003) skriver at den voksne ansvarlige mannen var karakterisert ved å ha fast arbeid. En fast stilling, fast lønn og fast arbeidstid, skilte en skikkelig mann og en ansvarlig familieforsørger, fra den uansvarlige unggutten (Slottemo 2003: 65-66).

Både før og nå har det vært kobling mellom mannlighet og arbeid (Ekenstam 2007:184) og menn og karriere (Herz og Johansson 2011:68). Holter og Aarseth (1993) kaller arbeid og offentlig liv for mannens "førsteskap". En mann *er* først og fremst det han *gjør* i arbeidslivet. Det har vært en sentral del av livet til menn. Tradisjonelt sett har mannen hatt rollen som familieforsørger (Stortingsmld.nr.8, 2008-2009:143). Ansvar for å være en god forsørger, for det økonomiske i en familie, utgjør fortsatt en viktig del av en farsidentiteten (Stortingsmld.nr.8, 2008-2009:100-101). Alle de funksjonshemmede fedrene jeg har intervjuet til denne oppgaven har vært yrkesaktive hele livet, mer eller mindre. Å ha en funksjonshemmet kropp og sitte i en rullestol, gir til dels store utfordringer med hensyn til mannlige idealer rundt fysisk aktivitet. Blir jobb enda viktigere for identiteten da?

For fire av informantene forsto jeg det som at jobben utgjorde en sentral del i deres liv. To av dem snakker direkte om jobben som veldig meningsfullt, som viktig del av deres liv og som en del av deres identitet. Erik er en mann som har satt jobben høyt i livet. Han forteller om hvor viktig den har vært for hans personlige selvutvikling. Han sier at han har vært veldig privilegert, men han tenker også på at jobben har hatt en pris. Den har kostet han et ekteskap og han tenker at den gjorde at han var mer fraværende som far enn det han nå i ettertid skulle ha ønsket. Likevel mener han at jobb har mye å si for ens "(...) personlige, hva skal jeg si, sosiale liv og nettverk". Han legger til "(...) at som funksjonshemmet er det ofte enda viktigere noen ganger. Altså de sosiale forventningene plasserer deg enten i båsen aktiv eller passiv. Det er ikke noe midt i mellom, enten er du trygdemottaker eller så er du en vellykket arbeidende person ikke sant". Det Erik forteller her, sier noe om hvor sårbar den egne identiteten er for om man er deltagende i arbeidslivet eller ikke. Eller for hvordan andre ser på deg.

To andre avslører mer indirekte i samtalen hvor ressurssterke de har blitt ved å ta seg høy utdannelse og få seg en god jobb. Eller har de vært ressurssterke nok til å få seg jobb? Selv om fedrene ikke løfter det frem selv, så skinner det igjennom i samtalene, hvor mye jobben har hatt å si rent ressursmessig. Både for troen på seg selv, for det sosiale livet og den økonomiske friheten det gir til å eventuelt ordne tilrettelegging selv. Eller til det å finne fram i en jungel av rettigheter knyttet til det å leve med en

funksjonshemming. Stein forteller at han som person hadde gått til grunne hvis han ikke hadde hatt en jobb. Han er glad i jobben han nå har i en interesseorganisasjon hvor han føler at han "(...) gjør en forskjell i folks liv". Å være uten jobb, "(...) da mister man fortroen på at man har noe å bidra med", sier han. Han sier det også så sterkt at han ikke en gang tror at han hadde vært far hvis han ikke hadde hatt jobb fordi "(...) det å gå inn i farskapet sånn bevisst, det krever, når man tar en sånn bestemmelse på det, så krever det et visst fundament av selvtillit der og da". Fedrene betoner viktigheten av å ha en jobb for deres identitet og selvtillit. Koblingen maskulinitet og arbeid har vært sentral innen mannsforskningen. Det å ha en jobb, og være familiens forsørger, har vært koblet til godt farskap. Det er ikke bare den maskuline identiteten som blir ivaretatt gjennom arbeidstilknytning for mine informanter. Det kan også være den generelle følelsen av deltagenhet i voksenlivet og samfunnslivet som er viktig, eller om du er aktiv eller passiv, som Erik sa. Dette gjelder antageligvis både for menn og kvinner.

Selv om ansvarlige fedre gjerne vil være i arbeidslivet, så utelukker det på ingen måte ønsket om nærværenhet med familien. Som Brandth og Kvande (2003) sier i boka *Fleksible fedre* så handler det ikke om omsorg versus forsørging, Snarere nærvær versus fravær. Funksjonshemmede fedre er intet unntak. Hvordan gjør disse fedrene det med å få til jobb i hverdagen? Helge forteller at jobben han og kona har er så fleksible at de virker som underliggende tilrettelegging i hverdagen for å få det til med to små barn i huset. Han kan jobbe hjemmefra og hvis han har en dårlig dag så gjør det ikke noe om han er borte. Han kan også jobbe litt om kveldene. Mine informanter er alle kunnskapsarbeidere. De bruker hodet og ikke kroppen i arbeidet. Flere av informantene har hjemmekontor sammen med konene sine. Dette gjør dem fleksible med hensyn til å styre sin egen hverdag og få det til "å gå opp". Det er kanskje viktig for en del funksjonshemmede å ha hjemmekontor, for Helge sier at når han har en dårlig dag, kan han styre hverdagen etter det. Men vel så viktig for Helge og de andre, er nok like mye at det er viktig for å klare å løse hverdagslige utfordringer knyttet til det å være småbarnsforelder. Siden de er kunnskapsarbeidere og noen av dem kan ha hjemmekontor så blir de på denne måten super-fleksible småbarnsforeldre med høy grad av mulighet til nærværenhet.

Koblingen mellom maskulinitet og fysisk styrke er også svært sentral. Slik vi så i teorikapittelet og i kapittel 5 om utfordrende farskap, så har idealet rundt mannlighet både før og nå, vært fokusert rundt kropp, hardhet, fysisk styrke, fysisk størrelse og muskler (Ekenstam 2006:25, Ekenstam 2007:183, Herz og Johansson 2011:41). Hvis man ikke når opp til disse idealene er faren for umannlighet overhengende: "(...) for mye femininitet, for feig, at man er for feit, har for mange følelser, eller andre kroppslige eller identitetspregete spor som kan føre mennene ut i marginalen" (Lorentzen 2004:10). Ved at funksjonshemming forstås som kroppslig svakhet og det å være avhengighet, så opplever de kanskje et kroppslig dilemma, slik som Shuttleworth m.fl. (2012:175) og Robertson (2004:76) peker på. Når man har en uvanlig kropp (Grue 2014:kap 1) så er "fallet" (Ekenstam 1998:19) eller redselen for å mislykkes nærliggende. For man når ikke like lett opp til disse mannlige idealene. Man står hele tiden i fare for å bli umannliggjort. Kanskje man kan si at mange funksjonshemmede menn ikke bare står i fare for å bli a-seksualisert og infantilisert (Kilkey & Clarke 2010:134) men også av-maskulinisert? Mine informanter er også fedre og skal leve opp til egne og andres forventninger rundt farskap som er forbundet med å delta i fysiske aktiviteter med barna, så kan det bli ganske vanskelig for noen. Det vil rimeligvis gi noen såre følelser.

Men alle mine informanter har godt humør og ler ganske ofte. Kanskje de ler noen ganger fordi ting de forteller om er litt vanskelig? Eller så er det fordi de rett og slett er ressurssterke, humoristiske og positive menn som ser lyst på livet. Erik beskriver seg selv som optimist og forteller at han tenker at "(...) det er viktigere hvordan du tar det enn hvordan du har det". Flere snakker om at det er viktig at funksjonshemmede ikke skal være en gruppe som "sutrer og klager", og at man ikke må "melde seg ut" av samfunnet, som Birger, Reidar og Stein sier. Erik mener at om du vil bli "(...) tatt på alvor i en hver sammenheng, også som funksjonshemmet, avhenger mest av hvordan du er i kraft av person". Mine informanter ønsker ikke å fremstå som ofre. De ønsker ikke å være i et utenforskap til "det vanlige" samfunnet. De virker som overskuddsmennesker og flere har imponerende merittlister. Noen har spennende karrierer, noen har drevet idrett på høyt nivå og de er svært politisk engasjerte. Det er ikke bare muskelstyrke, men også intellektuelle evner som er forbundet med mannlighet (Ekenstam 2006:16) Prestasjon er også viktig i vår kultur, sier Ekenstam (1998:19). Sånn sett er mine

informanter tett opp til idealer rundt mannlighet. De er ressurssterke og de hører med i "elite-gruppa", som Stein kalte det. De er rett og slett spesielt flinke sammenlignet med hvem som helst i samfunnet. Men dette reiser et spørsmål; er det kanskje nødvendig å være et over gjennomsnittlig ressurssterkt menneske for å velge å få barn når man har en funksjonshemming? Som Stein sa over; "(...) det å gå inn i farskapet sånn bevisst, det krever, når man tar en sånn bestemmelse på det, så krever det et visst fundament av selvtillit der og da".

Alle er svært flinke til å planlegge. Helge og Birger fortalte om "planleggingkulturen" mange funksjonshemmede vokser opp i. Det å planlegge er selvfølgelig viktig for dem rent praktisk, men det gir dem også en kontroll over livet. Og kontroll om egen tilværelse oppleves som viktig i vår del av verden (Ekenstam 2007:182). På denne måten fremstår de som relativt selvstendige, uavhengige og svært ansvarlige fedre, som også er idealer knyttet til mannlighet (Kimmel 1996:18, Slottemo 2003:65-66, Ekenstam 2007:183). De fremstår *ikke* som avhengige, barnlig og hjelpeløse (Shuttleworth m.fl. 2012:175). De er fedre som ønsker å være likestilte i ansvaret for barna og hjemmet. De er nærværende, omsorgsgivende og deltagende så langt det går. På denne måten er deres farskap tett opp til det dominerende idealet for farskap i dag (Brandth og Kvande 2003:129, Lorentzen 2012:170). Men de trenger noen ganger litt hjelp av for eksempel assistenter.

7 Avslutning

I denne oppgaven har vi nå fått høre fortellingene rundt farskap av et utvalg funksjonshemmede fedre i Norge i dag. Informantene i mitt materiale er fedre som alle bor eller har bodd sammen med sine barn og barnas mor. De er likestilte moderne menn som ønsker å delta i likestilt familieliv. De er eller har vært i jobb hele livet. De er fedre som ønsker å være nærværende og deltagende med sine barn. Men de møter en del utfordringer. Både fysiske utfordringer og fordommer. De forteller om bekymringer rundt sitt eget funksjonshemmede farskap. Noen møter fordommer som bekymrer, andre er bekymret for om funksjonsnedsettelsen deres har eller har hatt noe å si for deres egne barn. Andre er ikke så bekymret.

Kilkey & Clarke (2010:137-138) hevder at fedrene i de studiene de ser på re-artikulerer, eller omformulerer, farskap ved at de som følge av funksjonsnedsettelsen må være fedre på ny og annerledes måte. Informantene i studiene Kilkey & Clarke gjør rede for, følte at de ble mer nærværende på grunn av funksjonsnedsettelsen sin. Det er mulig i en engelsk kontekst. Men i norsk sammenheng er dette ingen re-artikulering. De er nærværende fedre på samme måte som vanlige fedre. Det er ingen tap av maskulinitet ved å være nærværende med barn i en moderne norsk kontekst. Mye av idealet rundt farskap i Norge i dag er knyttet til det å være en nærværende far (Brandth og Kvande 2003). Fedrene i mitt materiale syntes nettopp nærværenhet var viktig for godt farskap. Deres fortellinger handler om hvordan de leser, koser, snakker og deltar i hverdagslig barnestell. Litt ulikt fra person til person. Fedrene i denne oppgaven viser oss at flere nærværende aktiviteter ikke er noe problem når man har en funksjonshemmet kropp. Slik sett lever de tett opptil moderne nordiske idealer rundt farskap. De presiserer at dette er helt vanlig for alle fedre. På denne måten normaliserer de sitt farskap.

Men det spisser seg til ved fysisk deltagelse. Dette fører til bekymringer og vonde følelser hos noen av informantene. Mine informanter forteller om til dels store problemer med å delta fysisk med barna. De fleste finner riktignok løsninger på dette. Men noen ting er uoverstigelig. Som for eksempel tur i skog og mark. Ferier er også bortenfor hva som er mulig for noen av dem. I møte med mannlige idealer rundt en

fysisk sterk kropp, hardhet, fysisk størrelse og muskler (Ekenstam 2006:25, Ekenstam 2007:183, Herz og Johansson 2011:41) så kan menn med en funksjonshemmet kropp stå i fare for å bli umannliggjort. Kanskje man kan si at mange funksjonshemmede menn og fedre ikke bare står i fare for å bli a-seksualisert og infantilisert (Kilkey & Clarke 2010:134) men også av-maskulinisert? Eller at de opplever et dilemma eller konflikt mellom det å ha en funksjonshemmet kropp og idealer rundt fysisk mannlig styrke, slik Shuttleworth m.fl (2012:175) peker på.

Fedrene i mitt materiale er også bekymrede fedre. Å være bekymret er helt vanlig, det er noe alle er eller opplever i sitt farskap (Brandth og Kvande 2003:146). En del av mine informanternes bekymringer, presiserte de selv at var helt vanlig å ha og ikke knyttet til at de var funksjonshemmet. Men noen bekymringer var og er knyttet til at en del ting i deres liv blir nærmest uoverstigelig og vanskeligere enn for folk flest. Men de er flinke på å være planleggende fedre. Å ha evnen til å planlegge for å ordne opp i ting, var det en informant som kalte "håndteringsmaskulinitet" i kapittel 6. Med dette setter han fingeren på sentrale kjennetegn ved maskulinitet; det å være ansvarsfull og ha handlingskraft (Ekenstam 2006:16, Slottemo 2003:65). Sånn sett er disse fedrene tett på idealer rundt mannlighet og det å være "en ekte" mann. Alle fedrene har hatt sin funksjonshemming siden de selv var barn. De har vokst opp i en planleggingskultur. Dette gjør dem svært gode på nettopp dette. Dette er noe de selv forteller at de har dratt nytte av i sitt farskap. En informant sier: "Som funksjonshemmet må jeg si at jeg har hatt den fordel at jeg ble funksjonshemmet som barn. For det du gjør da, er at du blir jævla god på å planlegge og forestille deg tidsfaktorer og hva som må gjøres for å få ting til". Dette drar de god nytte av når de lever med barn i hverdagen. De er planleggende og løsningsfokuserende. De fremstår ikke som avhengige, barnlig og hjelpeløse (Shuttleworth m.fl. 2012:175).

Alle fedrene som har assistenter, fremhever dette som svært viktig for å være nærværende og deltagende fedre. En informant sier at det var avgjørende for han å få assistenter hvis han skulle bli far. "(...) hvis jeg skulle bli en skikkelig pappa så var jeg pokka nødt til å få inn, bruke personlig assistanse". Flere peker på at ordningen de har med assistenter muliggjør at de klarer å være gode fedre på en nærværende måte. Noen bruker assistenter til å få gjort fysiske aktiviteter de selv ikke klarer. For andre gjør

assistentens praktiske støtte det mulig for fedrene selv å være med barna på deres aktiviteter, på kino, på håndballkamper eller andre ting. God assistentordning er vesentlig for flere av disse fedrene slik at de kan være gode, nærværende og deltagende fedre.

Det som kanskje var det såreste og vanskeligste for noen av mine informanter var fordommer de møtte. Fordommer var noe som både bekymret og opplevdes som slitsomt. De manglende forventningene til deltagelse på barnas arenaer slik som dugnadsarbeid opprørte flere. Andre syntes ikke at dette var så viktig. Noen opplevde at samfunnet; andre foreldre, egen familie og andre, mange ganger tvilte på deres foreldreskap og det at de i det hele tatt kunne være far. Fordommene og manglende forventninger smertet flere. Dette er noe samfunnet kan og bør jobbe mot videre.

Menns status og identitet har lenge vært knyttet til posisjon i arbeidslivet. (Kimmel 1996:81-112). Kilkey & Clarke (2010:134) sier at funksjonshemmede fedre står i fare for å bli usynliggjort i forskning siden mannlighet og arbeid er henger sammen. Med dette tar de utgangspunktet i at funksjonshemmede fedre mest sannsynlig er utenfor arbeidslivet. Mine informanter har alle vært i arbeid mer eller mindre hele livet. Flere forteller hvor viktig jobben har vært for dem personlig; utviklingsmessig og gledes-givende. Å være i jobb gir både mening i livet og følelse av deltagelse. En som jeg har vist i kapittel 6, forteller det så sterkt at han ikke tror at han ville vært far hvis han ikke hadde hatt en jobb fordi "(...) det å gå inn i farskapet sånn bevisst, det krever, når man tar en sånn bestemmelse på det, så krever det et visst fundament av selvtillit der og da". Dette viser hvor tett jobb, selvtillit og ressurser er knyttet sammen. For mine informanter gjelder ikke dette utenfor-skapet og dermed er det ingen konflikt mellom tradisjonell farskap forbundet med å være i inntektsgivende arbeid og det å være en funksjonshemmet far. På tross av hindre, har de et godt farskap og de er ansvarlige fedre som tar farskap alvorlig. Ansvarlighet kan være så mye. Men et kjennetegnet ved ansvarlig maskulinitet og farskap har tradisjonelt vært knyttet til det å være i arbeidslivet (Slottemo 2003:66, Lorentzen 2012).

Mine informanter er nærværende og deltagende fedre, de er også i arbeidslivet. Dette krever stor ressursstyrke. Det at alle mine informanter er ressurssterke er jo et

spørsmål om hvordan jeg rekrutterte. Jeg drøftet også dette i metodekapittelet. Det er ingen grunn til å tro at alle fedre med en funksjonshemmet kropp er i arbeidslivet. Men det reiser likevel noen viktige spørsmål videre. Må man være ressurssterk for å gå inn i farskap som funksjonshemmet? Er det slik at informantene mine til denne oppgaven har vært så ressurssterke i utgangspunktet som har gjort at de har fått både jobb og fått barn? Eller er det jobben har gjort dem ressurssterke nok til å tørre å gå inn i farskap? Det er ikke godt å si.

Litteraturliste

Aisenbrey, S., D. Grûnow & M. Evertsson (2009): "Is there a career penalty for mothers`time out?" I: *Social Forces* 88(2): 573-605. Oxford: Oxford Journals.

Ambjörnsson, R. (2001): *Mannsmyster, James Bond, Don Juan, Tarzan och andra grabbar*. Stockholm: Ordfront förlag,

Asch, A. & M. Fine (1988): "Introduction: Beyond Pedestals" I: Fine, M. & A. Asch (red.) *Women with Disabilities: Essays in Psychology, Culture and Politics* . 1-7. Philadelphia, PA: Temple University Press.

Beauvoir, S. (2000): *Det annet kjønn*. Oslo: Pax Forlag.

Bourdieu, P. (1977): *Outline to a Theory of Practice*. Cambridge: Cambridge University Press.

Brandth, B. og E. Kvande (2003): *Fleksible fedre. Maskulinitet, arbeid, velferdsstat*. Oslo: Universitetsforlaget.

Connell, R. (1995): *Masculinities*. Cambridge: Polity Press.

Ekenstam, C. (1998): "Kroppen, viljan & skräcken för att falla: ur den manliga självbehärskningens historia". I: Ekenstam, C. m.fl (red.) *Rädd att falla*. Gidlunds Förlag.

Ekenstam, C. (2005): "Rädslan att falla" I: *NIKK magasin*, nr.1

Ekenstam, C. (2006): "Män , manlighet och omanlighet i historien". I: Lorentzen, J. och C. Ekenstam (red.) *Män i Norden. Manlighet och modernitet 1840 -1940*. Gidlunds förlag.

Ekenstam, C. (2007): "Klämda män: föreställningar om manlighet & omanlighet i det samtida Norden". I: Holter, Ø. Gullvåg (red.) *Män i rörelse. Jämställdhet, förändring och social innovation i Norden*. Gidlunds Förlag..

Gerschick, T. & A. Miller (1994): "Gender Identities at the Crossroads of Masculinity and Physical Disability" I: *Masculinities* 2:34-55.

Goffman, E. (1963): *Stigma. Notes on the Management of Spoiled Identity*. Penguin Books Ltd.

Grue, J. (2014): *Kroppsspråk. Fremstillinger av funksjonshemning i kultur og samfunn*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag A.S.

Grue, L. (2001): *Motstand og mestring. Om funksjonshemning og livsvilkår*. NOVA Rapport 1/01. Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring.

Grue, L. (2011): *Hinderløype. Foreldre, barn og funksjonshemming*. NOVA Rapport 19/11. Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring.

Grue, L. og K. T. Lærum (2002): "Doing motherhood": Some experiences of mothers with physical disabilities. I: *Disability & Society*, 17:6, 671-683. London: Routledge.

Grue, L. og K. T. Lærum (2003): "Fysisk funksjonshemmede kvinner får også barn", I: *Tidsskrift for Den norske legeforening*, Nr.13-14-26.juni 2003.

Hahn, H. (1989): "Masculinity and Disability". I: *Disability Studies Quarterly* 9:1-3

Haug, F. (1987): *Female Sexualization*. London: Verso

Herz, M. & T. Johansson (2011): *Maskuliniteter. Kritik, tendenser, trender*. Malmø: Liber AB.

Hoel, A. (2009): *Fremtidens fedre – en kvalitativ studie om unge menns holdninger til farskap og familieliv*. Masteroppgave i tverrfaglige kulturstudier, med spesialisering i kultur- og kjønnsstudier (KKS), Institutt for Tverrfaglige kulturstudier. Senter for kjønnsforskning, NTNU.

Hollows, J. (2003): "Oliver's twist. Leisure, labour and domestic masculinity in The Naked Chef". I: *International Journal of Cultural Studies*. Vol. 6 (2). London: Sage Publications

Hollway, W. & T. Jefferson (2000): *Doing qualitative research differently: free association, narrative and the interview method*. London: Sage.

Holter, Ø. G. og H. Aarseth (1993): *Menns livssammenheng*. Oslo: Ad Notam Gyldendal.

Haavind, H. (2006): "Midt i tredje akt? Fedres deltagelse i det omsorgsfulle foreldreskap", I: *Tidsskrift for Norsk Psykologforening*, Vol. 43. Nr.7.

Jon, N. (2007): *En skikkelig gutt. Arbeidet med å forme en passende maskulinitet på Foldin verneskole 1953-1970*. Oslo: Unipub forlag.

Kilkey, M. (2007): "Identities, practices and experiences of disabled fathers: Some emerging research findings". I: M. Kilkey (red.) *Disabled fathers: Identifying a research agenda* (Working Papers in Social Sciences and Policy No. 20) Hull: University Hull.

Kilkey, M. & H. Clarke (2010): Disabled men and fathering: opportunities and constraints, I: *Community, Work & Family*, 13:2, 127-146, DOI: 10.1080/13668800902923738

Kimmel, M. (1996): *Manhood in America*. New York: The Free Press.

Korpi, W., T. Ferrarini og S. Englund (2010): "Women's Opportunities Under Different Constellations of Family Policies in Western Countries: A Comparative Analysis". I: *Luxembourg Income Study Working Paper Series, Working Paper No. 556*. Swedish Institute for Social Research. Stockholm University.

Lander, I., S. Ravn & N. Jon (2014): *Masculinities in the Criminological Field. Control, Vulnerability and Risk-Taking*. Surrey: Ashgate Publishing Limited.

Liliequist, J. (1999): "Från niding till sprätt. En studie i det svenska omanlighetsbegreppets historia från vikingtid till sent 1700-tal", I: Berggren A. M. (red.) *Manligt och omanligt i ett historisk perspektiv*. Stockholm: Forskningsrådsnämnden. (Rapport 99:4)

Lorentzen, J. (2004): *Maskulinitet. Blikk på mannen gjennom litteratur og film*. Oslo: Spartacus forlag.

Lorentzen, J. (2006): "Forskning på menn og maskuliniteter". I: Lorentzen, J. & W. Mühleisen (red.) *Kjønnforskning. En grunnbok*. Oslo: Universitetsforlaget.

Lorentzen, J. (2012): *Fra farskapets historie i Norge 1850-2012*. Oslo: Universitetsforlaget.

Lov om pasient – og brukerrettigheter (Pasient – og brukerrettighetsloven) LOV-1999-07-02-63

Lov om kommunale helse – og omsorgstjenester m.m. LOV-2011-06-24-30.

Læreplan (2006): *Kunnskapsløftet (LK06)*. Utdanningsdirektoratet.

Messerschmidt, J. W. (1993): *Masculinities and Crime*. Maryland: Rowman & Littlefield Publishers.

Mosse, G. L. (1996): *The Image of Man: The Creation of Modern Masculinity*. Oxford: Oxford University Press.

Nordberg, M. (2007): ""En riktig man" gör karriär... Diskursbrott, ambivalenser och mäns längtan". I: Holter, Ø. Gullvåg (red.) *Män i rörelse. Jämställdhet, förändring och social innovation i Norden*. Gidlunds Förlag..

Norges Handikap forbund (NHF.no)

<http://www.nhf.no/sentralstyredokumenter/mars-2014>

Oftung, K. (2009): *Skilte fedre. Omsorg, mestring og livskvalitet*. Avhandling levert for graden Philosophiae Doctor (PhD) i sosiologi. Institutt for sosiologi og samfunnsgeografi. Det samfunnsvitenskapelige fakultet. Universitetet i Oslo.

Olsen, R. & H. Clarke (2003): *Parenting and disability: Disabled parents experiences of raising children*. Bristol: The Polity Press.

Robertson, S. (2004): "Men and Disability" I: *Disabling Barriers – Enabling Environments*. London: SAGE Publications Ltd.

Rädd att falla (1988): Ekenstam, C., J. Frykman, T. Johansson, J. Kuosmanen, J. Ljunggren, och A. Nilsson (red.). Gidlunds Förlag.

Sandnes, Cathrine (2015): "Å rane en barndom" I: *Dagbladet.no*

<http://www.dagbladet.no/2015/06/21/kultur/meninger/ideer/helgekommentaren/lor dagskommentaren/39774159/> (lesedato 21.06.2015)

Shakespeare, T. (1999): "The Sexual Politics of Disabled Masculinity" I: *Sexuality and Disability* 17:53-64, Springer US.

Shuttleworth, R., N. Wedgwood & N. J. Wilson (2012): "The Dilemma of Disabled Masculinity". I: *Men and Masculinities*. 15:174 Sagepub.

<http://jmm.sagepub.com/content/15/2/174> .refs.html

Slottemo, H. G. (2003): *Fabrikkarbeider, far og forsørger. Menn og mannlighet ved koksverket i Mo i Rana 1950-1980*. Nr.41 i Skriftserie fra Historisk institutt, Norges Teknisk Naturvitenskapelige Universitet.

Sprickor i fasaden. Manligheter i förändring. (2001): I: Ekenstam, C., T. Johansson och J. Kuosmanen (red.) Gidlunds Förlag,

Stearns, P. N. (1990): *Be a Man! Males in modern society*. 2:a uppl. New York: Holmes & Meier

Storhaug, A. S. (2015): "Barnevernets forståelse av farskap". I: *Kilden.forskningsradet.no*
URL:<http://kilden.forskningsradet.no/publikasjon/vis.html?tid=90502>. (Lesedato: 04.06.15)

Stortingsmelding nr.88 (1966-67): *Om utviklingen av omsorgen for funksjonshemmede*. Sosialdepartementet.

Stortingsmelding nr.8 (2008-2009): *Om menn, mansroller og likestilling*. Det kongelige barne- og likestillingsdepartementet.

Thagaard, T. (2003): *Systematikk og innlevelse. En innføring i kvalitativ metode*. Bergen: Fagbokforlaget.

Watson, N. (1998): "Enabling Identity: Disability, Self and Citizenship." I: Shakespeare, T. (red.) *The Disability Reader: Social Science Perspectives*, 43-60. London: Cassell

Widerberg, K. (2001): *Historien om et kvalitativt forskningsprosjekt*. Oslo: Universitetsforlaget.

Østerberg, D (1993): *Fortolkende sosiologi*. Oslo: Universitetsforlaget.

Østerud, Ø., F. Engelstad og P. Selle (2003): *Makten og demokratiet*. En sluttbok fra Makt- og demokratiutredningen. Oslo.

Aarseth, H. (2007): "Nye fedre 1990-2005. Fra fascinasjon og romantisering til kjønnsnøytrale livsstilsprosjekter i familien". I: Holter, Ø. Gullvåg (red.) *Män i rörelse. Jämställdhet, förändring och social innovation i Norden*. 2007. Gidlunds Förlag.

Alle kilder som er brukt i denne oppgaven er oppgitt.

Antall ord i denne oppgaven er 30812

Vedlegg 1 - Intervjuguide

-Farsidealer:

-Fortell om hva du tenker at en god far skal være?

-Hva slags far er du? Hva er viktig for deg?

-Fortell om hverdagsliv:

- For eksempel: Klokken er halv 8 om morgenen en vanlig hverdag. Hva foregår hjemme?

- Hvem gjør hva? Hvordan fordeler dere husarbeid/omsorgsarbeid?

- Forskjell på deg og mor? Gjør dere det slik fordi far er funksjonshemmet eller fordi du er "far"?

- Fortell om livet utover farskap. Jobb? Vennskap? Hvordan få ting til å henge sammen?

- Relasjoner:

- Fortell litt om barnet/barna dine.

- Fortell om fødselen til (første) barnet. Forberedelser?

-Utfordringer?:

- Fortell om utfordringer knyttet til å være funksjonshemmet med barn.

- Hvordan behandler andre deg? Eks. I barnehagen/skolen. Henvender de seg til deg? Følelsen av å bli tatt på alvor?

-

- Egne forventninger om farskap:

- Var det å bli far en del av din fremtidsplan da du var yngre?

- Hva ble det snakket for lite/for mye om i forbindelse med kulturelle forventninger om å gifte seg å få barn?

- Hva tenkte du om å være far før du fikk barn? Etterpå?

- Fortell om du har hatt bekymringer knyttet til å være gode nok foreldre? (Alle har jo det).

- Hva skulle du ønske kunne vært annerledes?

